

N Á R O D O P I S N Á

revue

4/2001

NÁRODOPISNÁ REVUE 4/2001, ročník XI

(XXXVIII. ročník Národopisných aktualit)

VYDÁVÁ Ústav lidové kultury, 696 62 Strážnice, ČR

REDAKČNÍ RADA: Hana Dvořáková, Josef Jančář, Richard Jeřábek, Eva Krekovičová, Jan Krist, Vlasta Ondrušová,
Martina Pavlicová, Karel Pavlišťík, Daniela Stavělová, Miroslav Válka

Šéfredaktor: Jan Krist

Redaktorka: Martina Pavlicová

Výkonná redaktorka a tajemnice redakce: Lucie Uhlíková

Výtvarná spolupráce: Dana Chatrná

Tisk: LELKA, Dolní Bojanovice

N Á R O D O P I S N Á

revue

4/2001

OBSAH

Studie a články

Venkovská turistika, agroturistika, agrofolklorismus a lidová tradice.	
Úvahy o tom, co bylo a co bude. (<i>Bohuslav Beneš</i>)	185
Lokálně kultúry v globálnej dedine (<i>Alexandra Bitušíková</i>)	189
Současný venkov a jeho cesta ke kulturní identitě (<i>Miroslav Válka</i>)	192
Úvahy nad agroturistikou. Šance pro české vesnice v rumunském Banátu? (<i>Gero Fischer</i>)	199

Proměny tradice

Zpívání - kosecké písně (<i>Miloslav Hrdý</i>)	206
Lahodná senoseč v Bílých Karpatech. (Agroturistika v praxi) (<i>Jan Blahůšek</i>)	209
Rozšíření palíren v politickém okrese Valašské Meziříčí (<i>Martin Šimša</i>)	210

Společenská kronika

Jubilant Oskár Elschek (<i>Lýdia Mikušová</i>)	214
Trojí zastavení Miloše Melzera (<i>Miroslav Válka</i>)	216
Iva Heroldová, 75 let (<i>Zdeněk Uherek</i>)	216
Odešel Václav Kupilík, muzikant a organizátor ze Spáňova (<i>Michaela Benešová</i>)	217

Konference

Pátý SemEthnos v Szegedu (<i>Jana Nosková</i>)	218
Ethnological Approaches in the New Millenium (<i>Eva Krekovičová</i>)	219

Festivaly, přehlídky

Rožnovské slavnosti v roce „jedna“ (<i>Martin Šimša</i>)	221
Oravská gajdovačka 2001 (<i>Michaela Benešová</i>)	222

Zprávy

Úvaha hrobníka Umění a řemesel (<i>Ondřej Sekora</i>)	222
---	-----

Recenze

Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska III (<i>Jarmila Pechová</i>)	223
L. Holý: Malý český člověk a skvělý český národ (<i>Josef Jančář</i>)	224
M. Lapka - M. Gottlieb: Rolník a krajina. Kapitoly ze života soukromých rolníků (<i>Miroslav Válka</i>)	224
N. G. Brekke (ed.): From Academic Art to Popular Pictures (<i>Alena Křížová</i>)	225
Od folkloru k folklorismu. Slovník folklorního hnutí v Čechách (<i>Eva Krekovičová</i>)	226
V. Špírková: Židovská komunita v Plzni (<i>Marta Ulrychová</i>)	227
New Routes. A World of Music from Britain (<i>Irena Přebýlová</i>)	228
J. Holcman: Týden co týden. M. Holcmanová: Víťajte doma (<i>Karel Pavlišťík</i>)	230
Vlastislav Matoušek - Kaligrafie. CD (<i>Marta Ulrychová</i>)	230
Výběrový soupis českých publikací souvisejících s národopisnou tematikou (<i>Andrea Zobačová</i>)	231

Ročníkový obsah

236

Resumé

238

VENKOVSKÁ TURISTIKA, AGROTURISTIKA, AGROFOLKLORISMUS A LIDOVÁ TRADICE. ÚVAHY O TOM, CO BYLO A CO BUDE

Bohuslav Beneš

Venkovská turistika je jednou z forem organizovaného trávení volného času v jiném než městském prostředí, zaměřená na propojení rekreace s poznáním vesnického způsobu života. V rámci tohoto pojetí se užívá také pojmenování agroturistika, čímž se spíše rozumí organizovaný pobyt na farmě - jak se od devadesátých let 20. století nazývají samostatně hospodařící statky - a pokud jde přímo o ekofarmu, označuje se pobyt jako ekoagroturistika. Rozdíl mezi uvedenými pojmy spočívá v rozsahu a kvalitě možností, které organizátoři nabízejí, a v jejich cenových relacích.

V Evropě se venkovská turistika stala předmětem specializované nabídky zhruba v šedesátých až sedmdesátých letech 20. století. U nás se tak děje až koncem osmdesátých a začátkem devadesátých let. Nabízejí ji jednak zvláštní zprostředkovatelské instituce, jednak cestovní kanceláře, případně příslušné odbory státní správy. Od čtyřicátých do osmdesátých let nebyly však v českém a slovenském prostředí ani společenské, ani ekonomické podmínky, které by umožnily rozvinutí venkovské turistiky. Během kolektivizace se ze známých důvodů porůznu prohloubila sporadická nedůvěra k pobytu neznámých osob ve vesnicích; v pohraničních oblastech se dokončovalo osidlování a reemigrace, která také nepřispěla ke stabilizaci vztahů. Od šedesátých let se vesnické prostředí začalo propagandisticky „přibližovat městu“ a vesnice se postupně zaměřovaly na ekonomické problémy industrializované zemědělské výroby a spolu s nimi na přeměnu obsahu a funkčnosti jednotlivých jevů lidové kultury. Začátek devadesátých let je charakterizován ekonomickými rozpaky, později různými technickými problémy a nedořešenými vlastnickými vztahy. To vše nevytváří vhodné a dostatečně široké zázemí pro úspěšné organizování venkovské turistiky, která tak začala přicházet v úvahu teprve od let 1992-1993, a to hlavně ve srovnání se stavem u našich sousedů na Slovensku, v Rakousku, Německu a vice versa i v Maďarsku a Chorvatsku.

Ani nastíněný velmi obecný pohled však samozřejmě neskrývá fakt, že i nadále pokračovaly dílčí turistické a další zájmové skupiny i četní jednotlivci v letních a zimních pobytech v malebném prostředí, i když se tato činnost tradičně dále nazývala „výlety“ nebo „letní byt“ na venkově. V této souvislosti můžeme také uvést chalupaření a chatařství jako svébytnou činnost, která někde vedla k udržení místního charakteru např. lidové architektury, jinde naopak k jejímu funkčnímu a estetickému posunu. Jde jen o české specifikum? Chalupář

a chataři se místy szili s lokálním prostředím a spolupracují pñ jeho intelektuálním i technickém zkvalitňování, jinde se jen uzavírají do svých zálib a zvykù, přenášených z města (chalupa = výtvarná galerie nebo „workshop“ k pořádání zábav s úzce vymezenou vrstvou návštěvníků aj.). Chalupáři jsou časově neomezeně usídlení v lokalitě a tím se odlišují od hostů, přijíždějících v rámci agroturistiky k přechodnému a předem finančně krytému pobytu; jde tedy o dva různé výchozí postupy, představy a specifika. Podobně bychom mohli srovnat také vztahy chatařů, ať žijí ve svých „osadách“ nebo individuálně v přírodě mimo bezprostřední kontakt s vesnicí.

Mohli bychom říci, že zájemce o venkovskou turistiku se chodí svým způsobem dívat, pozorovat, a jen částečně se zúčastňovat vybraných příležitostí, které se pro něj připravují, zatímco chalupář své pobyty volí podle svého volného času nebo podle vesnických příležitostí (hody, fašank), kterých se chce zúčastnit. Soukromě nebo v prostředí přátel, nikoliv jako objednaný divák. Nejde tedy o již zmíněné „sblížování města s vesnicí“ (třeba prostřednictvím brigád s povinnou účastí), nýbrž o povolné vzájemné poznávání či spoluprožívání, při kterém si obě strany přicházejí na své podle vlastního rozhodnutí. Agroturistika nemůže přirozeně poskytnout poznávání v tomto rozsahu; je ovšem možné, že vnímavého návštěvníka řada jevů a procesů zaujme, i když se s nimi mohl seznámit jen krátce a povrchně.

Agrofolklorismus je zvláštní odvětví folklorismu, v jehož rámci se nabízí, objednává a organizuje dílčí prezentace jednotlivých atraktivních jevů a procesů lidové kultury. Jejich výběr a předvádění odpovídá obecným známým zákonitostem folklorismu a řídí se současně požadavky agroturistiky. V rámci tržní poptávky může lidová kultura jako složka objednávky plnit také jen úlohu pouhého staty nebo pozoruhodné zvláštnosti, rarity. Zatímco venkovská turistika a agroturistika poskytuje dočasný pohled na život v tradičním nebo i moderním dynamickém zemědělském prostředí, předvádí organizátor agrofolklorismu často jen „dílní kulisu“ různě stylizovaných složek lidové kultury. Individuální výběr vychází z objednaného požadavku a je příslušně finančně ohodnocen. Agrofolklorismus je zřejmě módním směrem obecného folklorismu v době, kdy se vyhledávají i jiné zvláštní cestovatelské destinace než je pobřeží teplých moří nebo velehorská turistika.

Organizátoři venkovské turistiky, v jejímž rámci se potenciálně realizuje (může realizovat) agrofolklorismus, mohou

v rámci prezentace tradiční lidové kultury v jiném funkčním zaměření nabízet přinejmenším čtyři stereotypní jevy, které v obecném povědomí reprezentují představy o vesnickém prostředí a životě. Nejnápadnější je *lidová architektura*, i když víme, že v dnešní vesnici jsou spolu se vzácně se vyskytujícími staršími stavbami nejméně ještě tyto skupiny: renovace z meziválečného a těsně poválečného období, soudobá nová výstavba z družstevního období včetně „šumperáků“, „bytovek“ (funkčně a architektonicky přeměněných „pastoušek“) a domů s prvními bazény až po novou výstavbu z devadesátých let, o „milionářských vesničkách“ nehovoře. To vše k vesnici patří bez ohledu na teritoriální a sociální status majitele. Druhým nápadným prvkem jsou samozřejmě *výroční a jiné obyčejy, barvitě kroje* a lidové *slavnosti* včetně místních festivalů. Tato oblast je obsáhle odborně zpracovaná a není nutné na jednotlivé jevy zvláště upozorňovat. Třetím jevem jsou *zajímavé rukodělné výrobky* z místních materiálů včetně kraslic, využitelné jako případné suvenýry, jako doklad toho, „že jsem někde byl a že jsem si tam něco koupil nebo dostal“. Soudobým novým jevem jsou samotní výrobci, kteří své artefakty prodávají přímo, nikoliv prostřednictvím bývalého ÚLUVU (jehož existence se v některých směrech citelně postrádá). Chalupáři mohou případně i u těchto výrobců nebo u bývalých majitelů usedlostí nakupovat pověstná kola od žebříňáků nebo trakařů, jimiž v šedesátých až sedmdesátých letech zdobili svá renovovaná stavení; dále u výrobců najdeme proutěné koše, dřevěné nádoby, poličky, výšivky, kříže a další. V rámci agrofolklorismu se za čtvrté dají také nabízet *zajímavé plody a výpěstky*, meruňky a švestky, hrozny, med a jablka. To samozřejmě není nic převratného, záleží však na způsobu prezentace a sortimentu.

Život na vesnici není totiž na začátku 3. tisíciletí tak „tradiční“, tj. archaický, jak by třeba neinformovaný zájemce mohl předpokládat: nechodí se v kroji, nebydlí se v doškových chalupách nebo ve skanzenu. Víme, že např. význam patriarchálních vztahů se postupně snižuje v rodině, kde je více dojíždějících od práce mimo obec. Víme, že obchodník nebo řemeslník na vsi obratně využívá svého monopolního postavení a zdražuje, co může. Stejně tak víme o schopných restituentech, manažerech nebo technících, kteří na rozdíl od těch méně schopných zajišťují výrobu či velkovýrobu potravin. Zemědělská usedlost, statek, farma může vycházet - ale častěji nevychází - z rodinné tradice, i když vztah k půdě má spíše formu vztahu k potenciálnímu zdroji peněz, nikoliv přímo k výpěstkům a hlavně práci s nimi. Farmy mívají tendenci ke spojování, které není napodobováním družstevníků ze šedesátých a sedmdesátých let 20. století, ale výsledkem řady

transformací. Nedůvěra mezi majiteli a odběrateli je dnes někde způsobována vlivem hospodářské mafie. Do konce osmdesátých let byla nedůvěra orientována politicky (jednotlivec vůči politické straně), po roce 1990 finančně (jednotlivec vůči penězům); k vyjasnění situace nepřispívá dlouhotrvající řešení majetkoprávních vztahů.

Do tohoto prostředí - není tím samozřejmě řečeno, že se právě toto odehrává zrovna teď a všude - nyní přichází host z města. Nebo z ciziny. Instituce nebo cestovní kancelář samozřejmě vybírá „neutrální“ lokality především v klidné a krásné přírodě, ale i tak se zájemce - nepochybně ke svému užítku - setkává ve vesnické domácnosti s různými lidmi, novým prostředím, v němž se lokální zkušenosti často konfrontují s vlivy vnějšího světa. Agroturistika na jedné straně poskytuje i atrakce, jako jsou jinde nevidaná domácí zvířata od krav po králíky nebo přímo jízda na koni; na druhé straně by však k tomu měla patřit i nedílná péče o tato zvířata, pomoc při krmení, čištění, pasení, senoseči a další všední nezbytnosti vesnického pobytu. Je to kuriózní zvláště pro děti. Může se také poskytnout - a na to i pamatují příslušné propozice - možnost konzumace místních specialit u rodinné tabule (kdeže jsou proslulé martinské husy s plackami v Charvátském a Slovenském Grobu jižně od Pezinku...). Víme však také, že Čech bude mít velmi opatrný vztah k žinčici, brynze a haluškám, ale doma i v cizině rád spolkně „Wiener Schnitzel“. Rakija, vodka, zubrovka, slivovice slaví úspěchy všude bez ohledu na svůj národní původ.

Kromě atrakcí vyžaduje objedávající host základní hygienu. Rakouští vesničané při akci „Dorferneuerung“ v sedmdesátých letech 20. století začínali budovat nejdříve moderní koupelnu a WC, pak pokračovali obývacím traktem a nakonec zbyly hospodářské budovy. Dostali na to ovšem výhodné půjčky od státu, příslušné spolkové země a z místních zdrojů (!). Jde současně o dostupnost nezavadné pitné vody, případně blízkost obchodu, pošty či lékaře. Ti, kdo vyhledávají tiicho a samotu (a les a rybník mimo vesnici a... a...) jsou přirozeně mnohem skromnější.

Veškeré projevy agrofolklorismu, o nichž jsme se zmínili, obsahují obdobné prvky jako samotný folklorismus: jsou pouze tematicky vyhraněny, záměrně projektovány a finančně zajištěny. Ke stylizacím jevů lidové tradice přispívají zejména zásahy do jejich kontextuality tím, že se v různých prostředích neústrojně mohou zdůrazňovat jednotlivosti jako atrakce nebo jako nové dominanty ve strukturální hierarchii stereotypů příslušné složky lidové kultury. „Agroturista“ se stejně dostane pouze k jakési „výkladní skříní“ dané kultury - ale měl by se

závazně dostat aspoň k ní! V mezinárodním měřítku přijímal to, co mu cestovní kancelář nebo její delegát nabídne. Tak se může středoevropský obyvatel města dostat do maďarské nebo chorvatské vesnice, kde se mu předvede místní folklorní skupina nebo soubor, kočující podle předem „nasmlovaného“ plánu od lokality k lokalitě, od hotelu k hotelu. Nebo: velmi dobrý skanzen je umístěn těsně vedle velmi solidního autokempu a je volně přístupný. Skanzen je - stejně jako jinde v Evropě - současně poskytovatelem občerstvení (národní jídla nebo hamburger a Coca-Cola), má zařízenou prodejnu suvenýrů, pohlednic, map, CD. Kolik „turistů“ však skutečně přichází za lidovou kulturu? Většinou ani nevědí, co je pro daný region typické, co je výdělečný (dnes říkáme ekonomicky nebo tržně podmíněný) folklorismus a co je skutečná antikvita - třeba podmalba na skle, keramika, proutěné zboží X vyšívané záložky do knih či popelníčky s lidovou malůvkou. V jistém středisku na Českomoravské vysočině jsme si mohli během jistého festivalu na jednom stánku přečíst hrký nápis KERAMIKA. Prodávali tam však ty nejkonzumnější bílé talíře, které po desítkách skupovali místní malíři „lidových ornamentů“. „Lidových“ ve smyslu „lid“, to jsme přece my všichni: co umím já šikovně omalovat, umí jiný stejně šikovně prodat. Dnes také navíc nikdo nekontroluje ani tzv. kvalitu, ani ceny takto vzniklých kýčů. Nebo o tom arbitroví široká veřejnost neví... Z toho však také plyne, že naše hraniční přechody na západ a na jih se naplnily stovkami trpaslíků, lahví becherovky či slivovice v typických Stáncích, které se dají rychle složit. O estetičnosti a regionální typičnosti se však dá mluvit i v jiné souvislosti.

Obávám se, že poskytují příliš obecný či zkrácený obraz současných snah naší venkovské turistiky a agroturistiky a předpokladů jejího propojení s agrofolklorismem. Avšak stejně jako v Rakousku nebo v Bavorsku, kde jsou k dispozici stovky samostatných nabídek provozovatelů penzionů (agroturistika však ani zde nepřevažuje, o lidové tradici nemluvě), existuje i u nás od roku 1994 nabídka české kanceláře ECEAT CZ (Evropské centrum pro eko-agroturistiku s ústředím od roku 1994 v Amsterdamu), která od roku 1997 záslužně a na vysoké úrovni programově zajišťuje jednak cyklus „prázdniny na venkově“ - pobytové, vhodné zejména pro rodiny s dětmi - jednak „stezky dědictví“ - pro pohybující se turisty (pěší, cyklisty, automobilisty). Ubytovaní se ve vhodném prostředí nabízí v malých kempech, ve vesnických dom-

cích nebo na farmách se stravováním nebo bez či přímo ve venkovských penzionech. Zvláště na „stezkách dědictví“ a na samostatných „zážitkových“ trasách se v jednotlivých případech vyskytují upozornění na termíny konání jízdy králů, vinobraní, strážnického festivalu, na jízdu Jana Lucemburského ve Znojmě, větrný mlýn v Kuželově a na vodní mlýn ve Slupi, abychom se zmínili jen o nejběžnějších nabídkách. Vztah ubytovatel - host se uskutečňuje a kontroluje nejen organizací ECEAT CZ, nýbrž také za úzké spolupráce se Svazem podnikatelů ČR ve venkovské turistice a agroturistice, který byl založen v roce 1997. Na Slovensku působí od začátku devadesátých let velmi aktivně Združenie podnikateľov agroturistiky Slovenska, které v roce 1993 vydalo informační materiály. Prozatím lze říci, že se stabilizovala odborná péče a ujasnila stanoviska a náplň spolupráce s více než stovkou ubytovatelů v Česku, kteří jen v roce 1999 obsloužili přes tři tisíce zájemců převážně z Holandska, Německa, Rakouska aj. Prezentace lidové kultury v nejrůznějších přístupných projevech (způsob a prostředí pro ubytování, stravování, zábava a možnosti nákupu artefaktů, fotografií, CD...) je prozatím ve stádiu primárního rozvoje nebo úvah, které by patrně vyžadovaly programovou a konkrétní spolupráci s odborníky národopisci či muzejníky. Výsledek by nepochybně kladně posloužil všestrannější reprezentaci České republiky. Dosavadní dobře promyšlené nabídky je zde zbytečně rozepisovat, neboť jsou podrobně obsaženy v citované literatuře.

Přiblížili jsme se ke stručnému závěru. Existuje-li syntagmatická dvojice „turismus - folklorismus“, existuje stejně tak dvojice (tematicky vymezená) „agroturismus (agroturistika) - agrofolklorismus“. Hermann Bausinger o tom lakonicky praví: „Teprve když se cizinecký ruch rozvinul do té míry, že se cizincům zajistila vysoká míra „vlastního prožitku“ a také jistá úroveň komfortu, vzrůstal v nich zřejmě i požadavek prožití přinejmenším jako diváci život rázovitých venkovanů.“ I když jsme dnes již s „rázovitostí“ poněkud jinde, přesto se můžeme domnívat, že i agrofolklorismus jako živá součást soudobé kultury patří k agroturistické nabídce a měl by být její nenásilnou, nearchaizující a nenáročnou, leč adekvátní a integrující složkou. Nabídka se tak bude moci vhodně odlišit a nezanikne v proudu globalizace, která je nadměrně podporována médií, a zůstává stabilním programem cestovního ruchu počátku třetího tisíciletí.

Literatura:

- Bausinger, H.: *Volkskunde. Von der Altertumsforschung zur Kultur-analyse. Erweiterte Auflage.* Tübingen 1999. Srov. zvláště kapitolu Tourismus und Folklorismus (s. 159-179, cit. 164-165), Folklore als Gegenwelt (s. 179-194) a Folklorismus und Kulturindustrie (s. 159-209) Bibliografii k tomu viz 287-290.
- Beneš, B.: *Úvahy o aktuální situaci folklorismu v rozvoji mezinárodních vztahů.* Universitas 1993, č. 3, s. 22-24.
- Beneš, B.: *Některé teoretické problémy středoevropského folklorismu.* In: *Folklorismus na prelome storočí...* (srov Kyseľ, V.) Bratislava 2000, s. 40-46.
- Burian, M.: *První průvodce venkovskou turistikou aneb Jedou k nám hosté.* Brno 1999. Autorovi vděčím za zevrubné informace.
- Burian, M. (red.): *Průvodce venkovskou dovolenou v České republice.* Brno b.d. (srov. www.eceat.cz).
- Kyseľ, V. (red.): *Folklorizmus na prelome storočí. Zborník príspevkov z medzinárodného sympózia.* Bratislava 2000. Zde srov. zvláště A. Bitušíková (108-111), I. Chorvát (112-114) a S. Dillnbergerová (115-119, s blbl.).
- Richter, B.: *Erlebnis-, Freizeit- und Themenparks - eine Recherche.* Raum und Ordnung 1998, č. 1, s. 8-12.
- Schaffer, H. H. *Alltag an der Grenze.* Raum und Ordnung 2001, č. 1, s. 6-7.
- Stezky dědictví. Mapky a soupis lokalit ve vinařské oblasti jižní Moravy, v borůvkovém ráji Jeseníků a ve zlaté renezanzi jižní Moravy.* Brno b.d.

TURISTIKA VE SLUŽBÁCH ROZVOJE VENKOVA

*Program ECEAT CZ,
Evropského centra pro eko agro turistiku*

LOKÁLNE KULTÚRY V GLOBÁLNEJ DEDINE¹

Alexandra Bitušíková

V nekonečnom rade na lístky do galérie Uffizzi vo Florencii som si krátila chvíľu rozhovorom s mladými kórejskými študentkami, cestujúcimi po Európe. Porovnávali sme odlišnosti i podobnosti každodenného života a kultúry *u nich* (v Ázii) a *u nás* (v Európe). Pochádzajú z úplne odlišného kultúrneho prostredia, obe dievčatá videli *európsku kultúru cez umenie*, galérie, múzeá, architektúru a pod. a vôbec nevnímali multi-kultúrnosť Európy, ktorú my považujeme za alfu a omegu nášho kontinentu. V očiach kórejských dievčat sme všetci vyzerali rovnako - nie veľmi príťažlivo, ba skôr komicky. Fakt, že hovoríme medzi sebou rôznymi jazykmi, bol zanedbateľný - všade sa dohovoria angličtinou. Najexotickejším pokrmom, ktorý v Európe jedli, bol hovädzí steak - pre nich jeden zo symbolov „západnej kuchyne“. Vzájomne sme sa bavili na tom, že presne tak vnímajú európski turisti *ázijskú kultúru* a *exotickú ázijskú kuchyňu*, ktorá v skutočnosti predstavuje mnoho rôznych etník, kultúr, jazykov či kulinárskych špeciálov. Početné „ázijské“ reštaurácie, ktoré dnes nájdeme v hociakom slovenskom či českom mestečku, sú presným odrazom takéhoto „turistického“ vnímania.

Napriek odlišnostiam našich kultúr sme v závere skonštatovali, že v podstate sa naše životné štýly až tak nelíšia. Dievčatá študovali dejiny umenia v Soule - meste, kde západná, najmä americká kultúra zapustila hlboké korene. Obe disponovali doma Internetom, takže aj z ďalekej Európy komunikovali so svojimi blízkymi denne prostredníctvom tohto média, nevnímajúc skutočnú vzdialenosť, ktorá ich delila. Vďaka lietadlám a rýchl vlakom sa presúvali z miesta na miesto rýchlosťou, o ktorej naše staré mamy ani nesnívali.

Geografia akoby strácala zmysel: vďaka novým mobilným vzdialenosti prestali existovať. Podľa Žigmunda Baumana protiklady „tu a tam“, „blízko a ďaleko“ sa dnes stierajú. Moderná doprava a elektronický prenos informácií vedú k rozpadu „všetkých lokálne opevnených spoločenských a kultúrnych celkov“ (Bauman, 2000: 19). Akú úlohu v tomto procese globalizácie hrá turizmus?

Turisti v dnešnom svete sú konzumenti, zberatelia zážitkov, skúseností a informácií, nepokojní hľadači nových obzorov a možností. Túžba po nepoznanom je hnacou silou, ktorá je silnejšia ako nepohodlie či riziká cestovania. Masový turizmus spôsobil, že kultúra sa stala komoditou, tovarom, ktorý sa dá dobre predat'. Z romantického sna o hľadani nepoznaného sa stáva business, ktorý vplyva na kultúru aj identitu lokálnych spoločenstiev.

V súčasných debatách o kultúre a globalizácii, ktorej dieťaťom je aj masový turizmus, sa objavujú dvojité názory. Radikálny postoj zaujímajú tí, ktorí vnímajú globalizáciu jednoznačne ako hrozbu, vedúcu k stieraniu lokálnych, regionálnych a národných špecifik, k erózii lokálnych kultúr a identít a ku kríze identity súčasného človeka. Zástancovia opačného názoru sa snažia na rôznych príkladoch dokazovať, že práve vďaka globalizácii, ktorá vytvorila z kultúry komoditu a exportný artikel, dochádza často k revitalizácii lokálnych, regionálnych a národných identít. Ktorí majú pravdu? Nie je ľahké nájsť odpoveď. Žijeme v rozporuplnom svete, v ktorom na jednej strane rezonuje úsilie o integráciu (príklad európskej integrácie), na druhej strane silnie potreba formovania a posilňovania národných a regionálnych identít prostredníctvom jazyka, etnokultúrnych tradícií, obradov, symbolov a mýtov - prejavov oscilujúcich medzi oduševneným patriotizmom a radikálnym nacionalizmom.

Štúdium globalizácie a globálnej zmeny vo vzťahu ku kultúre sa stáva jednou z dôležitých tém súčasnej sociálnej a kultúrnej antropológie. Centrom záujmu je sledovanie rozsiahlych a rôznorodých vzťahov, ktoré spájajú vzdialené lokality po celom svete prostredníctvom migrácií, svetového obchodu a financií, nových elektronických foriem komunikácie, globálneho záujmu o životné prostredie či masového turizmu. Práve na príklade turizmu možno najlepšie sledovať otázky vzťahu globalizácie, kultúry a identity.

Kultúra - kultúrne dedičstvo je v súčasnosti mimoriadne dôležitým a žiadaným turistickým artiklom. Turizmus sa vďaka zvýšenému záujmu o aktívne poznávanie kultúrne - historických špecifik rôznych geografických regiónov stal najväčším a najvýnosnejším svetovým priemyslom. Kultúra v sebe nezahŕňa len materiálne a duchovné pamiatky, v širšom zmysle je to každodenný spôsob života ľudí v konkrétnom prostredí. Hlavným cieľom „postmoderného“ turistu už nie je len slnko, more a piesok, ale práve poznávanie života a kultúry ľudí v rôznych, neraz odľahlých oblastiach, zapájanie sa do miestnych aktivít a participácia v ich každodennom i sviatočnom živote (Boissevain, 1997: 107). Tým, že väčšina turistov žije v moderných spoločnostiach a zväčša v urbánnom prostredí, vyznačujúcom sa odcudzenosťou, anonymitou, dynamikou a povrchnosťou, hľadajú mnohí únik od cudzieho k autentickému, výnimočnému, pocitovo hlbšiemu, „skutočnému“ svetu vidieka.

Masový medzinárodný turizmus je jedným z hlavných motorov procesu globalizácie. Ako uvádzajú viacerí zahraniční autori (Lanfant 1995, Dahles 1997), turizmus sa stáva dôležitým fenoménom kultúrnej a politickej integrácie v celosvetovom meradle. Zaujíma významné miesto v komunikácii centrálnych a periférnych oblastí, prispieva k výmene kultúrnych vzorov, noriem a hodnôt, a to tak v pozitívnom ako aj negatívnom zmysle (t.j. na jednej strane obohacovanie kultúr o nové prvky, na druhej strane šírenie západného životného štýlu, konzumný spôsob života, hedonistické vzory správania a pod.). Preferencia západných kultúrnych vzorov a životných štýlov, *westernizácia* a *amerikanizácia* kultúr sú centrom mnohých diskusií medzi odborníkmi.

Najväčšie obavy vyvoláva rastúca unifikácia kultúry. Skeptici upozorňujú na stratu kultúrnej identity, *disneyzáciu* a *mcdonaldizáciu* všetkých turistických cieľov, prejavujúcu sa v masovej produkcii a šírení „medzinárodných“ suvenírov, zábavných festivalov, sprievodov, obradov a karnevalov často organizovaných predovšetkým pre turistov, v rastúcom počte rovnakých fast-food reštaurácií ap. Optimisti naopak tvrdia, že globalizácia neznamená automaticky *westernizáciu* každého kúta zeme. Prijatím západných kultúrnych modelov a tovarov do inej, odlišnej kultúry sa mnohokrát transformuje ich pôvodný význam a použitie a dochádza ku komunikácii hodnôt vysielajúcej (západnej) a prijímajúcej kultúry v novom kontexte. Tento proces sa označuje kreolizácia - je to proces prívluhu, prijímania a domestikácie historicky a geograficky rôznych ideí, kultúrnych vzorov a tovarov, ktorý nevedie ku globálnej homogenizácii kultúry, ale prostredníctvom kultúrnych inovácií k väčšej kultúrnej diverzite (Dahles 1997, Hannerz 1998).

Turisti na celom stále viac vyhľadávajú kultúrnu rôznorodosť, objávajú lokálne kultúry a ich rozdiely, čo neraz napomáha kultúrnej revitalizácii, ba dokonca až konštrukcii „autenticnosti“ a invencii tradície. Významným cieľom turizmu, najmä vidieckeho turizmu a agroturizmu, sa preto stáva ľudová kultúra. Vzhľadom na rôznorodosť a bohatosť lokálnych a regionálnych kultúrnych špecifik sa ľudová kultúra na Slovensku radí k najvyhľadávanejším turistickým artiklom. Ľudová kultúra v súčasnosti už takmer neexistuje v prirodzenej, autentickej, čistej podobe. V posledných desaťročiach prešla mnohými zmenami formy a funkcie a dnes prežíva svoju tzv. druhú existenciu, ktorej základnou funkciou sa stáva funkcia zábavná, estetická a reprezentačná. V tomto význame je ľudová kultúra úzko zviazaná s vidieckym turizmom a agroturizmom, pretože jej oživenie a obnovenie často súvisí práve s potrebami turistického ruchu.

Vidiecky turizmus a agroturizmus všeobecne môže prispievať k vytváraniu povedomia - k sebauvedomovaniu, hrdosti, sebadôvere a solidarite lokálnych obyvateľov, ktorých obec / región je turistickou destináciou. Ako uvádza Boissevain, prítomnosť cudzích návštevníkov automaticky vyvoláva dichotómiu *my - oni, domáci - cudzinci a hostitelia - hostia*, ktorá je súčasťou formovania lokálnej identity. Domáci si uvedomujú svoju odlišnosť od cudzích návštevníkov, ktorí prišli spoznávať a obdivovať „ich“ dedinu, lokalitu, prírodu a kultúru, čo sa stáva zdrojom lokálnej hrdosti (Boissevain 1997: 111). Mnohé vidiecke lokality a komunity objavili samy seba práve vďaka turizmom. Uvedomili si svoju jedinečnosť a osobitosť, prebudili svoju identitu a posilnili pocit vzájomnej spolupatričnosti. Mnohokrát to stimulovalo oživenie kultúry, znovuoobjavovanie zvykov a obnovenie stavebných a remeselných tradícií, čoho dôkazom sú niektoré podhorské obce s obnovenou architektúrou, i keď nie vždy v duchu domácich stavebných tradícií (napr. Bystrá a Mýto pod Ďumbierom v nízkotatranskej oblasti).

Medzi najdôležitejšie atribúty ľudovej kultúry, slúžiace potrebám rozvoja vidieckeho turizmu a agroturizmu na Slovensku, možno zaradiť:

- krajinu, životné, obytne a pracovné prostredie človeka;
- tradičné zamestnania, remeslá a remeselné techniky;
- folklór, výročné a rodinné zvykoslovie;
- tradičnú kuchyňu.

V kontexte sledovaného vzťahu globalizácie a vidieckeho turizmu a agroturizmu dôležité miesto v rozvoji cestovného ruchu zastáva tradičná kuchyňa. Jedlo je v celej Európe považované za hlavného reprezentanta každej národnej kultúry. Láska ide cez žalúdok - a to platí aj v turistickom ruchu. Práve lokálne, regionálne a národné kulinárske *identity*, ako ich médiá často označujú, sú ohrozované globalizáciou. V tomto smere sú post-komunistické krajiny, ktoré sa len prednedávnom stali súčasťou globálneho otvoreného trhu, ideálnym terčom rôznych nadnárodných stravovacích a potravinárskych gigantov, zaplavujúcich aj tie najodľahlejšie miesta svojimi produktami, reštauráciami a nespočetnými reklamami. Pestrosť ponuky rôznych produktov a rozšírenie sortimentu o nové a iné druhy potravín či stravovacích zvyklostí sami o sebe nie sú negatívnym javom, ak majú protiváhu v kvalitnej a rôznorodej domácej produkcii. V tejto oblasti má Slovensko veľké rezervy. Halušky, ktoré sú symbolom slovenskej kuchyne, zďaleka nie sú jediným jedlom, ktoré možno turistom ponúknuť. Každá lokalita, každý región má svoje kulinárske špeciality, ale je len málo miest, ktoré ich ponúkajú. A pritom práve tradičné jedlá spojené s domácou

slovenskou pohostinnosťou môžu byť bránou k návštevníkom. Aktívna účasť turistov pri príprave jedál znásobuje gastronomické zážitky a pomáha dozvedieť sa viac o krajine, ľuďoch a ich kultúre.

Nedostatok invencie a nepružnosť sa prejavuje aj vo sfére reklamy. Slovenské reklamy nedokážu konkurovať obrovskému náporu, ktorému sme denne vystavení prostredníctvom billboardov a reklám na Pepsi-Colu, Coca-Colu či McDonald (a to nielen pri cestách alebo v mestách, ale aj v lone prírody - napr. billboard McDonald v horskom stredisku na Donovaloch, ktorý zahraničných návštevníkov nepriťahuje, ale skôr šokuje). Len málokde sa turista stretne s reklamou na slovenskú parenicu, bryndzu alebo maslo vyrobené z mlieka z tatranských lúk. Ešte aj nápisy, propagujúce ojedinele sa vyskytujúcu slovenskú reštauráciu, sú vybavené značkou Coca-Cola, Pepsi-Cola alebo West (napr. „Slovenská reštaurácia - Coca Cola“ v hoteli pod Šturcom či dokonca „Salaš - Pepsi“ na Starých Horách). Domáca kuchyňa má čo ponúknuť „globálnej dedine“, ako sa s obľubou dnešný svet označuje. Len cez vlastné tradície možno nájsť cestu k návštevníkom, zvyšovať atraktivitu, rozvíjať špecifickosť a rôznorodosť, a tým prispievať k zachovaniu európskej diverzity. V tomto smere nám príkladom môžu byť slová fran-

cúzskeho premiéra Lionela Jospina, ktorý na ochranu francúzskeho kulinárskej jedinečnosti pred globalizáciou hovorí: „Neodmietame globalizáciu. Chceme ju ale civilizovať tam, kde je to možné, a zladit' ju s naším spôsobom života. Nechceme byť pri tom pasívni. Sme otvorení, ale nie sme masochisti“ (Herald Tribune, 23. september 1999).

Z naznačených úvah vyplýva, že globalizácia nemusí byť strašiakom pre kultúru. Koniec 20. storočia je obdobím renesancie lokalizmu a regionalizmu, ktoré vyvolávajú oživenie lokálnych a regionálnych aktivít. Odpoveďou na globalizáciu preto nie je homogenizácia kultúr, ale rastúca kultúrna diverzita a revitalizácia lokálnych a regionálnych identít. Globalizácia je nezvratný a dlhodobý proces. Čím skôr si túto skutočnosť uvedomíme, tým skôr sa naučíme akceptovať ju ako výzvu na zachovanie a rozvíjanie rôznorodosti našej kultúry. Slovenský vidiek ponúka v tomto smere nespočetné výzvy. Vidiecky turizmus a agroturizmus sa stal hlavnou súčasťou Plánu rozvoja vidieka SR, podporovaného európskym programom SAPARD. Záujmy vidieckeho turizmu zastupuje Slovenský zväz vidieckeho turizmu a agroturizmu. Verme, že s touto podporou postupne stále viac návštevníkov objaví bohatstvo slovenského vidieka a pohostinnosť jeho obyvateľov.

Poznámky:

1. Časť tohto príspevku odzneli na konferencii „Folklorizmus na prelome storočí“ v Banskej Bystrici v roku 1999 a boli publikované v rovnomenom zborníku.

Literatúra:

- Bauman, Z.: *Globalizácia*. Bratislava: Kalligram, 2000.
- Bitušiková, A.: *Ludová kultúra ako významný fenomén rozvoja cestovného ruchu*. In: Kol: Kvalita - strategický faktor rozvoja cestovného ruchu. Banská Bystrica: Dom techniky ZSVTS, 1998, s. 229-231.
- Bitušiková, A.: *Ludová kultúra v epoche globalizácie*. In: Kyseľ, V. (ed.): *Folklorizmus na prelome storočí*. Bratislava: Prebudená pieseň, 2000, s. 108-111.
- Boissevain, J.: *Consuming the Other: Globalization and mass Tourism in Malta*. In: Focaaal. *Globalization/Localization: Paradoxes of Cultural Identity*, No. 30-31, 1997, s. 107-119.
- Dahles, H.: *The New Gigolo. Globalization, Tourism and Changing Gender Identities*. In: Focaaal. *Globalization/Localization: Paradoxes of Cultural Identity*, No. 30-31, 1997, s. 121-137.

- Fejös, Z.: *Migration and Culture Contact: Threat or Creolization?* In: Szarvas, Z. (ed.): *Interacting Communities. Studies on Some Aspects of Migration and Urban Ethnology*. Budapest: b.v. 1993, s. 43-61.
- Hannerz, U.: *Transnational Connections*. London and New York: Routledge, 1996, 201 s.
- Kearney, M.: *The Local and the Global: The Anthropology of Globalization and Transnationalism*. *Annual Review of Anthropology*, 24, 1995, s. 547 - 565.
- Kyseľ, V. (ed.): *Folklorizmus na prelome storočí*. Bratislava: Prebudená pieseň, 2000.
- Lanfant, M.- F.: *Tourism, Internationalization and Identity*. In: Lanfant, M. F. - Allock, J. B. - Bruner, E. M. (eds.): *International Tourism. Identity and Change*. London: Sage, 1995, s. 24-43.
- Sczcepanski, M. S. - Wodz, J.: *A Town Under Tourist Colonization: Outlines of the Pathology of Regional Systems*. *Urban Anthropology*, Vol. 18 (2), 1989, s. 187-195.

SOUČASNÝ VENKOV A JEHO CESTA KE KULTURNÍ IDENTITĚ

Miroslav Válka

Změna politických poměrů na konci osmdesátých let 20. století zásadním způsobem zasáhla také do života venkova. Socialistická vesnice¹ se stala minulostí, došlo k obnovení obecní samosprávy (zákon 367/1990 Sb.), jednotná zemědělská družstva se transformovala v družstva vlastníků, vedle toho se obnovuje individuální hospodaření. Nicméně masový návrat k soukromému zemědělskému hospodaření a ke vzniku rodinných farem typických pro západní Evropu se nekonal, naopak počet osob zaměstnaných v zemědělství se snížil bankrotem některých družstev, které bez finanční podpory a dotací státu zlikvidovalo tržní hospodaření. V soukromém sektoru se vyhranila skupina biozemědělců,² zaměřených na výrobu ekologických potravin a zdravé výživy, jako

novum se formuje agroturistika, propojující ekonomické a turistické aktivity.

Zásadní změny nastaly po roce 1989 v oblasti náboženské. Církev se vrátila do veřejného života a s tím i různé obřady, zatlačené do zdí kostelů. I když podle statistických údajů Česká republika náleží k evropským zemím s menším počtem věřících, hraje religiozita v životě venkova stále důležitou a výraznou roli.

V našem příspěvku si klademe otázku, nakolik a jak se změněné společenské podmínky odrazily v životě a kulturních aktivitách venkova devadesátých let a počátku třetího tisíciletí. Došlo k obnovení přerušených tradic nebo hledání nové identity?

1. Vládní programy obnovy venkova

Už v roce 1991 se v České republice zformoval *Program obnovy vesnice*, jehož cílem bylo navrátit venkovu prosperitu, obnovit jeho kulturní identitu a paralyzovat negativní důsledky zemědělské velkovýroby v oblasti životního prostředí a střediskového systému, který odsoudil k zániku malé „neperspektivní“ obce. Dnes je Program obnovy venkova³ finančně podporován ze státního rozpočtu. Jako k současti své regionální politiky se k němu přihlásila také současná vláda, když schválila jeho novelu (usnesení č. 730 z 11. listopadu 1998). Česká republika se tak přiklonila k principům integrovaného rozvoje venkova, vyhlášenému již dříve zeměmi Evropské unie (EU).

Vedle toho se Česká republika, jako jedna z kandidátských zemí pro vstup do EU, zapojila do předvstupního programu SAPARD (*Special Accession Programme for Agriculture and Development*), který je rovněž zaměřen na zemědělství a rozvoj venkova.⁴ Vychází ze snahy o trvale udržitelný rozvoj venkova a je založen na spolupráci místní samosprávy a zemědělských podniků. Důraz klade na hospodářské cíle, ale věcné zaměření programu obsahuje mj. také ochranu a zachování dědictví venkova. Protože program SAPARD usiluje o komplexní rozvoj venkova jako celku, zdůrazňuje, aby nebylo zapomínáno na udržování a podporu svým způsobem jedinečných podmínek venkovského života, rozvoj spolkového života, udržování venkovských tradic a na ochranu památek. Program předpokládá sdružování venkovských obcí do přirozených mikroregionů, jejichž vznik je pro získání finanční podpory z EU nezbytný.

Śvěčení obecního praporu v Komárně, okr. Kroměříž. Foto M. Válka 2001.

I když program SAPARD vytváření mikroregionů podpořil, tato myšlenka není u nás zcela nová. K vytváření dobrovolných svazků obcí dochází postupně od roku 1992. Nejvyšší stupeň uvedených snah bylo zakládání a vznik zájmových sdružení venkovských obcí s účastí tzv. jádrového města. Jde o přirozené spádové území, pro které se dnes užívá termín *mikroregion*. Hranici těmto relativně malým oblastem vytváří příroda, turistické aktivity, tradiční kultura (etnografická hranice). Mikroregion má být území bez obtíží spravované, aby mohlo docházet ke stálým kontaktům samospráv a obyvatel.⁵

Mikroregiony vystupují jako právnické osoby (po zápisu u příslušného okresního úřadu). Základní dokument, zakladatelská smlouva, musí obsahovat obecná ustanovení, identifikaci mikroregionů, předmět činnosti a zakládající členy, majetek a právní postavení obcí. Nedílnou součástí zakladatelské smlouvy jsou stanovy, kde jsou uvedeny orgány a jednací řád. Dalším předpokladem pro získání finančních prostředků je zpracování studie *Strategie rozvoje mikroregionů*. Jde o demograficko sociologickou studii, která analyzuje současný stav a možnosti vývoje vybraných okruhů (obyvatelstvo, doprava, infrastruktura, zaměstnanost, hospodářství, cestovní ruch, krajinná ekologie).

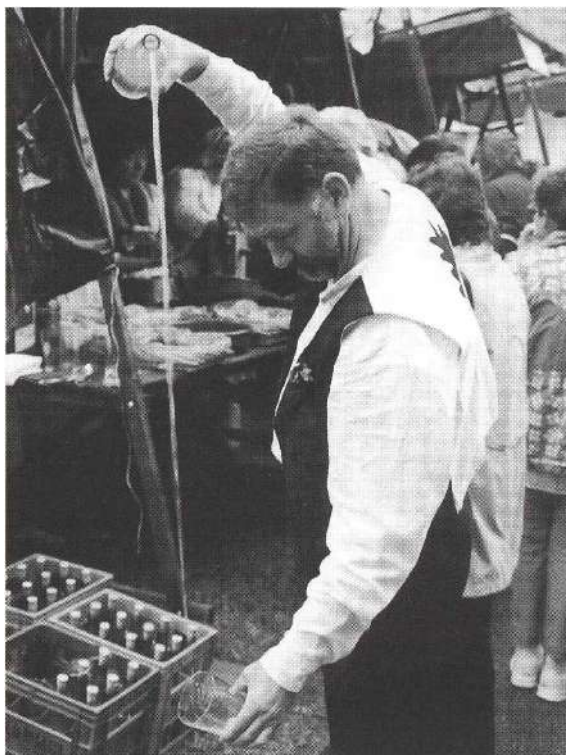
I když se v zásadách programu SAPARD mluví o zachování kulturního dědictví venkova a jeho komplexním rozvoji, konkrétní aktivity mikroregionů a směřování finančních prostředků oblast lokální kultury většinou míjejí, i když musíme podotknout, že investice do životního prostředí a občanské vybavenosti s kulturou souvisí. Jistě je to důsledek skutečnosti, že v kolektivu odborníků, zpracovávajících strategii rozvoje mikroregionů, etnolog chybí, přestože by ke kulturním tradicím či etnografické rajonizaci území mohl říci podstatná fakta.

2. Mezinárodní aktivity venkova (Cultural Village of Europe)

Obnova vesnice není jen tuzemskou záležitostí, ale s řešením obdobných problémů se lze setkat i v zahraničí. Snaha zachovat kulturní identitu venkova přispěla k zformování mezinárodního projektu *Cultural Village of Europe*, do kterého je dnes zapojeno jedenáct evropských států (Dánsko, Estonsko, Francie, Holandsko, Itálie, Maďarsko, Německo, Řecko, Španělsko, Velká Británie) včetně České republiky. Projekt si klade za ideový cíl zachovat hodnoty vesnické kultury a zviditelnit význam vesnice v soudobé společnosti, vedle vzájemného poznávání a výměny zkušeností. Základní myšlenka vznikla v roce 1996 v dánské obci Tommerup jako reakce na vyhlášení dánského hlavního města Kodaně za

Evropské město kultury. Setkání v holandské vesnici Wijk aan Zee vyvrcholilo zformováním *Charty vesnice* (1999). Nositelem projektu a hostitelskou zemí pro rok 2001 se stala Česká republika, konkrétně Bystré, venkovské město na Českomoravské vrchovině.⁶⁾

Festival kultury evropské vesnice vyvrcholil v Bystrém v sobotu 1. září 2001. Měl bohatý a návštěvníky zajímavý program, který zahájila ekumenická bohoslužba ve farním kostele sv. Jana Křtitele. Náměstí před kostelem se změnilo na tržiště, kde se snažili jak domácí pořadatelé, tak zahraniční hosté přiblížit veřejnosti svou kulturu a ukázat její charakteristické rysy. Zatímco domácí pořadatelé pozvali do Bystrého hlavně výrobce z okruhu lidové umělecké výroby a řemesla, zahraniční hosté pojali prezentaci své země komplexněji a centrem jejich aktivit byly záležitosti kulinařské

Festival kultury evropského venkova v Bystrém. Skupina ze španělské obce Porrúa. Foto M. Válka 2001.

- početným návštěvníkům nabízeli (většinou zdarma) typické produkty své národní kuchyně. Každá ze zahraničních výprav byla svým způsobem originální, její členové se chovali přátelsky a bezprostředně, dokázali se spontánně bavit a zaujmout četné návštěvníky. Doslova neustále obležený byl Stánek španělské obce Porrúa, Bretonců z Mellionecu nebo Holanďanů z Wijk ann Zee.

Odpolední program se přenesl k místní sokolovně. Po zdravotních zástupců spolupořadatelů institucí (včetně Kanceláře prezidenta republiky) představili jednotlivé zahraniční obce jejich starostové a pak už začal pestrý kulturní pořad, jehož záběr byl neobyčejně široký - od tradičního folkloru až k swingovým melodím. Každá ze zahraničních skupin, věkovým složením různorodá, vystoupení koncipo-

Hrnčířský Jarmark v Kunštátě. Foto M. Válka 2001.

vala po svém, lidový tanec (Wijk aan Zee) se střídá s pěveckými čísly sborovými i sólovými (Mellionec). Italové z Périgine Valdarno (Arezzo) přišli se soutěžní hrou.

Festival naznačil široké pojetí kultury současné vesnice, kterou nelze zužovat jen na jevy tradiční, v našem chápání folklorní, jak to ukázal přístup zahraničních kolektivů.

3. Kulturně společenské aktivity ekologů. Etnoekologie

Venkov a rurální krajina je polem působnosti různých ekologických organizací. Ekologie se jako vědecká disciplína formovala na základě obecných evolučních teorií přírodovědných, ale její myšlenky byly aplikovány i na společnost (sociální ekologie) a kulturu (kulturní ekologie). Vznikly odnože interdisciplinární či transdisciplinární, jako je *krajinná ekologie*, specializující se na vztahy mezi ekosystémy v prostorovém měřítku krajiny, včetně sídla a člověka. Odtud zájem krajinných ekologů o soukromě hospodařící rolníky. Na počátku devadesátých let 20. století provedl tým vedený krajinnými ekology z Českých Budějovic průzkum hodnotových orientací u soukromě hospodařících rolníků. I když jde o marginální sociální skupinu, je pro krajinu a trvale udržitelný život důležitá šetrným způsobem hospodaření a ekologickým vědomím.⁷

Z postulatů ekologie a etnologie se formuje mladá interdisciplína *etnoekologie*. Etablovala se sborníkem Česká etnoekologie (1999),⁸ ve kterém nalezneme jednak základní etnoekologické texty, jednak práce aplikující metody nové disciplíny na konkrétním materiálu. Jak je patrné, etnoekologie se specializuje na problematiku sídla a krajiny z historické perspektivy od středověkých kolonizací až po současnost, poznamenanou socialistickou zemědělskou velkovýrobou, na fungování konkrétního člověka v konkrétním čase a prostoru. Vztah člověka a krajiny sleduje ve výseku (kulturní nika), ve kterém člověk žije a který vnímá a vymezuje svým žitím. Konkrétní metodologické postupy ukazují, že nová disciplína se snaží řešit problematiku sídla komplexně. Podle V. Štajnochra, jednoho z protagonistů nové disciplíny, poznáním konkrétních etnoekologických vztahů můžeme odhalit základní axiomy, použitelné i v ekologii současného světa.

V rámci snah o trvale udržitelný život se ekologové zaměřují nejen na vlastní přírodní prostředí, ale vykazují také různé kulturní aktivity na podporu tradičních forem zemědělské výroby a výroby domácké, která vycházela z místních přírodních surovinových zdrojů a byla šetrná k přírodnímu prostředí. Jako modelovou jsme vybrali Základní organizaci Českého svazu ochránců přírody *KOSENKA* pracující na východní Moravě, v jižním cípu Valaška ve Valašských Kloboukách. V oblasti ochrany přírody (Chráněná krajinná oblast

Bílé Karpaty) navázala na starší tradice zájmu o přírodu (tramping) i na organizované formy, jakou představoval od sedmdesátých let TIS (Svaz pro ochranu přírody a krajiny) a po jeho zrušení v roce 1980 Český svaz ochránců přírody. Organizační základnu si Kosenka vybudovala v areálu, jehož součástí se stala i lidová roubená stavba (od roku 1989). Rekonstrukcí památkově chráněné dřevěnice získala autentické prostory pro pořádání kulturních akcí zaměřených na tradiční kulturu, ale i k všestrannému využití.⁹

Samozřejmě, jádro aktivit Kosenky spočívá na poli ochrany přírody, kterou však chápe v širokých souvislostech trvale udržitelného života. Na počátku stála obnova ručního kosení bělokarpatských luk v přírodních rezervacích Dobšeňna, Javorůvky a později Bílé potoky (záchrana vzácných vstavačů, dnes projekt Komplexní ochrana genofondu bělokarpatských luk severní části CHKO Bílé Karpaty). Na to navázaly další programy, týkající se záchrany starých valašských odrůd ovoce (založen genofondový sad) a obnovy chovu ovcí, jako důležitého činitele v Karpatech (spásání horských luk). Nechybí ani ekologická výchova dětí, spolupráce se středoškoly a se studenty vysokých škol různého zaměření. Na programu má i rozvoj šetrného turistického ruchu. Ve spolupráci s místními kulturními pracovníky, pobočkou Klubu českých turistů a studenty etnologie Filozofické fakulty MU vznikly turistické průvodce městem a po blízkém okolí, které propojují informace kulturně-historické, přírodovědné, etnografické, ochrannářské a ryze turistické.

Kosenka stála spolu se souborem Důbrava u zrodu kulturní tradice *Mikulášského jarmeku*, akce nadregionálního dosahu, jehož první ročník se uskutečnil v roce 1992. Tato rozsáhlá a organizačně náročná akce, na níž dnes participují další občanská sdružení (Muzejní společnost, TJ Sokol, folklorní soubor Klobučan), z veřejných subjektů městský úřad, dům kultury, gymnázium, se zásluhou Kosenky snaží orientovat na aktivity nekonzumního a nekomerčního charakteru, na lidovou a řemeslnou výrobu a na propagaci výrobků splňujících ekologická kritéria. Průzkumy, které studenti Ústavu evropské etnologie MU Brno pro Kosenku provedli, směřovaly k zjištění profilu trhvců a názorů návštěvníků. Kloboučský Mikulášský jarmek je společensko a kulturní akcí, která vychází z lokálních tradic a získala si pevné místo v kulturním kalendáři města a celého regionu.

Mikulášský jarmek je jednorázovou akcí. Obnova drobného podnikání, lidových řemesel a tradičních výrob, které zpracovávají místní suroviny, je pro Kosenku prioritou trvalého charakteru. Spatřuje v těchto formách jednu z možností dalšího rozvoje města a celého mikroregionu jižního Valaš-

ska. Proto se snaží tradiční výroby udržovat a propagovat také formou kurzů, které pořádají pro zájemce různých věkových kategorií (ruční tkání hadrových koberců, paličkování, pletení ošatek).

4. Agroturistika

Venkov není jen místem zemědělské výroby a bydlištěm určité skupiny lidí, ale také prostorem k rekreaci a trávení volného času. Vedle forem, jaké představuje turismus, chatařství a chalupářství, se v devadesátých letech objevuje nová forma - agroturistika. I když v České republice neměla odpovídající zázemí, na rozdíl od západních zemí, např. Rakouska a Německa, byly do ní vkládány velké naděje s tím, že přispěje k revitalizaci venkova a poskytováním služeb pomůže

Hrnčířský jarmek v Kunštátě. Foto M. Válka 2001.

řešit problémy v oblasti zaměstnanosti a životního prostředí. Dnes se ukazuje, že jde spíše o zbožné přání než o reálnou skutečnost, protože za deset let rozvoje nehraje agroturistika dominantní roli v některém venkovském regionu, ani nepřispěla k mobilizaci českého zemědělství. Zůstává v roli doplňkové aktivity, která nalezla živnou půdu a uplatnění u ekologicky orientovaných soukromě hospodařících rolníků.¹⁰

Agroturistika představuje z hlediska krajiny a životního prostředí šetrnou formu turistického ruchu, jejíž rozvoj je v České republice zatím na počátku.

5. Regenerace lokálních a regionálních tradic

Obnova tradic a hledání regionálních specifik je obecným trendem venkova devadesátých let 20. století. Tyto ná-

Mikulášský jarmek ve Valašských Kloboukách. Foto M. Válka 2000.

vraty mohou mít různou formu a nemusejí vždy směřovat k tradiční lidové kultuře. Jsou regiony, kde těmto aktivitám folklorní kontext chybí a realizují se v rámci společenských a kulturních akcí, pořádáním výstav a budováním místních muzeí a památníků, či vydáváním příležitostných tiskovin. Názorným dokladem jsou oslavy jubileí obcí (první písemná zmínka, založení), výročí vesnických škol nebo společenských organizací (hasiči) doprovázené sjezdy rodáků a dalšími kulturními podniky.

Důvodem k setkání občanů a rodáků bývá také získání obecního znaku a praporu. Legislativa umožňuje obcím požádat Poslaneckou sněmovnu parlamentu ČR o udělení znaku, jehož podobu musí nejdříve posoudit a doporučit parlamentní heraldická komise. Znak se opírá o starší obecní pečeti, pokud se předloha nenajde, vzniká znak nový, vycházející z charakteristiky vesnice a jejich obyvatel. Schválený znak obce se slavnostně svědí během bohoslužby. Snahou je, aby světitel byl vyšší církevní hodnostář, a tím celá slavnost nabyla větší váhy a lesku.

Uvedené akce doprovázejí tiskoviny různého charakteru a zaměření. Závisí na pořadatelích a jejich finančních možnostech, zda přípravu svědí místním amatérům či školeným odborníkům. Tyto místní historie, zbavené ideologických nánosů, vytvářejí pouto s minulostí a posilují vazby k rodnému kraji.

Nově vytvářené kulturní tradice se opírají často o výrobní specifika regionu. V západomoravském Kunštátě se vrátili k tradicím keramickým a každoročně na sklunku léta pořádají *Hrnčířský jarmek*. Letošní devátý ročník (15. - 16. 9. 2001) přilákal výrobce z celé republiky, kteří zaplnili beze zbytku náměstí Krále Jiřího z Poděbrad a nabídli současnou rukodělnou keramickou produkci, nalézající své uplatnění v bytové kultuře a stolování. Ukazuje se, že tradiční lidová hrnčina, jak ji známe z muzejních expozic a depozitářů, patří nenávratně minulosti, protože dominovaly technicky dokonalejší střepy, bělnina a kamenina. Znovu se objevuje zájem i o kachlové zboží. Konkurence mezi výrobci vede k tomu, že se každý z keramiků snaží o svůj charakteristický „rukopis“, objevovala se i nápaditá instalace stánku, ukázkou ručního vytáčení na hrnčířském kruhu předváděli žáci střední odborné školy a učiliště ve Velkých Opatovicích. Kulturní pořad, který letošní hrnčířský jarmek doprovázel, byl až na vystoupení Hradišťanu komerčního rázu a s vlastní prodejní akcí obsahově nekorespondoval. Počet návštěvníků ukazuje na zájem veřejnosti o akce tohoto typu.

Pivovar v nedaleké Černé Hoře se snaží o obdobné aktivity, které prezentuje jako součást tzv. *pivní turistiky*. V srpnu

2001 byla vysvěcena za účasti široké veřejnosti, ale i poslanců, v tzv. kapličky sladovny socha sv. Václava, podle tradice patrona vinařů, ale i sladovníků. O jeho svátku se v Černé Hoře koná pivní pouť, spojená s prohlídkou provozních budov a provázená zábavným programem. Jde o nově vytvářenou tradici, která plní zároveň reklamní funkce. Obdobné „slavnosti piva“, z nichž nejmasovější probíhá v bavorském Mníchově, pořádají i jiné pivovary (Plzeň).

6. Závěrem

Změna politických poměrů v zemi od roku 1989 přinesla s sebou nejen zásadní proměnu právního rámce, ale také no-

vé názory na fungování společnosti. Obnova venkova a regenerace rurální kultury, jako protikladu k urbánní kultuře, se staly atributem formující se pluralitní společnosti. Myšlenky o vyrovnání kultury města a vesnice byly odmítnuty, naopak mezinárodní programy vládní i nevládní se snaží uchovat specifika lokální vesnické kultury a obnovit identitu vesnice. Vesnická kultura a způsob života jsou chápány jako alternativa městského životního stylu. I když sociální struktura současně vesnice se podstatně liší od struktury tradiční vesnice rolnické, současná vesnice a venkov si stále uchovávají svá specifika daná tradicí nebo se pokoušejí vytvářet nové tradice čerpající z různých zdrojů.

Mikulášský jarmek ve Valašských Kloboukách. Foto M. Válka 2000.

Poznámky:

1. Etnografické výzkumy současné (družstevní) vesnice viz ediční řada Lidová kultura a současnost 1-10. (Ed. V. Frolec.) Brno: Blok, 1974-1985.
2. Na počátku devadesátých let ustavili v Šumperku Svaz ekologických zemědělců PRO-BIO. Rozsáhlou publikační činností se svaz snaží propagovat své názory u široké veřejnosti. Zástupci se objevují na společenských, kulturních a výstavních akcích. Svaz vyhláší nejlepší ekologického zemědělce roku, pořádá akce jako jihočeské biodožínky nebo tradiční hodové dožínky s prezentací ekologických zemědělců (Starý Hrozenkov). Viz www.pro-bio.cz (informace o Svazu ekologických zemědělců PRO-BIO Šumperk).
3. Viz www.mmr.cz (informace Ministerstva pro místní rozvoj o Programu obnovy vesnice).
4. Viz www.mmr.cz (informace Ministerstva pro místní rozvoj o Programu SAPARD).
5. O tom, že při ustavování mikroregionů nehrají svou roli hranice státní správy, svědčí např. mikroregion Křetínsko - svratecký trojúhelník, který vymezuje na západě řeka Svratka s Jimramovem, Dalečínem a Vířem (okr. Žďár n. S.), v severní části město Bystré a okolní vesnice ležící na historickém území Čech (Jedlová, Nedvězí, Korouhev, Hartmanice, okr. Svitavy) a východní hranici tvoří říčka Křetínka (Svojanov). Svou jižní částí se mikroregion rozkládá až k moravské Olešnici včetně (okr. Blansko). Viz *Svratecko-křetínský trojúhelník. Turistický průvodce mikroregionu a mapovou přílohou*. 2000, b.m.
6. Předpokladem uspořádat pětidenní setkání zástupců obyvatel vesnic z několika evropských zemí byla jednak podpora a finanční participace vládních a zájmových institucí (Kancelář prezidenta ČR, Ministerstva pro místní rozvoj, zemědělství, životního prostředí, Svaz obcí a měst, Spolek pro obnovu venkova), jednak skutečnost, že Bystré je střediskem mikroregionu. Vesnice sdružené v tomto mikroregionu podle svých možností o zahraniční hosty pečují.
7. Viz M. Lapka - M. Gottlieb: *Rolník a krajina. Kapitoly ze života soukromých rolníků*. Praha: Sociologické nakladatelství 2000. Zpracovává výsledky výzkumu z let 1991-93 a 1994-95.
8. F. Malý a B. Viktoriová (ed.): *Česká etnoekologie. Etnoekologické semináře v Liběchově*. Praha 1999.
9. *Výroční informační list ZO ČSOP KOSENKA za rok 1999*. Valašské Klobouky 2000; *Krůčky k udržitelnosti. Sbirka řešených příkladů místní agendy 21*. Brno 2000.
10. Na internetové stránce sdružení PRO-BIO Šumperk (Svaz ekologických zemědělců) najdeme přehled a nabídku farem, poskytujících služby v této oblasti. Kromě ceny ubytování se zájemce dozví o výrobním profilu farmy (chov ovcí, koní), o možnostech využití volného času (sport, památky, příroda), nabízí se možnost účastnit se života na farmě.

ÚVAHY NAD AGROTURISTIKOU. ŠANCE PRO ČESKÉ VESNICE V RUMUNSKÉM BANÁTU?

Gero Fischer

Tento článek vznikl na základě postřehů a diskusí s místním obyvatelstvem v rámci fotografické exkurze do českých enkláv v jižním rumunském Banátu konané na podzim 2000 společně s brněnskými kolegy.

V mnoha zemích se stala hromadná turistika velmi důležitým odvětvím ekonomie. Turismus se však postupně rozmáhal z cestování elity, aristokratů a měšťanů k dnes převládajícímu cestování mas. Můžeme tento vývoj pokládat za sociální, demokratizační a emancipační vymoženost. Turismus se stal součástí všedního dne, lidové kultury. Cestování je kompenzací a zároveň i kritikou pracovní sféry a odcizení. „Během dovolené žijeme, a pro dovolenou pracujeme“. V tomto smyslu se dovolená stává surogátem „skutečného života“, na dovolenou se soustřeďují všemožné projekce, dovolená musí být úspěšná.

Stoupající životní úroveň umožňuje, že turismus se stal i kvantitativně mocným faktorem nejen z hlediska národního hospodářství, ale má stále rostoucí vliv na ekologii, kulturu a sociální strukturu turistických oblastí. Masový turismus vyvíjel svou vlastní infrastrukturu, své vlastní zákonitosti a pravidla. Důsledkem je, že ubývá prázdných pláží a osamělých ostrovů, že čistá voda, čisté ovzduší nejsou samozřejmostí, že turisty stále častěji sužují útrapy na zacpaných silnicích atd. Pod vlivem masového turismu se ale mění také původní sociální a komunikační formy, zvyky a obyčeje. Masový turismus standardizuje, normuje. Turista chce mít, kamkoli přijde, k dispozici stejnou mu známou infrastrukturu, očekává navyklou úroveň v gastronomii, ve službách, v možnostech strávení volného času atd. Homogenizace se vztahuje také na architekturu - známá lyžařská střediska jako Saalbach, Schladming aj. jsou si téměř k nerozeznání podobná. Určitá turistická

odvětví, jako např. lyžování a golf, vyžadují často ireverzibilní zásahy do přírody a do krajiny. Na turismu závislé obce se snaží vyrovnávat klimatické posuny posledních let zvýšeným nasazením techniky a chemie např. při výrobě umělého sněhu, aby tím zabránily, nebo alespoň zmírnily hrozící ekonomické škody. Mezinárodní společnosti kontrolují a provozují turistické podniky, kluby, hotely, hotelové řetězce ad., což má za následek, že se rozmáhá standardizace a normování masové turistické kultury. Turismus indukuje kulturní změnu (Kramer), která osciluje mezi turismem stimulovanou modernizací a zachováváním, popř. i ožíváním, tradice. Např. v původně zemědělských vesnicích se výrazně mění jazyk, vzniká zvláštní směs místního nářečí se spisovným jazykem. Mizejí staré zvyky a obyčeje, jiné se naopak folklorizují a komercializují. Domácí hostitel se přizpůsobuje chováním, oblečením, zařízením, kuchyní apod. svým hostům, některé staré profese zanikají a vznikají nové, mění se sociální struktura (sedláci, rybáři se stanou turistickými podnikateli, číšníci apod.). Transformuje se ale také ráz krajiny, z pastvin se stávají sjezdovky, louky a pole se přeměňují v golfová hřiště, což většinou vylučuje návrat k zemědělské produkci. Vesnice se rozrůstají v dočasně - během turistické sezóny - osídlené městské aglomerace. Turismem indukované kulturní změny mohou jít tak daleko, že původní formy každodenního života lze najít a studovat jen v muzeích a skanzenech. Někdy se udržuje za účelem reklamy a image dokonce „potěmkinovská“ fasáda: v několika turistických vesnicích ve Švýcarsku, kde už dávno neexistuje zemědělství, se zaměštnávají osoby, které mají za úkol během sezony zahrát roli sedláků a pastýřů, aby se udržovala iluze venkovské idylky (např. v určitou dobu že-

nou přes náměstí krávy a kozy). Neoddiskutovatelným politickým a ekonomickým faktem ale je, že (masový) turismus představuje někdy jedinou možnost rozvoje ekonomicky slabých oblastí.

Z kritiky negativních důsledků masového turismu se vytvářely koncepce tzv. měkkého, ekologického turismu (anglicky soft tourism, německy sanfter Tourismus). Základem této alternativy je kontrolovaný rozvoj turismu v souladu s ekologií a se sociálními a kulturními potřebami obyvatel. Tato koncepce má znemožňovat monopolizaci turismu v daném regionu, a naopak zaručit koexistenci různých (tj. včetně tradičních) forem života. Přitom samozřejmě nejde o renesanci romantických projekcí cestování 19. století, nýbrž o ustanovení rovnováhy mezi potřebami turistů a domácím obyvatelstvem. Tento „zkrocený“ turismus je podstatně méně závislý na velkých finančních prostředcích a je do velké míry postaven na samoorganizačních schopnostech jednotlivců ve vesnicích. Alternativní turista má mít možnost vžít se a včlenit se do místních poměrů, sociálních vztahů jako člen komunity, a tím se může v rámci daných možností účastnit společenského života, poznávat všední den svých hostitelů. Naopak hostitelé mohou získat poznatky o životních podmínkách svých hostů, což znamená, že jde o komunikační proces obohacující obě strany. Tak daleko to jde v teorii, praxe vypadá ale často poněkud jinak, protože se střetávají sotva slčitelné zájmy: hostitel musí do práce, která naplňuje takřka celý den, a host chce komunikovat, někdy dokonce očekává, že ho hostitel bude po celý pobyt doprovázet a bavit. Dochází zde neřídko k nedorozumění, co se týče rolí hostů a hostitelů, ale i konflikty nejsou vyloučené. Jde o proces vzájemného respektování

sfér soukromí. Z hlediska možnosti přímé účasti při práci sedláků se turisté z města velmi často přeceňují, podceňují nebezpečí práce. Nestačí jen láska ke zvířatům, ale musí se s nimi umět zacházet, stejně tak pracovat se stroji atd. Právě turistická neznalost pracovních postupů a nezkušenost spíše snižuje produktivitu práce hostitelů. V Laponsku jsou časté případy, kdy turisté, buď bezohlední, anebo jenom neznalí zákonů přírody, zvyků a způsobů práce domácích, ohrožují sebe i své hostitele (srov. Rutosala, Bianco).

I alternativní turismus je odkázán na reklamu a propagaci. Záleží na tom, do jaké míry reklama zobrazuje realitu, zprostředkovává věcné informace, anebo nahrává stereotypům. K nedorozumění nutně dojde, když se propagační materiály hodně rozcházejí s reálnými poměry. Je také problematické, když se ztráta původnosti (anebo toho, co se za to pokládá) kompenzuje uměl(kovan)ostí: nezřídka se hostitelé učí ve specializovaných kurzech staré techniky, aby je mohli předvádět turistům. V takovém případě se sice shoduje reklama s tím, s čím se turista „ve skutečnosti“ setká, nicméně se takto produkuje pseudokultura.

Alternativní turismus čili agroturismus se vlastně nedá jen tak konzumovat, je svým způsobem pedagogickým projektem, ve kterém se něco dozvíme a snažíme se vžít do dosud nám cizích poměrů atd. Tato dočasná integrace turistů do venkovského života je v podstatě jádrem agroturistické koncepce. V německy mluvících zemích se pro tento celkem úspěšný a velice oblíbený způsob trávení dovolené vžil termín „Urlaub auf dem Bauernhof“ (dovolená na selském dvoře).

Podmínky pro rozvoj agroturismu v českých enklávách rumunského Banátu

V celém rumunském Banátu hraje turismus marginální roli, více snad jen ve větších městech (Arad, Timisoara, Baie Herculane aj.). V diskusích s obyvateli se jeví agroturismus jako perspektiva ekonomického vývoje a jako šance pro přežití těchto komunit. České vesnice v rumunském Banátu leží v nádherné krajině v jejížnějsích výběžcích Karpat. Ekonomicky je tato oblast ale velmi zaostalá, tj. bez běžné infrastruktury, neexistují vodovody, kanalizace, není ústřední topení, nefunguje místní veřejné osvětlení, jsou neustále problémy s elektrickým proudem, chybí asfaltované, běžnými vozidly sjízdňné silnice, telefonní spojení je nespolehlivé, veřejná doprava fakticky neexistuje, lékařská pomoc je téměř nepřístupná, gastronomické podniky - hospody ve středoevropském smyslu, kde se vaří atd. - existují jen ve větších městech, tj. mimo oblast českých vesnic, nejsou značené cesty aj. Život venkovanů je tradičně velice tvrdý, navíc vesnice v Rumunsku poklesly za posledních 10 let ekonomicky na úroveň subsistence. Dominují ruční práce nad stroji, koně nad traktory, jednoduché techniky, mouka se mele ve srubových mlýncích (tzv. vodenicích), páli se slabá kořalka ze sliv a švestek v tzv. kazanech (měděných kotlích) atd. Dodnes se udržuje tradiční řemeslná výroba, i když řemeslníků značně ubylo. V každé vesnici se najdou např. kováři a sedlák vyrábějící především chomouty, opratě, řemeny pro tažná spřezání, výjimečně také sedla, protože se jezdí většinou bez sedel. Každý muž ovládá různé řemeslnické techniky, truhlářské, zednické, tesářské

aj. Ženy stloukají mléko na máslo, vyrábějí tvaroh a sýr (kravi a ovčí), dovedou příst, plést, háčkovat, vyšívát. V zimě se pleťou ošatky a košíky, dělají se košťata. Uvedený způsob života v těchto vesnicích představuje sám o sobě určitou atraktivitu, která spočívá v tom, že tam můžeme hledat a najít odraz minulosti a svých předků. Perspektivy pro rozvoj agroturismu zde tedy rozhodně jsou, ale jen jaksi podmíněně. Agroturismus může být úspěšný, jen když se podaří investovat značné finanční prostředky do infrastruktury a přilákat turisty z Čech. Největším problémem jsou neexistující infrastruktura, především velmi špatný stav silnic, a špatná dopravní situace. Je ovšem pravda, že z investic do infrastruktury by těžili všichni obyvatelé celého regionu. Současná ekonomická a politická situace Rumunska ale nedává podnět k přehnaným nadějím. Zainteresovat české turisty je očividně snadnější a také úspěšnější. Velkou zásluhu na rozvoji českého turismu do Banátu mají cestovní kanceláře jako Kudrna (Brno), nebo reportáže o českých vesnicích v masmédiích. Přesto je ale dosud citelný nedostatek propagace a soustavných informací (včetně brožurek a internetových informací). Zatím jsou tedy podmínky pro individuální turistické činnosti velmi nepříznivé. Je téměř nemožné, aby si individuální turista zajistil předem ubytování, stravování, dopravu apod. Přesto považují předpoklady pro úspěšný rozvoj agroturistického podnikání v českých vesnicích rumunského Banátu perspektivně za kladné: české enklávy jsou ze střeoevropského hlediska velmi atraktivní pro svou exotičnost, do určité míry jsou také zrcadlem minulosti, vidíme tam život, jaký asi byl u nás před (půl) stoletím, jsou tam ještě živé zvyky a obyčeje, které ve střední Evropě už vymizely, ve všech českých vesnicích se mluví běžně čes-

ky atd. Banát také vlastní další poklady, které jsou vynikající základnou pro rozvoj cizineckého ruchu:

- Zdravé ovzduší, nezkažená příroda, nezničená krajina, celkem původní stavební struktura vesnic, původní komunikační struktura (čeština 19. století), stále živé obyčeje a zvyky.
- Nejdůležitějším dopravním prostředkem jsou koně. Jízda na koni, v koňských spřeženích, jezdecký sport apod. jsou jinde turistickým hitem. Předpokládají se ale značené cesty, hospody, možnosti nocování pro člověka a koně.
- Staré mlýny (vodenice), kovárny, atraktivní údolí Dunaje, krasové jeskyně atd. Bylo by ale třeba spojit tyto pamětihodnosti a krásy přírody v systém cest a cyklistických tras spolu s cyklistickou infrastrukturou (dílky, opravy apod.) a s noclehy.
- V zimě zde bývá mnoho sněhu. Krajina se hodí pro běh na lyžích, jízdy koňskými saněmi. Bylo by třeba koncipovat a udržovat běžecké tratě, zajistit servis, opravy, prodej běžeckých potřeb apod.
- Sedláci nepoužívají chemické prostředky (umělá hnojiva jsou příliš drahá), proto jsou ovoce, zelenina a maso biologicky čisté.

Samozřejmě není jednoduché postavit turistické podnikání na nohy v oblastech, kde cizinecký ruch nemá tradici, kde domácímu obyvatelstvu chybí také veškeré zkušenosti. V českých vesnicích převládá nejistota, co přinese budoucnost, nejistota odejít či zůstat, nejistota (strach) z možnosti ztráty zaměstnání. Není jasné, jestli další generace má vůbec ještě nějakou perspektivu. Jisté je, že v této oblasti dojde

v dohledné době k závažným ekonomickým, sociálním a kulturním změnám. Zemědělská výroba se musí specializovat, chce-li obstát v silicím konkurenčním tlaku světového trhu. Agroturismus by se mohl stát důležitou oporou pro slabou ekonomickou situaci českých vesnic. Takový přechod by ovšem vyžadoval perspektivní transformaci převážně zemědělské oblasti ve smíšenou agrárně-turistickou oblast. Vedle značných finančních investic především do infrastruktury je nutná také změna uvažování, myšlení obyvatelstva, jejich připravenost, ochota přijmout změny. Lze těžko odhadnout, jestli (a do jaké míry) rumunská politika vloží úsilí do rozvoje Banátu. Přitom to nevypadá tak, že by české vesnice mohly žít ještě další desetiletí v nejistotě. Impulzy by musely přijít teď, a to z České republiky. Např. partnerství s českými vesnicemi v Banátu mohou hrát velmi důležitou roli, na tomto základě může vzniknout krajanský agroturismus. Samozřejmě by bylo třeba rozvíjet celý region, aby se eliminovaly etnicky podmíněné konflikty (v malém se už v českých vesnicích vyskytly, když rumunští jednotlivci odstranili a zničili značkování cest, které zřídili dobrovolníci z Čech) - ale to je

úkolem rumunské rozvojové politiky. Nezbytné jsou studie a expertizy zkoumající do jaké míry a za jakých podmínek je agroturistické podnikání možné a jaké finanční investice do turistické infrastruktury by byly nutné, úvahy o potřebě školení a přípravy domácího obyvatelstva na turistické podnikání, prognostické úvahy, jak dalece se změní charakter vesnic vlivem agroturismu atd. Dále je nutná foto- a videodokumentace oblasti pro potřebné reklamní informace a propagaci.

O tom, zda-li se potřebné adaptace a inovace dokáží prosadit v praxi, nepochybuji pouze já, ale i znalec českého Banátu J. Svoboda: „V tomto směru jsem však značně skeptický, neboť takový přechod by vyžadoval jak prolomení dosavadní nepřetržité tradice drobného soukromého hospodaření zdejších Čechů, tak i změnu jejich uvažování a některých povahových vlastností. A to se ještě nechci rozepisovat o naprosté organizační neschopnosti většiny zdejších obyvatel včetně některých funkcionářů krajanského spolku...“ (Svoboda: 34).

Autor fotografií i článku je rakouským profesorem slavistiky na univerzitě ve Vídni.

Literatura:

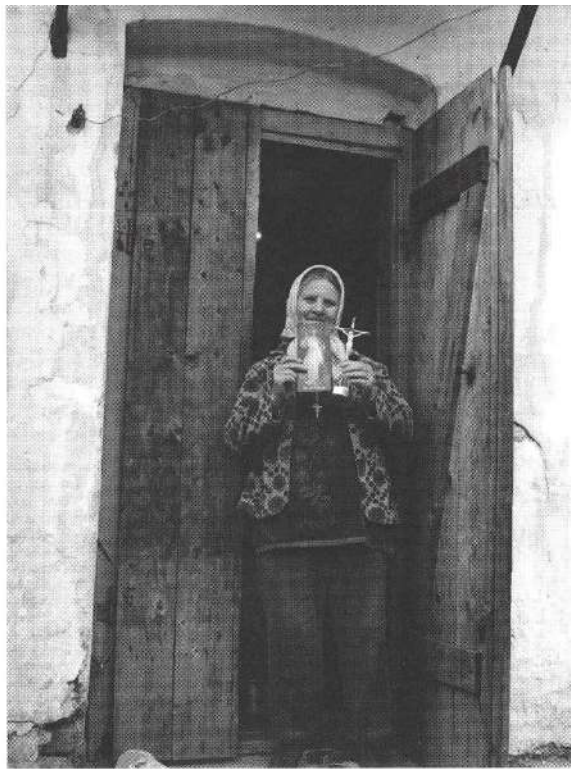
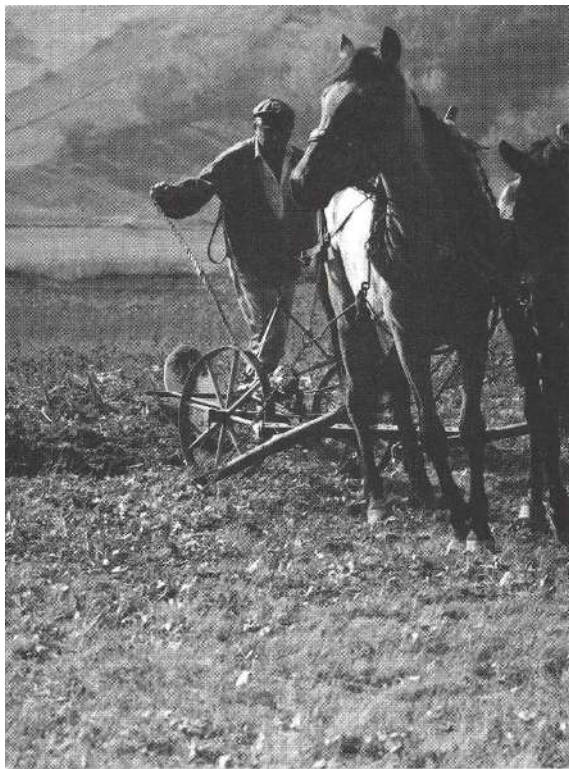
- Armannski, G.: *Die kostbarsten Tage des Jahres. Massentourismus - Ursachen, Formen, Folgen.* Berlin 1978.
- Bianco, B. del: *Tourismus in Schwedisch-Lappland/Säpmi.* In: Pöttler, B. - Kammerhofer-Aggermann U. (g.): *Tourismus und Regionalkultur.* Wien 1994, s.187-194.
- Kramer, D.: *Der sanfte Tourismus. Umwelt- und sozialverträglicher Tourismus in den Alpen.* Wien 1983.

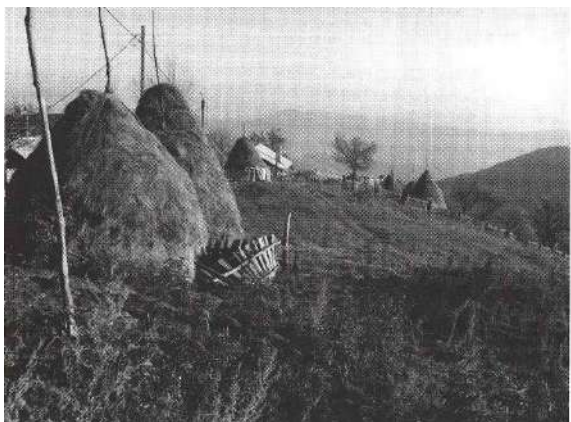
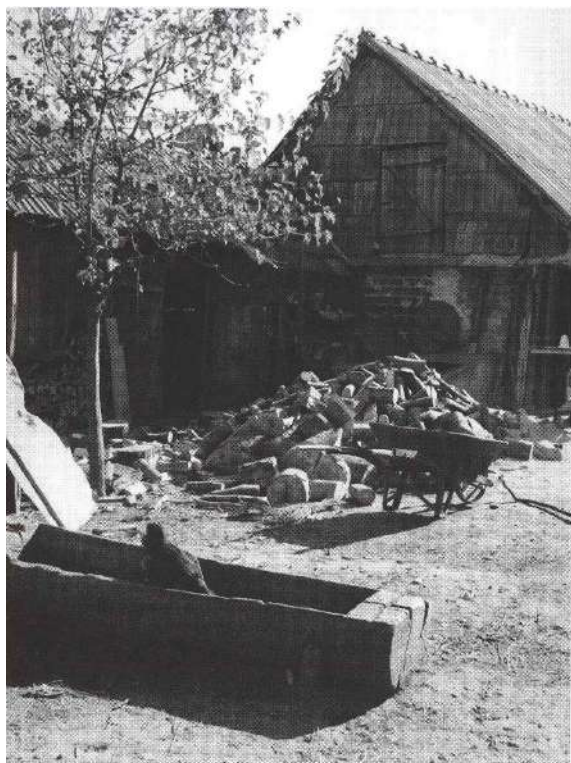
Kramer, Dieter: *Implikationen des direkten Kulturkontaktes.* In: *Kulturkontakt und Kulturkonflikt. Zur Erfahrung des Fremden.* 26. Deutscher Volkskundekongress in Frankfurt. Frankfurt 1988, T.1, s. 329-338.

Ruotsala, H.: *Tourismus und Lokalbevölkerung in Finnisch-Lappland.* In: Pöttler, B. - Kammerhofer-Aggermann U. (g.): *Tourismus und Regionalkultur.* Wien 1994, s. 195-208.

Svoboda, J.: *Česká menšina v Rumunsku.* Edice Češi na Balkáně. B.m. 1999.

ZPÍVÁNÍ - KOSECKÉ PÍSNĚ

*Netřeba v květnu
či červnu
o deště prositi,
přijde,
jak(mile)
začneme kositi.*

Úvod

Vždy, když zavane od Buchlova vítr, můžete si být jisti, že se něco děje a že nepřínáší jen bouřky a deště z „mokrého kúta“ našeho kraje. V kulturním a společenském životě regionu několik let hrálo významnou roli Folklorní studio Buchlovice, které je až doposud hlavním organizátorem akcí spojených s buchlovickým zámekem a prostorami jeho parku.

Jedním z projektů, které zaznamenaly širokou podporu návštěvníků i samotných akterů - zpěváků ze sborů celé jižní Moravy, je pravidelné setkávání v buchlovickém zámku - tzv. Zpívání. Zvláště pak, jedná-li se o zpívání na téma koseckých písní.

Zdroje inspirace

Co mne inspirovalo - kromě toho, že v daných okamžicích byli k dispozici nadšení kolegové, kteří myšlenku uchopili? Zkusím to alespoň v bodech, i když to určitě nebude ani zdaleka vyčerpávající:

- že se stále ještě ozývá dědinou tu a tam naklepávání (kutí) kos - a že mi tato práce není cizí, že ji umím a několikrát v životě i mimo domov jsem měl možnost se „blyšknout“ uměním sekáčským (jako příklad uvedu vojnu),

- inspirovaly mne písně, jichž je krásná řádka ve zpěvnících i mezi lidem,

- potěšení skýtá pohled na zámecké louky a i v zimě si je dovedu představit osázené květinami a lidmi,

- mám rád ranní vstávání (kdo mě zná, může potvrdit), vstávám „rovnýma nohama“, znám vstávání slunce nad Karpatami,

- v minulosti jsme se už zabývali zemědělskou prací - hrabáním sena dívek při Moravě - a jedním z poznatků bylo, že tato krásná práce byla jakýmsi svátkem, dívky byly slavnostně oblečeny a nosily zástěrky jako např. kuchařky při svatební hostině,

- také dny na začátku června jsou inspiřující včetně toho, že jedna z prvních nedělí vrcholí v Buchlovicích poutí na Barborce; tato část se pak stala několikrát součástí celého dne, neboť jsme si chtěli dopřát úchvatný „úprkovský“ pohled na procesí jdoucí za zpěvu nábožných písní sedlem mezi hradem Buchlovem a kopcem Modlou, na kterém kaple sv. Barbory stojí, abychom společně pocítili účast při zpěvu na místě, kde se k obětem scházely generace stovky, ba tisíce let,

- v neposlední řadě to bylo studium odkazu Leoše Janáčka, který v několika svých pracích nabádal (a mně se to zdálo pravdivé a i pro nás současné potřebné): *Nezpívejte národních písní na ukážku - v koncertě. Zpívejte je při práci, když toho dovoluje: zpívejte, když je vám tesknice a rozloučení připamatuje. Nechlubte se v písni hlasem ani měkkou citlivostí, jsou daleky písně národní lícoměrnosti. Zpívejte je s potřebou s jakou jsou skládány, mímily bol, vášně zvířily. A jinde říká: Živý tón v písni a tanci třeba však přirozeně umístit. Nepřirozeno-li píseň nábožnou zpívatí v ovzduší svěťáckém - vždyť učiní sráží se s odporem až na míru chladnosti - to důležitě jest i každý druh světské písně vložití do obrázku, ze kterého vyroste. Třeba tudíž zpívatí nábožnou píseň v kostelíčku, trávníce v boží přírodě, svatební při svatbě, obřadné (Královničky, dožaté, zavádky, hodovné a hospodské, kolébavky) při případných obřadech. Písně taneční nemožno odloučiti od tance, popěvky při rozmanitých hrách od her. Takovým způsobem předvedena by byla píseň lidu na Slovácku a Valašsku, v ní zračilo by se myšlení hudební od kolébky až ke hrobu.*

- slova Václava Frolce: *Zbavme folklór pozlátka a vraťme mu prostotu. Nenecháme se unést pouze libovými stylizacemi, zbavenými folklorního obsahu. Vracejme se k pramenům. Sledujme zrod písní, které skládají lidé mezi námi, naslouchejme říkáním, která zaznívají při oslavách a rozloučeních, při výročních obřadech i slavnostech. Snažme se porozumět malovanému slovu, které vyžívají stařenky svým vnukům, všimněme si darů, jež dostáváme od svých přátel a spo-*

Zpívání - kosecké písně. Buchlovice 1998. Foto M. Hrdý.

PROMĚNY TRADICE

lupracovníků, a uvědomujeme si, proč nám je dávají a co z toho vyplývá. Zkusme aspoň trochu vrátit krásu a poezii každodennímu životu, rozpoznávat všední den od svátku. Neignorujeme proměny přírody i člověka během roku. Nevynýbejme se spoluobčanům, mějme úctu ke starším a učme se z jejich zkušeností. To vše je poučením z tradice. Hledějte také správný vztah k folklóru, rozvíjejte jeho odkaz, hledějte různorodé, zasvěcené a citlivé přístupy k jeho propojení s dnešním životem. Nepodceňujeme, ale ani nepřeceňujeme, dnešní způsoby existence folklóru a snažme se o plné uplatnění jejich spontánních i organizovaných projevů. Vydávejme se za poznáním kořenů a podstaty lidové kultury, abychom mohli zasvěceně uvažovat o jejich hodnotách pro život dnešního člověka; pro citovou a estetickou výchovu mladé generace, pro vytváření mezilidských vztahů, pro zajištění posloupnosti tradic z pokolení na pokolení. Pak vystoupí základní všelidské vlastnosti a hodnoty, obsažené v tradicích lidové kultury - čestnost, pravdivost, spravedlivost, vzájemná úcta a pomoc, krása a prostota.

Tyto myšlenky se ukázaly být velmi pravdivé i nosné a pro můj současný „folklorní světónázor“ nejpodstatnější, z těch bych i přitřetí vycházel.

Představy

Moje představa o průběhu „sečení sekáčů“ není paralela s verbířskou soutěží ve Strážnici. Zatímco regionální verbířský styl se z fragmentů „lepil“ do současné neúplné podoby i podle těchto nezralých zásad se hodnotí a jednotliví tanečníci jsou tak posuzováni (a nikdy to nebude patrné i díky rozličné povaze jednotlivých oblastí srovnání možné - v té povaze je zakódováno mnoho věcí včetně idolu té které oblasti bližšího či vzdálenějšího), sekáči (třeba z Tyrol) stojící nad rozkvetlou loukou, mají stejný cíl - pokosit trávu plnou voňavých barevných květů s dokonalostí tanečníků, jimž je pohyb vrozený tak, aby bylo možno ze země čist. Možná se to někomu nebude zdát, ale rozdíl tady je - v možné kvantifikaci toho druhého... ale ani to není ono! Rád bych viděl a především

slýšel onu nádhernou muziku zvonění kos a šustění vzdychající trávy společně s písní sekáčů ze široka rozkročených. Zdá se mi, že zatím byl učiněn jen malý krůček k renesanci formule slováckých chlapů, kteří byli předmětem zbožňování jejich protějšků, chlapů zpívajících v rytmu kosení za rosy, chlapů pevných a přece jen tanečníků k milování vždy hotových. To vše je v pohybu sekáčů, a proto se nedívím ženám z povzdálí pozorujícím a naslouchajícím. O tuto renesanci mi jde: o nádherné intimní chvíle kosení určitých formací, v nichž jsou dokonalí jedinci spojení neviditelnými pouty rytmů - rytmů písně a práce.

Jak vzniká tradice?

Ta vzniká tak, že se jeden člověk zamýšlí nad stavem věcí, nad skutečností v nějakém oboru, rozebírá je a analyzuje, snaží se nacházet nová a nová východiska - trvá to někdy i déle, ale je-li dostatečně usilovný a tvrdohlavý ve svém přemýšlení, nemůže jej múza minout... Přijde ona myšlenka, kterou si, jak uvidíme později, může přivlastnit nějaká větší skupina lidí, organizace (i masová), a takto je proces vzniku tradice započat. Uvedu k tomu příklad ze života:

Po příchodu do Buchlovic v devadesátých letech jsme založili Folklorní studio. Dal jsem mu tehdy jméno (název) z rodu obecných, chtěje se vyhnout skupinovému převažujícím pojmům, jako soubor Buchlovjan, Břestecan, Tupešan, Zlechovjan apod., a také myslel jsem trochu dopředu, že totiž nové vzniklá nadace se může zabývat kulturou obecněji, tedy nejen folklorními projevy - jak se ukázalo později, bylo to možné za určitých podmínek, a jak se ukazuje dnes, už to možné není. Navrhl jsem také plán nového kulturního tělesa a do něj včlenil některé pravidelné (pevné) body, jiné pak pohyblivé. A tak vznikla kostra činnosti tělesa, které brzy zaznamenalo pozornost v okresním i celonárodním měřítku. V pevné části ročního plánu - viz Slovácký rok - se začaly vyskytovat fašankové obchůzky, velikonoční obřidy s určitými náznaky renesance zvyku hrkání ve velikonočním týdnu, ale i poměrně silný program v závěru roku v adventním a vánočním čase. Z těch ostatních, ve kte-

řích postupně Folklorní studio Buchlovic získávalo primát (a body), mohu jmenovat Den vína se všemi atributy, včetně konference *Vino a ...*, projekt *Zpívání*, započato bylo i se setkáním moravských gajdošů na zámku. Také jsme participovali na akci Výstava světových vín, která byla do Buchlovic přenesena z Uherského Hradiště. Do toho by se daly zahrnout i pravidelné vernisáže u příležitosti zahájení výstav ve výstavních prostorách Státního zámku Buchlovic i externí záležitosti (jako příklad mohou sloužit pravidelná vystoupení při Mezinárodním folklorním festivalu ve Strážnici, Setkání mužských pěveckých sborů v Dubňanech nebo Předhodové zpívání v Moravské Nové Vsi). Možná, že jsem některé opomenul, ale to nevádí, pro ilustraci to postačí.

Tradice by, samozřejmě, nemohla vzniknout působením jednoho člověka, je třeba, aby se o perspektivnosti, prospěšnosti a jiných aspektech vnitřně přesvědčila řada lidí, a ti pak společně jednou, dvakrát, vícekrát

*Zpívání - kosecké písně. Buchlovic 1998.
Foto M. Hrdý.*

PROMĚNY TRADICE

zopakovali úspěšnou akci, o které přítomní (i novináři) podali příznivé reference do světa. Překoná-li se pátý ročník, dá se říci, že pokračování je pak snadnější, lidé už se mnohdy sami po konání ptají.

Tradice sama by však nemohla nic znamenat, kdyby nebyla lidmi, jejich nápady, přiživována, naopak, pravděpodobně by se stala jen setrvačným lpením a pomalu by umřela. A tak, jestli někdo konkrétní cosi vymyslí, přiznejme to a neříkejme, že se to zrodilo třeba při pivním nezávazném hovoru. Už se snažme trochu (není to u nás obvyklé), abychom nechválili jen in memoriam, ale za života řekněme, to jsi dobře učinil, máš jakýsi podíl na tom a my ti děkujeme, třeba za tu vznikající tradici, která k nám zve nové a nové návštěvníky, o které, samozřejmě, velmi stojíme. Tak to totiž je (vyjmu-li jediný z řady projektů) i s tradicí setkávání mužských pěveckých sborů na téma *kosecké písně*. Myslel jsem tehdy na ty návštěvníky, kteří mají kromě folkloru rádi i přírodu, jsou vnímaví pro louku rozkvetlou kopretinami i krásu ze široké palety krojů. A také jsem byl, přiznávám, zvědavý (hlavně ovšem při prvním

ročníku), kolik lidí dokáže překonat obtíže spojené s ranním vstáváním a s kým se na louce setkáme. A tak jsem vymyslel pořad, který kromě tradičních prvků (mužské, ale i ženské zpívání, krojová rozmanitost i běžná snaha se předvést - chlapi před ženami při tradiční zemědělské činnosti a naopak, také reálný čas této činnosti) zahrnuje přátelské setkávání lidí i ony subjektivní potíže spojené s překonáváním drobné lenosti (začátek ve 4.30 hodin nad ránem), která se ovšem tisíckrát vyplatí po získání pocitu soudržnosti s přírodou při východu slunka, zpěvu ptactva, nepočítaje ostatní přátele.

Tak takto vzniká tradice. Je to prosté, jen se zamyslet a na povrch určitě vyplynou i další možnosti, které mohou dnešního „unaveného“ současníka mnohokrát potěšit.

Schéma

Vzniklo tedy schéma pořadu, které bylo přítomnými diváky i protagonisty přijato. Je jistě jen základem a zasloužilo by dalšího cizelování. Jako příklad můžeme uvést bodový scénář Zpívání XVI - Kosecké písně 4 ze 30. 5. 1999 se začátkem ve 04.30 hodin:

- společné zahájení písní *Pri trenčanskej bráně*
- naklepávání, pobrušování
- odchod na louku
- zastavení všech pod zámekem v prostoru východu do Salla terreny
- vítací řeč herce Slováckého divadla v Uherském Hradišti Vladimíra Doskočila z bal-konu hudebního sálu
- představení jednotlivých zúčastněných sborů, formací v krátkých vstupech - pozdraveních
- cestou kolem ohně - vítání chlebem a solí, také slivovici
- Na vyhlídce - společná píseň *Není lepší, jak v nedělu*
- začátek společného sečení
- průběžné zpívání všech sborů, postupně, s citem pro sousedy
- sečení formací (3 a více sekáčů)
- příjezd na voze, příchod děvčat
- snídaně v trávě
- představení jednotlivých ženských sborů
- Píšťaly a píšťalky - ukázky hry hudeckých sestav s píšťalkami
- O nejlepšího sekáče Slovácka - soutěž sekáčská
- otevření ženské sekce zvané „Sekáčka“
- vyhlášení vítězů s fanfárami, předání de-mižonů
- společné prozpěvování
- oběd (také v trávě)
- společné závěrečné polední zpívání
- loučení

A o co jde?

To snad se dá vytušit ze závěru vítací řeči patrona těchto setkání, herce Vladimíra Doskočila: „Běžte, moji milí a pracujte..., ale především se dobře bavte, zpívejte, výskejte, tancujte, radujte se z krásné přírody, tohoto krásného společenství lidí, přátel, kteří vás ke svému životu potřebují a mají vás rádi!

Běžte a sežněte celou louku, na jejím konci vás čeká náš vděk, poděkování i sklenička na zdraví. Na Vaše zdraví, vás všech, a na krásný den prožitý v Buchlovicích! Běžte spánembohem!“

Miloslav Hrdý

Zpívání - kosecké písně. Buchlovice 1998. Foto M. Hrdý.

PROMĚNY TRADICE

LAHODNÁ SENOSEČ V BÍLÝCH KARPATĚCH. (AGROTURISTIKA V PRAXI)

Již podvanácté v řadě se podařilo uskutečnit letní ochranný tábor, jehož hlavní náplní bylo posečí a následně sklídit seno v členitém terénu jedné z padesáti tří rezervací chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty - v rezervaci Hutě rozkládající se na svazích moravsko-slovenského pomezí v katastru obce Žitková. Jak bývá zvykem, i letos se plány členů pořádatelů Základního článku Hnutí Brontosaurus Mařatice vyplnily. Díky šedesáti dobrovolníkům z celé republiky ve věku 15-30 let se podařilo odklidit biomasu nejen z celé rezervace (cca 7 ha), ale také z několika dalších (cca 2 ha), z hlediska výskytu vzácných rostlin, významných lučních a mokřadních ploch.

Obec Žitková bývá řazena do etnografické podoblasti Slovácka s názvem Kopanice. Významnou se stala pro etnologii mimo jiné existencí „bohyň“, za-

jemnými formami lidového léčitelství, nepravdělnou zástavbou a vazbami na karpatský folklor. Jako v jednom z mála regionů České republiky se mohli badatelé v oblasti materiální kultury setkávat s archaickými způsoby tradičního zemědělství až do konce 20. století. Tyto jevy postupně zanikaly jednak vlivem zemědělské kolektivizace, ale především postupným vyliďňováním kraje. Je přirozené, že mladí lidé odcházeli (a stále odcházejí) za pracovními příležitostmi, které zde kromě zmiňovaného zemědělství prakticky nejsou. Ti, kteří se rozhodli zůstat, stárnou a vymírají. Počet chalupářů již dnes převyšuje počet starousedlíků. To má samozřejmě vliv i na celou kulturní krajinu, o kterou se již nepečuje tak jako dříve.

První popud využít principy agroturistiky vzešly z projektu záchrany původních bělokarpatských luk, který byl vypracován Správou CHKO Bílé Karpaty. Konkrétní činnost spočívá v mapování výskytu ohrožených a chráněných druhů rostlin, sečení a obnově původ-

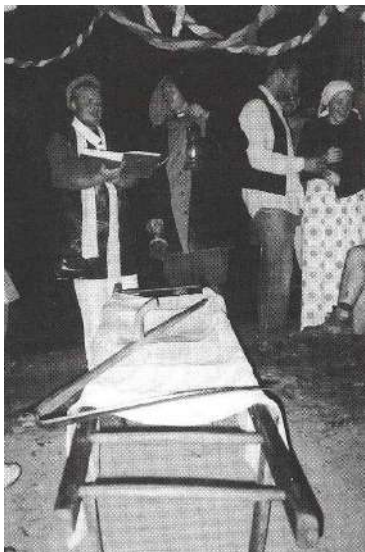
ních luk, pálení klestí, sázení stromků a odborných exkurzí zaměřených na poznávání přírody. Z botanického hlediska je nutné luční plochy, na kterých se vzácné rostliny vyskytují, alespoň jedenkrát ročně posečí, tak jak se to dělo dříve (a to i několikrát do roka, nebo byl travní porost spásán dobytčím). Agresivní rostlinné druhy se tak mnohem méně množí, což naopak vyhovuje druhům chráněným, které nejsou díky tomu vytlačovány. Pro náročný kopcovitý a často velmi podmačený terén, který nedovoluje, aby práci vykonala dnes běžná těžká zemědělská technika, jsou účastníci ochranného tábora odkázáni na své ruce a tradiční způsoby - ruční sečení kosou, obracení sena a jeho hrabání pomocí hrablí, stahování z plochy na plachtách nebo nakládání vidlemi na vůz se zapřaženým dobytčím. Problematikou bylo v předešlých letech následné využití biomasy. Často se tak muselo velmi kvalitní seno znehodnotit svezemím do lesa, kde několik let hnilo na kompostovacích hromádách, nebo spálit. V posledních letech začali členové ZČHB Mařatice spolupracovat s místním soukromým zemědělcem Zdeňkem Koudelou, který získané seno využívá k tomu nejlepšímu účelu - ke krmení dobytka. Vzájemně dobré vztahy umožňují, aby se během tábora v blízkosti tábořiště mohly pást ovce uvnitř moderního přenosného elektrického košáru. Účastníci mívají např. také možnost vyzkoušet si, jak se dojí koza, nahání skot na pastvu, dělá podestýlka v ovčíně. Protože tábor probíhá každoročně v červenci, což je doba žní, lze se zde setkat s tradičním způsobem sečení obilí, jeho sušením v panáčích a výmlatem pomocí mlátiček, dnes již poháněných většinou elektromotorem. Zajímavé může být i pouhé setkání s místními obyvateli. Chudoba a těžká práce na polích vryla mnohým charakteristické rysy - způsob oblékání, jadrnou mluvu i nadměrnou oblibu alkoholu.

Stahování sena z louky na plachtě. Foto M. Hájek 2000.

PROMĚNY TRADICE

Ochranářský tábor na Žitkové však není jen pouhou senosečí. Pracovní náplň je prokládána a kombinována se zábavným programem - sportem, turistikou, denními i nočními hrami v lese, na loukách, ve vodě a ve stodole, která zde plní funkci společenské místnosti, jídelny i ubytovacího zařízení. Příprava programu se opírá o místní folklor - kopaničářské písně, tance, lidové vyprávění. Důraz je kladen také na dramatickou výchovu. Mezi nejúspěšnější body programu patří realizace divadélka a rozhlasových her. I když se už od roku 1998 nestaví tábor „na zelené louce“, neboť účastníci mají k dispozici roubenou usedlost s hospodářskými budovami, některé vymoženosti současné civilizace - především moderní média, jsou jim na dobu pobytu odepřeny. Ti, kdo setrvávají celých čtrnáct dní, mohou po skončení tábora potvrdit, že při návratu do civilizace pocítili, že u nich

„Pochovávaní kosy“ při závěrečné večeři tábora, tzv. dokosné. Foto E. Zimčiková 2001.

došlo k jakémusi „zjednodušení“ myšlení i osobního života. Vyplyvá z toho, že s životním stylem našich předků se dnes díky agroturistice můžeme setkat i jinde, než jen v muzeích, archívech, depozitářích a knihovnách.

Jan Blahůšek

Pozn.: Informace o činnosti a akcích pořádaných ZČHB Mařatice v rezervaci Hutě lze nalézt na www.uh.cz/brontosaurus.

ROZŠÍŘENÍ PALÍREN V POLITICKÉM OKRESE VALAŠSKÉ MEZIŘÍČÍ

V předchozím článku (NR 3/2001) jsme se pokusili podchytit cestu, kterou se v hospodářských časopisech ubírala kampaň na podporu ovocnářství a zpracování jeho produktů. Další část našeho příspěvku bude věnována odrazům této kampaně přímo v terénu. Na příkladu Hovězského hospodářského spolku si můžeme povšimnout provázanosti, s jakou se myšlenky uveřejňované v časopisech, proslované na přednáškách „polními kazateli“ nebo prezentované již poučenými jednotlivci uváděly do praxe. Nebyla to cesta nijak přímočará, často se časově kryla se samotnou propagací, neméně často se však za ní opožďovala i o několik desítek let.

Již v prvním roce činnosti spolku proběhlo několik přednášek zaměřených na ovocnické štěpařství a možnost zúšlechtit již stávající ovocné stromy. Liptálský farář promluvil o tom, ... jak se má školka zakládat, co činit, když již po dvou letech povyroste stromky z pecek. Udal pak trojí způsob zúšlechťování stromků planých, by si pak hospodář časem chutné ovoce vypěstoval.¹ Od roku 1881 se začíná ve spolku mluvit o přípravě dobrého místa pro výsadbu štěpnice, vybrání členové spolku jsou vyzváni ... aby pozemek zhlédli, na útraty spolku zřít dali, pohnojili a pak kostkami trnkovými (peckami švestkovými) zasadili.² Roku 1885 si spolek od vsetinského velkostatku pronajímá 200 sáhů² pozemků na 15 let za účelem zřízení štěpnice. Zde byly vysazeny především nové odrů-

dy ovoce, u nichž se mělo zjistit, zda jsou pro zdejší klima vhodné. Další spolkové zápisy potvrzují, že se o štěpnici dobře dbalo a byla jí věnována všemožná péče. Odrazem úspěchu bylo jisté i to, že spolek mohl roku 1890 přistoupit k prodeji štěpů mezi „údy“ spolku v ceně 25 krejcarů za kus.

Mimo starosti o praktické zúšlechťování ovocných stromů se věnoval dostatek místa i přednáškám na téma zužitkování ovoce. Velice úspěšná byla roku 1885 přednáška J. Raušera ze Vsetína, jejíž námět by se dal v kostce shrnout do sloganu „soběstačná spokojená rodina“. Mimo jiné se v ní zmínil o výrobě ovocných vín a nechal přítomné okusit víno vlastní výroby, jež vyvolalo všeobecné nadšení a obdiv. Za ovocné víno, jehož dal přítomným okusit, vybráno 6 zl. 10 kr. na lis, jež hospodářský spolek svým údem opatřití má a vyslovena ...velká pochvala i slyšeti bylo ze všech stran, aby p. Raušer častěji přednášel.³

Úspěšné rozšíření pěstování ovocných stromů stálo u zrodu rozsáhlého vývozu ovoce mimo hranice okresu. Podle svědectví pamětníků J. Országa-Vraneckého z Nového Hrozenkova se vyvážely především sušené trnky (švestky) a křížaly (sušená jablka) až do Vídně a Polska.⁴ V ostatních lokalitách okresu tomu bylo podobně, a tak se dovídáme, že v Polance šly dobře na odbyt sušené hrůsky - kule, v Hovězí zase sušené trnky. Vývoz směřoval většinou do Opavy, zde se na místním trhu povídla rozprodávala dalším překupníkům. Dopravu zajišťovali převážně domácí formani, kteří obstarávali spojení se vzdálenými trhy. Nákupci však také přijížděli přímo ke zdroji. Do Hovězí zajížděli němečtí obchodníci nakupovat syrové švestky, i v jiných lokalitách jsou pak zmíněni tito „Prajzi“ z pruského Slezska.⁵ Obecně převládalo mínění (alespoň na Vsetínsku), že ovoce přináší do hospodářství hotové peníze, kterých na Valašsku nikdy nebylo nazbyt, proto je nutné stromům věnovat náležitou pozornost.

Rozsáhlý vývoz ovoce však nebyl konečnou metou snažení místních hospodářských spolků, ale pouze dalším argumentem pro rozšiřování počtu ovocných stromů. Byly založeny nové ovocnářské školky a pokud budeme věřit statistice,⁶ tak počet ovocných

PROMĚNY TRADICE

stromů vzrostl od roku 1901 do roku 1907 takřka pětinašobně. Takto rozsáhlá produkce ovoce však také kladla velké nároky na existenci stabilního trhu, kde mohla být následně zpeněžena. Ve chvíli, kdy došlo k nárůstu konkurence, například balkánských sušených švestek, museli pěstitelé hledat nové možnosti odbytu nebo zužitkovat ovoce jinak. V našem případě byla tímto novým způsobem zpracování domácí slivovice. Pravděpodobnou motivací výrobců, ve snaze umístit na trhu a zpeněžit produkci svého ovoce, podtrhuje i zápis z Pamětní knihy obce Hovězí: *Slivovice a borovička prodává se jednak v místě samém a v okolí, ale ještě větší měrou zasílá se dráhou a poštou do světa. Vůbec s ovocem „zarodí-li strom“, a to zejména sušeným byl a je čilý obchod, který však utrpěl v posledních 15 letech velmi tím, že strom švestkový všemšes je napaden zhoubným hmyzem „mšiči“, takže zarodí-li přec, je ovoce drobné a nevzhledné a tudíž i neprodejně. Zužítkovat se dá nejlépe na zminěnou již slivovici.⁷*

Vodítkem pro zjištění, kdy došlo k nárůstu počtu palíren a s ní spojenou masovou výrobou domácí slivovice, bude Dúchodková kniha úctů.⁸ V ní jsou registrovány veškeré kotle na pálení slivovice v politickém okrese Valašské Meziříčí mezi roky 1895-1920. Kniha sama byla sestavena zpětně okolo roku 1906 a díky tomu víme, že zachycuje všech-

na destilační zařízení, tedy i ta, která v době zápisu již nefungovala a později byla ze seznamu vyškrtuta. Díky této preciznosti můžeme přesně říci, kdy k té či oné registraci došlo, a stanoví tak horizonty rozšíření výroby v regionu.

Rozborem dat zachycených v registra-tuře jsme dospěli k sestavení tabulky č.1.

Tabulka č. 1 - počty a objemy kotlů (v litrech) v politickém okrese Valašské Meziříčí

Odlišeny jsou jednotlivé soudní okresy Vsetín, Val. Meziříčí a Rožnov p. R. Tučné jsou vylíšteny obce sdružené do Hospodářského spolku v Hovězí. Podtržené objemy kotlů dokládají zrušení a pozdější vyškrtnutí ze seznamu.

Již na první pohled z tabulky zřetelně vyplývá, že doba, kdy došlo k prvotnímu rozšíření, spadá do období několika prvních let 20. století. „Epicientrem“, odkud se pálení začalo šířit, je zcela jednoznačně Hovězí, které v počtu registrovaných kotlů podstatně předčí i sousední Vsetín. Také ve všech vesnicích, které byly do spolku zapojeny, existuje určitý počet kotlů, i když nedosahují početnosti sídla spolku. Celkově pak zřetelně vystupuje izolovanost prvotního rozšíření kotlů na vesnice sdružené v Hospodářském spolku a jejich nejbližší sousedy. Můžeme tedy vyslovit domněnku, že právě hospodářský spolek, skrze něhož se do odlehlých valašských vesnic dostávaly nové hospodářské

postupy a myšlenky, byl i v tomto případě onou prvotní hybnou silou. Zprostředkování při šíření nových způsobů a postupů zpracování ovoce je tu více než zřejmé. Zajímavá je i skutečnost, že spolek samotný nevyšloupl jako pořizovatel a majitel některých palíren, myšlenky pouze zprostředkoval, zbytek již byl na samotných rolnících.

Odpověď však na otázku, kolik z těchto rolníků bylo zároveň i členy hospodářského spolku, není vůbec snadné. Spolek neměl žádnou evidenci členů, a tak kromě výboru neznáme téměř nikoho. Z několika desítek osob, které známe, měl palírnu - snad největší v Hovězí - dlouholetý místopředseda a předseda spolku (1901-1927) Antonín Kroupa. Podobně vlastnili kotel na pálení slivovice i náhradníci výboru Jan Václavík (po něm jeho vdova Veronika) a Jiří Kašpar. Je tedy zřejmé, že působení spolkem odebíraných časopisů na jeho členy nebylo v některých případech bez odezvy.

V souvislosti s rozšířením pálení si musíme klást i otázku, proč právě rok 1900? Vždyť několik ojedinelých kotlů bylo registrováno již před tímto datem. Zřejmě je vlastnili jedinci obeznámení s výhodností tohoto druhu zpracování ovoce, kteří však neusilovali o jeho další rozšíření. Rozhodující byla zřejmě obrovská nadúroda ovoce, speciálně švestek, které lidé nedokázali běžným způsobem zpracovat. V kronice obce Halenkova je zaznamenáno: *Roku 1900, byla tak velká úroda tmeč (švestek), že je lidé sušili a pálili slivovici.⁹* Pořadí a přednost ve způsobu zpracování je zcela zřetelná, ještě nenašla doba, kdy bude pálení výhradním způsobem zpracování ovoce.

Na začátku 20. století a místy ještě dlouho poté nebyla výroba slivovice otázkou každoroční soustavné činnosti. Pouze v letech, kdy se ovoce urodilo opravdu hodně, použila se ho část na výrobu destilátu. V obecních a farních kronikách jsou velice dobře zachyceny roky, kdy úroda byla dobrá: *...v tomto roce urodilo se zde náramně mnoho švestek, takové množství, že lidé si s něma nevěděli rady. Prodávaly se 1q až za 3 koruny. Ve farní zahradě a na hřbitově starém jich bylo okolo 15 q.¹⁰* Rok na to jarní mrazy všecku úrodu hned v zárodku zničily a např. roku

Obec	před 1900	1900-1905	1905-1912
Hovězí	58, 53, 74, 272	56, 101, 52, 196, 158, 68, 74, 76, 119, 64, 118	122, 91, 153, 220, 72
Halenkovice	108	60	
Hošťálková		205	
N. Hrozenkov	141	192, 172, 141	155, 160, 188
Jablůnka			
Jasenka	110	80, 85, 37, 110	
Janová		92	82
Liptál	116	178	192, 86
Val. Polanka	52	148, 66	53, 150, 53
Růžďka		184	58, 54
Senínka	116	109, 134, 113	122, 116
Zdčehov		140	
Lůžná	87	61, 65, 84	77, 125, 65
Ústí		261	
Mikulůvka			82
Jasenice	141	365, 96	

Obec	před 1900	1900-1905	1905-1912
Vsetín	134, 74	123, 134, 158, 78, 96, 74, 60, 71, 205, 271, 247	423, 74, 221, 105
Paseky			77
Hluboké			74, 96
Val. Meziříčí	136, 413	182	67, 238
Krásno			234, 43, 80, 57, 70, 274
Chorína			274, 260, 362
Zašová			67, 110
Brňov			58
Juřínka			242, 110, 167
Lešná			124
Komárovice			122
Němetice			110, 129
Loučka			165
Rožnov p.R.		88	102, 144, 120, 100, 242
Vigantice		397, 108	
Střítež			185

PROMĚNY TRADICE

1912 trnky vůbec *nedozrály, hnily a se stro-
mů padaly. Nejsouc zralé ani na slivovici se
nehodily.*¹¹

Tyto výkyvy ve zpracování ovoce destila-
cí zřejmě vedly k tomu, že rolníci nebudova-
li žádná technicky náročná destilační za-
řízení, ale spokojovali se jednoduchým
„kotle“. Díky velice svéráznému způsobu
zdanění výroby lihu u těchto malých výrobců
víme velice přesně, jaké technické složení
tyto aparáty měly. Finanční správa totiž na-
řizovala zdanit rolníky podle přihlášeného
množství kvasu k vypálení, z něhož se podle
tabulek stanovovalo množství získaného li-
hu, který se zdanil 90 hal za 1l 100% lihu
(samozřejmě bez oněch 56l nezdaněné
50% lihoviny). Aby však rolník nemohl vypálit
více kvasu, než přihlásil, byl jeho destilační
přístroj odpečetěn pouze za dobu potřebnou
k vypálení přihlášeného kvasu. Její délka se
stanovila na základě množství kvasu a tech-
nických parametrů zařízení, které musel
každý majitel nahlásit na Finanční správě.
Tyto informace se pak pod šifrou zapsaly do
již zmíněného Dúchodkového registru. Z nich
dnes víme, že většina kotlů přihlášených na
počátku 20. století měla velice malý objem
pohybující se okolo 60l. Jejich tvar i objem
vycházel z domácí tradice měděných kotlů
na vaření povidel nebo zpracování ovčího
mléka. Také technické složení kotlů, jak je
popisuje šifra v registratuře, je takřka ve
všech případech totožné a odpovídá znění

*Vlčková pálenice v Lačnově. Budova sloužila pů-
vodně jako kuchyňa, ve dvacátých letech 20. století
sem byla nainstalována pálenice.*

zákona. *Nemá-li přístroj jiných částí, který se
ohněm topí, míchadlo, klobouk, lahve chladi-
cí, hadice chladicí neb rovné roury mezi klo-
boukem a chladičem, (lze vypálit za 24 ho-
din) **tříkrát tolik co litrů obsahuje naplňovací
prostor kotle.***¹² Teprve později se začal jejich
objem zvětšovat až na několik stovek litrů,
technické složení a tvar se pak začalo mno-
hem více podobat soudobé tovární produkci.
Běžnou součástí těchto kotlů byl výpustný
kohout sloužící k rychlejšímu vypuštění vý-
palků a vestavěné míchadlo, které zabraňo-
valo připalování kvasu. Tento typ je opět po-
psán v § 38, č. 2 již zmíněného zákona. *Má-li
přístroj destilační kromě součástí uvedených
v č. 1 ještě a) nahřívadlo záparů, b) rektifiká-
tor, nádržku na lutr, deflagmátor nebo vý-
pustný ventil, dá **čtyřkrát tolik***

V souvislosti s technickým složením po-
užívaných kotlů musíme zmínit i významnou
zprostředkovatelskou úlohu, kterou při zavá-
dění moderních destilačních zařízení do pro-
středí valašských vesnic sehrálo Družstvo
hospodář - továrna na zemědělské a hospo-
dářské stroje v Miloticích nad Bečvou. Tento
podnik původně založený jako hospodářský
spolek se soustředil na výrobu a zprostřed-
kování dodávek technicky moderních země-
dělských strojů a pomůcek. Prostřednictvím
svých obchodních zástupců a také časopisu
Milotický hospodář rozšiřoval jak samotnou
zemědělskou techniku, tak povědomí o no-
vých způsobech práce v hospodářství. V př-
padě propagace zpracování ovoce destilací
nezůstal nijak pozadu a šel dokonce ještě
dále a nabízel rolníkům dodávku destilačních
zařízení. Z tohoto důvodu zřejmě v roce 1909
vyšel krátký článek popisující postup pá-
lení v záhlaví s douškou *O ceny kotlů žádejte
u Družstva hospodář v Miloticích n. Beč.*¹³
Kotle, o nichž se v inzerátu píše, mohly být
hned několika typů. Družstvo totiž zprostřed-
kovalo prodej jak klasických měděných
kotlů v jakých se vaří povidla, tak univerzálních
překlápěcích pařáků, kombinovaných se
přístroji na pálení slivovice. Nejdokonalejší
však byly *přenosné kotle na pálení slivovice
pozůstávající z kotle, klobouku, převodní
roury, výpustní roury, kohoutu, plášťov. chladiče,
a železných kamen. Vše o obsahu 25, 100,
130, 150, 200, 220 a 260 litrů.*¹⁴ Destilačnímu

zařízení, které je v inzerátu i zobrazeno, vcel-
ku odpovídá kotel v palírně Františka Vlčka
v Lačnově, a tak můžeme předpokládat, že
i tato aktivita Družstva hospodář nebyla bez
odezvy.

Rozmach pálení po roce 1905

Vlna zájmu o domácí pálení v následu-
jících letech zdaleka neopadla a postupně
přibývaly další palírny. Např. v Hovězí vzniklo
do 1. světové války dalších 6 palíren a celko-
vý počet se ustálil na 20 aparátch. Většina
nových kotlů měla již objem mnohem větší
(Jan Mikeš 152l, Tomáš Poučnick 153l, To-
máš Kadlec 220l). Podobný trend zazname-
náváme i jinde na Vsetínsku. Majitelé nových
palíren byli opět movitější sedláci. Nevyskytl
se však žádný další živnostník, který by vlast-
nil oprávnění přímo k pálení slivovice.

V této době také dochází k rozšíření pá-
lení do dvou sousedních soudních okresů -
Valašského Meziříčí a Rožnova p. R. Již zpo-
hled na tabulku č. 1, vykazuje značné po-
zdělení rozšiřování palíren vzhledem k soudní-
mu okresu Vsetín. Palírny fungovaly převáž-
ně ve městech, která byla současně sídlem
hospodářských spolků, vzniklých převážně
v devadesátých letech 19. století. Jejich roz-
šíření na vesnice proběhlo teprve kolem roku
1910 a opět souviselo s velkou úrodou ovoce.
Šlo především o nižší Kelečsko, sou-
část soudního okresu Val. Meziříčí. Z Ko-
márovic víme, že ... *v tomto roce (1908) se
pálila poprvé slivovice a sice u pana Hýže
č. 13, u pana Staňka č. 23 a u pana J. Hra-
dila č. 43.*¹⁵ Několik let nato, roku 1912, se
v Komárovicích opět urodila přemíra šves-
tek. *Z ovoce se nejvíce urodilo trnek. Lidé si
s nimi pomalu nevěděli rady. Smažili, sušili
a slivovici pálili. Ještě v únoru 1913 mnozí
pálili.*¹⁶ Ve srovnání s tím zůstává Rožnovsko
trvale mimo okruh zájmu o pálení, v okolí
Rožnova existují pouze dvě palírny, a pak je
tu také palírna Hospodářského spolku.

S rozvojem pálení slivovice ve jmenova-
ných oblastech jsme svědky, jak se hospo-
dářské spolky začínají aktivně podílet na za-
jišťování podmínek pro domácí pálení. Pře-
devším je to budování spolkových palíren.

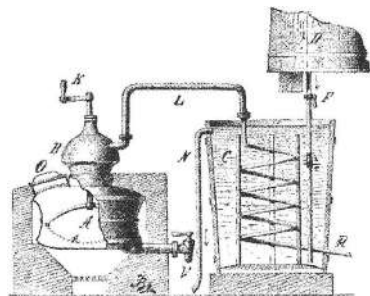
PROMĚNY TRADICE

První z nich vznikla původně jako soukromá při Hospodářské zimní škole v Rožnově a jejím majitelem byl ředitel školy Emanuel Venci. Postupně vybudoval rozsáhlý provoz na soukromé bázi, od roku 1911 do něho včlenil i aparát zakoupený Hospodářským spolkem v Rožnově pod Radhoštěm. Palírna se nadále rozvíjela a okolo roku 1920 v ní byly již instalovány dvě soustavy, každá o dvou kotlech, tzv. malý produkční lihovar.

Druhá spolková palírna vznikla roku 1912 v Jablunce, majitelem tří kotlů byl Hospodářský spolek Přemyšl v Jablunce a čtvrtý vlastnil sám předseda spolku nadučitel Jan Valchař. Všechny kotle byly umístěny v jedné budově tzv. „Papírně“, kde měl spolek pronajaté prostory.

Ve stejné době vznikla i palírna Okresní hospodářské jednoty ve Valašském Meziříčí. Její základ tvořila palírna F. Rosáka z Juřinky, kterou jednota roku 1912 odkoupila a instalovala v nových prostorách. Rozšíření se dočkala roku 1915 odkoupením kotle od J. Skypaly z Choryně. Z inzerátu dokonce víme, že jednota poskytovala svým členům slevu, a proto *Poplatek za pálení slivovice mají členové snižen na polovic.*¹⁷

Budoucnost patřila právě těmto spolkovým palírnám. Protože byly majetkem spolku, mohly si dovolit mnohem větší investice než palírny soukromé. Jediné tak mohly totiž zmodernizovat zařízení, jak to od konce dvacátých let 20. století vyžadoval státní dozor.

Neukommův destilační přístroj. Srov. Milotický hospodář 15, 1904, č. 10, s. 282.

Postupně se do nich soustředila veškerá výroba slivovice, zvláště ve chvíli, kdy bylo zrušeno pálení daněproště slivovice a výroba se zdanila. Pro rolníka již nebylo výhodné pořizovat si vlastní aparát a raději využil možnosti pálit v palírně.

Pokusili jsme se alespoň v obrysech načrtnout vznik jedné novodobé tradice. Vždyť pálení domácí slivovice dnes v mnoha částech Moravy patří ke „kultovním“ záležitostem v životě nejjednodušší rodiny. Je takřka neodmyslitelně spjata s regionální prezentací Slovácka, Valaška a mnohých dalších oblastí. Pálení je považováno za věc natolik samozřejmou, že se nikdo nepozastavuje nad jeho vznikem. O to zajímavější je zjištění, že byly doby, kdy se rozšíření pálení slivovice jako neefektivnější možnost zpracování ovoce považovalo za klíčový úkol, na jehož šíření se podílely odborné hospodářské časopisy. Úlohu, kterou při tom sehrály hospodářské spolky, běžně považované za šířitele pokroku v zemědělství, cesty a kanály, kterými se zprostředkování těchto myšlenek ubíralo, jsme se pokusili alespoň částečně ukázat.

Martin Šimša

Poznámky:

1. SOKA Vsetín, fond Hospodářský spolek v Hovězí, Spolková kniha, inv. č. 594, fol. 14.
2. Tamtéž fol. 36.
3. Tamtéž fol. 66.
4. Mičunková, A.: *K ovocnářství na Valašsku*. Dolina Urgatina, 1946-7, č. 3, s. 58.
5. SOKA Vsetín, fond MNV Hovězí, Pamětní kniha obce Hovězí, inv. č. 47, fol. 11.
6. Roku 1901 dosahovala hustota stromů hodnoty 331 str./km² - Tebich, J.: *Moravské ovocnictví*. Moravský Hospodář 3, 1901, č. 18, s. 339. Roku 1907 již 1619 stromů/km² - Večeř, A.: *Ovocnictví na Moravě r. 1907*. Moravský hospodář 11, 1909, č. 8, s. 209.
7. SOKA Vsetín, fond MNV Hovězí, Pamětní kniha obce Hovězí, inv. č. 47, fol. 11.
8. SOKA Vsetín, fond Finanční úřad politického okresu Valašské Meziříčí, Údchodková kniha účtů, inv. č. I/20.
9. SOKA Vsetín, fond MNV Halenkov, Obecní kronika, inv. č. 33, fol. 65.
10. Fara Hošťálková, Farní archiv, Farní kronika Růždka, fol. 130, rok 1908.
11. Fara Hošťálková, Farní archiv, Farní kronika Pržna, fol. 1, rok 1912.

12. Zákon č. 95 říšského zákoníku z 20.6. 1888 v § 38, č. 1, písmeno a).
13. *Pálení slivovice*. Milotický hospodář 20, 1909, č. 10, s. 285.
14. Srov. Milotický hospodář 34, 1923, č. 10.
15. SOKA Vsetín, fond MNV Komárovice, Pamětní kniha obce Komárovice, inv. č. 19, fol. 20, 21.
16. Tamtéž.
17. Inzerát Noviny z pod Radhoště 20, 1918, č. 40, s. 4.

Další literatura:

- Bartoněk, C.: *Poučení z historie ovocnářství na Valašsku*. Valaško 7, 1958, s. 53.
- Bečvan, J.: *Kořalka před porotou*. Noviny z pod Radhoště 3, 19.7.1901, č. 29, s. 2.
- Benč, A.: *Sušení švestky*. Milotický hospodář 34, 1923, č. 10, s. 151.
- Burian, H. V.: *Slivovice a její výroba*. Tábor 1894.
- Cedidla, J.: *Ovocnářství v Senince u Vsetína*. Naše Valaško 1, 1952, č. 1-2, s. 15.
- čk.: *Jablkovice ze sladkých jablek*. Noviny z pod Radhoště 20, 1918, č. 5, s. 3.
- Dadák, A.: *O vzniku „Milotického hospodáře“ a Družstva hospodář v Miloticích n. Beč*. In: A. V. Musiol: Soudní okres Hranický. Přerov 1936, s. 105-109.
- Důležité upozornění všem, kdož slivovici pálíti mívají*. Milotický hospodář 18, 1907, č. 10, s. 255.
- Dyr, J.: *Výroba slivovice a jiných pálenek*. Praha 1944, s. 46.
- Jablkové víno*. Moravský hospodář 6, 1904, č. 17, s. 433.
- Janák, J.: *Dějiny Moravy. Díl 3/1. Hospodářský rozmach a prosperita Moravy 1740-1918*. Brno 1999, s. 239.
- Jelínek, O.: *O ovocných vinech*. Milotický hospodář 9, 1898, č. 9, s. 165-6.
- Koniček, A.: *Šlechtíme ovocné stromy*. Milotický hospodář 8, 1897, č. 3, s. 49.
- Kramolíš, Č.: *Kronika města Rožnova pod Radhoštěm*. Rožnov 1920.
- Kterak se nejlépe zužitkuje ovoce když jest laciné?* Milotický hospodář 15, 1904, č. 10, s. 282.
- Lhotský, J.: *Ještě k pálení slivovice*. Moravský hospodář 2, 1900, č. 5, s. 67.
- Likér ze švestek*. Noviny z pod Radhoště 20, 1918, č. 36, s. 3.
- Magerstein, T. V.: *Pálení slivovice*. Moravský hospodář 8, 1906, č. 19, s. 530-531.
- Magerstein, V. F.: *Pálení slivovice daně povinné*. Moravský hospodář 8, 1906, č. 20, s. 554-555.
- Magerstein, V. F.: *Příprava švestkové brečky a pálení slivovice*. Moravský hospodář 8, 1906, č. 20, s. 555-556.
- Magerstein, T. V.: *O pálení slivovice*. Moravský hospodář 10, 1908, č. 14, s. 361.

- Magerstein, V. F.: *Příprava švestkové brečky, kvašení její a pálení slivovice*. Moravský hospodář 10, 1908, č. 16, s. 416-18.
- Nesázal, V.: *Valašské suširny na ovoce*. Naše Valašsko 1950, s. 198.
- Nesňal, M.: *Pálení kořalky z hrušek*. Milotický hospodář 16, 1905, č. 9, s. 236.
- O *Valašských sušených švestkách* (trnkách). Milotický hospodář 11, 1900, č. 11, s. 91.
- Pálení slivovice*. Milotický hospodář 20, 1909, č. 10, s. 285.
- Pálení slivovice*. Milotický hospodář 23, 1912, č. 9, s. 137.
- Pavlík, R.: *Konec staré vsetínské palírny*. Rukopis z archivu VMP v Rožnově p. R., s. 1
- Pelc, K. F.: *Valašská vesnice (podle Bystřice u Rožnova)*. Národohospodářský obzor 9, 1900, s. 261.
- Poláček, V. O.: *O důležitosti vysazování a pěstování stromoví ovocného*. Hospodář moravský 5, 1884, č. 7, s. 50-51.
- Rachota, J.: *Něco z ovocnictví*. Milotický hospodář 13, 1902, č. 9, s. 243.
- Skalický, B.: *O výrobě slivovice*. Časopis českého ovocnictví 3, 1894, č. 3, 4, 5, s. 33-34.
- Slivovice*. Milotický hospodář 16, 1905, č. 10, s. 268.
- Suchý, F.: *Bosenské zpracování kadlátek čili švestek na konzervy*. Moravský hospodář 5, 1903, č. 3, 4, s. 60-63, 91-92.
- Suchý, F.: *Pěstování a ošetřování kadlátek čili švestek na jihu*. Moravský hospodář 5, 1903, č. 22-21, s. 573-574.
- Šťastný, J.: *Z dějin Hospodářského spolku v Hovězí*. Valašsko 10, 1966, s. 68-70.
- Tebich, J.: *Moravské ovocnictví*. Moravský hospodář 3, 1901, č. 18, s. 339
- Tebich, J.: *Různé o využití ovoce, f) ovocné kořalky*. Hospodář moravský 17, 1896, č. 24, s. 186.
- Tebich, J.: *Zpráva o kursu pro využití ovoce na rolnické škole ve Vyskově*. Hospodář moravský 17, 1896, č. 4, s. 30.
- Tetera, V.: *Jabloně na Valašsku*. Nitra 1996.
- V, V.: *Ovocné víno a jeho důležitost v našem národním hospodářství*. Hospodář moravský 15, 1894, č. 15, s. 139.
- Večeř, A.: *Výnosné ovocnictví*. Milotice nad Bečvou 1930.
- Vilikovský, V.: *Dějiny zemědělského průmyslu v Československu*. Praha 1935.
- vít.: *Příspěvek ku využití ovoce*. Hospodář moravský 5, 1884, č. 22, s. 120.
- Vrbas, J.: *Z dějin výroby a nálevu lihovin na Žďánsku*. Vinařský obzor 33, 1939, s. 197.
- Žert, A.: *Sázíme ovocné stromy*. Milotický hospodář 6, 1895, č. 20, s. 22.

Žurek, J.: *Pálení slivovice*. Moravský hospodář 12, 1910, č. 17, s. 457-459.

Použité prameny

- SOKa Vsetín, Fond ONV Valašském Meziříčí, Živnostenské rejstříky okresu Valašské Meziříčí 1896-1926, sig. 91, 92, 171, 172, 173.
- SOKa Vsetín, fond ONV Vsetín, inv. č. 720, kar. 247, Hanácké závody lihovarské, závod Jursíková Vsetín,
- SOKa Vsetín, fond ONV Vsetín, Firma Anton Orság Nový Hrozenkov, inv. č. 719, kar. 224.
- SOKa Vsetín, fond ONV Vsetín, Živnostenské rejstříky okresu Vsetín 1896-1926, Inv. č. 91, 92.
- SOKa Vsetín, fond AM Vsetín, Kronika města Vsetína 1850-1930, inv. č. 134.
- SOKa Vsetín, fond Hospodářský spolek v Hovězí, Spolková kniha, inv. č. 594.
- SOKa Vsetín, fond MNV Halenkov, Obecní kronika, inv. č. 33.
- SOKa Vsetín, fond MNV Hovězí, Pamětní kniha obce Hovězí, inv. č. 47.
- SOKa Vsetín, fond MNV Jablunka, Pamětní kniha obce Jablunka, inv. č. 235.
- SOKa Vsetín, fond MNV Komárovice, Pamětní kniha obce Komárovice, inv. č. 19.
- SOKa Vsetín, fond MNV Polanka, Kronika obce Polanky.
- SOKa Vsetín, Fond Pozůstalost R. Pavlíka, Opis a překlad rukopisu Fernand, V.: Chronik der Herschaft.
- SOKa Vsetín, fond Finančního úřadu Val. Meziříčí, Důchodková kniha účtů okresu Val. Meziříčí inv. č. 1/20. Evidence kotlí a pálenic.

JUBILANT OSKÁR ELSCHKE

Poctená možnosť pridať sa k početným gratulantom, písaním týchto pár riadkov som bola postavená pred neľahkú úlohu. Ako na nevelkom priestore podať a obsiahnuť aktivity takej erudovanej a vedecky aktívnej osobnosti, akou je Prof. PhDr. Oskár Elschek, DrSc? Veď zhodnotenie vývoja a šírky jeho odborného profilovania by bolo úlohou rozsiahlejšej štúdie. Taktiež som si uvedomila, že každý, kto pozná osobnosť jubilanta potvrdí, že ide o človeka vzácných ľudských kvalít. O človeka stojaceho za svojimi názormi, ktorý nepozná akademickú chladnosť ani pýchu. O človeka, ktorý netaktizuje a neľahčí zo svojich schopností, ochotne

sa rozdávať a snažiť sa pomôcť všade tam, kde to považuje za potrebné a užitočné.

Oskár Elschek sa narodil 16. 6. 1931 v Bratislave. Po absolvovaní hudobnej vedy a estetiky na FF UK v Bratislave začal v roku 1954 pracovať v Ústave hudobnej vedy SAV, s ktorým je spojená jeho odborná činnosť a gro jeho vedeckej práce. V roku 1990 obnovil existenciu ústavu (v období 1991-1997 bol jeho riaditeľom) ako samostatnej organizácie po tom, čo sa ústav vyčlenil z Umenovedného ústavu SAV.

Už v momente nástupu do ústavu mal čerstvý absolvent hudobnovedného štúdia vyhranený záujem o ľudovú pieseň - centrom jeho vedeckého záujmu sa stala stredo-európska ľudová hudobná tradícia. Za roky práce sa vypracoval na jedného z najznámejších slovenských i európskych etnomuzikológov a i napriek o mnoho širšej a univerzálnejšej hudobnovednej orientácii, sa stala etnomuzikológia jeho priamou odbornou, ale nepochybne i srdcovou špecializáciou. Celé desaťročia viedol v ústave etnomuzikologické oddelenie a jeho pričinením sa začala odvíjať impozantná dynamická aktivita tohto oddelenia. Činnosť, nadväzujúca na profesionálne disciplinárny základ Elschekovho učiteľa prof. Jozefa Kresánka, avšak usilujúca sa postihnúť aj oblasť viachlasného spevu, inštrumentálnej hudby a tanca s perfektnou dokumentáciou v celej šírke slovenskej ľudovej hudobnej tradície. V 50. rokoch presadil myšlienku audiovizuálnej dokumentácie, ktorá je jednou z najdôležitejších výskumných možností v etnomuzikológii. Oskár Elschek sa v Ústave hudobnej vedy SAV podstatným spôsobom zaslúžil o vybudovanie jedného z najrozsiahlejších archívnych fondov ľudovej hudby v Európe. Je v ňom archivovaných viac ako 55 000 zápisov a 110 000 zvukových záznamov ľudových piesní a 850 filmových a audiovizuálnych dokumentov.

Jubilantovi bolo hneď od začiatku jasné, že etnomuzikologická aktivita sa nezúročuje len v uzavretých, akokoľvek exaktných podmienkach pracoviska. Svoj zmysel nadobúda v poskytovaní výsledkov širšiemu okruhu záujemcov. Preto konceptne pripravil a viedol 28 ročníkov medzinárodných etnomuzi-

kologických seminárov a jeho edičná činnosť vyústila napr. do syntetického monografického spracovania celého inštrumentára v podobe dvoch gramoantológií, ako aj dvoch knižných publikácií (*Handbuch der europäischen Volksmusikinstrumente. Teil 2., Die slowakischen Volksmusikinstrumente*, 1983 resp. *Slovenské ľudové píšťaly a ďalšie aerofóny*, 1991), ktoré analyticky informujú o slovenskej nástrojárskej a hráčskej tradícii domáceho i zahraničného záujemcu. Jeho bibliografia zaznamenáva 13 knižných a 7 audiovizuálnych monografií, viac ako 250 štúdií, v ktorých sa zaoberal problematikou zo všetkých vedeckých odborov výskumu ľudovej hudby. Zameral sa v nich na hudobnoanalytické, štylové, porovnávacie i prameňkritické aspekty problematiky.

Vedeckovýskumné výsledky Oskára Elscheka sa opierajú o mimoriadne rozsiahle a bohaté vedecké poznatky a aktivity, z ktorých možno odvodiť aj jeho metodologické koncepty a permanentné úsilie o aktuálnosť a vzájomnú podmienenosť vedeckých disciplín a praxe. Je autorom viac ako 40 dokumentárnych filmov a 30 videoprodukcii, ktoré sú integrálnou súčasťou jeho výskumov, rovnako ako početné vydania zvukových nosičov a rozhlasové nahrávky, ktoré spracoval vo viacerých cykloch pre domáce (Bratislava, Banská Bystrica) a zahraničné rozhlasové stanice (Berlín, Mnichov, Kolín, Viedeň, Budapešť a ď.). V roku 1995 sa rozhodujúcou mierou podieľal na produkcii dvoch syntetických dokumentárnych filmov (Slovensko, Maďarsko), ktoré sú súčasťou celoeurópskeho dokumentárneho projektu Memory of the Work.

Vo fáze najdynamickejšej aktivity etnomuzikologického oddelenia Ústavu hudobnej vedy sa koncom 60. rokov vyhraňoval i druhý vedecký záujem dnešného jubilanta: na problémy systematiky hudobnej vedy. Tejto druhej záujmovej oblasti venoval jubilant pozornosť s ambíciou nastoliť v disciplinárnom teréne hudobnej vedy systémový poriadok. V oblasti systematickej hudobnej vedy tak vytvoril jednu zo stále platných hudobnovedných systematizácií a čiastkové výstupy k tejto téme zhrnul v práci *Hudobná vedy súčasnosti* (1984), ktorá vyšla neskôr

ako prepracované vydanie aj v nemeckej mutácii (*Die Musikforschung der Gegenwart - ihre Systematik, Theorie und Entwicklung*, Wien 1992, 2.zv.).

Je významným editorom a angažuje sa v projektoch hudobných encyklopédií svetového významu ako MGG-Grove a Gariandia encyclopedy of Music. Spolupracoval na veľkých domácich a zahraničných encyklopedických dielach - *Handbuch des Volksliedes* (1975), *Československá vlastivěda* (1968), *Slovensko, zväzok Lud* (1975), *Etnografický atlas Slovenska* (1990), *Volks- und Populärmusik in Europa* (1992), *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska* (Bratislava 1995), *Grove Dictionary of Music and Musicians* (London 1980), *Musik in Geschichte und Gegenwart* (Kassel), *Garland Encyclopedie of World Music* (New York) a *Slovakia European Contexts of the Folk Culture* (Bratislava 1997, 2000) a ďalšie. Mimoriadnu pozornosť venoval vytvoreniu, redigovaniu a koncepčnému usmerneniu hudobnopublicistickej práci a založeniu muzikologických časopisov na Slovensku (medzi nimi *Slovenská hudba*, *Musicologica Slovaca et Europea*, *Musicologicum*, *Musicologicae actualis*, *Ethnomusicologicum*, *Systematische Musikwissenschaft*, *Ethnologia Actualis Slovaca* a ď.).

Okrem vedeckých štúdií je Oskár Elschek aj činný pedagogicky. V rokoch 1987-1988 pôsobil ako hosťujúci profesor Hudobnovednej akadémie Ferenc Liszta v Budapešti, od roku 1993 ako zastupujúci profesor Ústavu hudobnej vedy Univerzity v Hamburgu, od roku 1988 bez prerušenia dodnes prednáša v Ústave hudobnej vedy Univerzity vo Viedni. Od roku 1989 do roku 1996 vykonával funkciu vedúceho Katedry hudobnej vedy Univerzity Komenského v Bratislave. Od roku 1999 pôsobí na Katedre etnológie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Centrom jeho vedecko-pedagogického záujmu na zahraničných pôsobiskách je stredo- a juhovýchodná európska hudobná kultúra, ľudové hudobné nástroje a nástrojová hudba, viachlas v európskych hudobných kultúrach, štruktúra a interpretácia hudby, techniky a metódy muzikológie, teória a metódy hudobnej vedy, hudobná ikonografia a ďal-

šie. Na univerzite v Bratislave sa v svojich prednáškach zamerával na mimoeurópske hudobné kultúry a etnomuzikológiu, na Univerzite sv. Cyrila a Metoda sa sústreďuje na tradičnú európsku hudbu, kultúrnu históriu strednej Európy, metódy etnomuzikologického výskumu a mimoeurópske hudobné kultúry. S jeho pedagogickou činnosťou je spojená habilitácia docenta porovnávacej a systematickej hudobnej vedy na Viedenskej univerzite v roku 1988, kedy bol i hosťujúcim profesorom na Univerzite Urbana (USA), a roku 1989 inauguračný za profesora na Vysoké škole múzických umení.

Ochlas na jeho dielo charakterizuje rad funkcií v medzinárodných muzikologických organizáciách. Podčiarknuť možno jeho pôsobenie vo funkcii predsedu vedeckej rady European Folklore Institute UNESCO a členstvo v European Academy (Londýn). Dlhé roky spolupracuje s Medzinárodnou radou tradičnej hudby (International Council for Traditional Music), ktorej bol od roku 1986 do roku 1997 viceprezidentom. V rámci tejto najväčšej svetovej organizácie etnomuzikológov sa stal zakladateľom štúdiujnej skupiny pre analýzu a systematiku a participoval aj vo vedení štúdiujnej skupiny ľudových hudobných nástrojov. Vari najlepším ocenením jeho aktivít na pôde ICTM je skutočnosť, že v roku 1997, t.j. v roku 50. výročia jej založenia, sa 34. svetová konferencia ICTM konala na Slovensku, v Nitre.

Z ocenení možno spomenúť Cenu Slovenskej akadémie vied v rokoch 1954, 1970, 1995 a najnovšie cenu Vedec roka 2001, výročnú cenu Spolku slovenských skladateľov (1962), ocenenie Ministerstva kultúry SR (1970 a 1975), Cenu vydavateľstva Opus (1983), Národnú cenu (1992), filmovú cenu za dokumenty o ľudovej piesni a ľudovej hudbe z roku 1977 a ceny za Etnofilmy v rokoch 1982 a 1986. Osobitne treba podčiarknuť udelenie Herderovej ceny (1998).

Pre jubilantovu životnú filozofiu bolo a je príznačné, že napriek sústredeniu sa na vedecké povinnosti sa iniciatívne zapájal a zapája všade tam, kde bola a je potrebná konkrétna pomoc pre slovenskú hudobnú kultúru. Aj napriek tomu, že v minulosti sa jeho zásluhy nesmeli adekvátne oceniť pre ne-

kompromisný postoj v otázkách občianskej a vedeckej slobody prejavu, stal sa vďaka svojim bohatým zahraničným vedeckovýskumným aktivitám a sústavnému rozvíjaniu zahraničnej spolupráce vedeckou autoritou medzinárodného významu.

Milý pán Elsček, som rada a určite nie som sama, že sa svojho životného jubilea dožívate v plnom zdraví a v životnej pohode. Želám Vám, a tiež nie som určite sama, aby Vám oboje vydržalo čo najdlhšie. Budete oboje určite potrebovať, lebo vo svojich sedemdesiatinách máte, ako neúnavne činný človek, určite ešte stále veľa práce pred sebou.

Lýdia Mikušová

TROJÍ ZASTAVENÍ MILOŠE MELZRA

Duší a tělem velký Hanák (narozen v Olomouci 2. 11. 1941) se k oboru dostal oklikou přes pedagogické povolání. Dálkově vystudoval na brněnské Filozofické fakultě etnografii a folkloristiku, tovaryšská léta strávil v šumperském Vlastivědném ústavu a od roku 1976 pracoval v zemi zaslíbené a pozeňnané, na Hané, v olomouckém muzeu (Vlastivědném ústavu), kde navázal na dílo svého předchůdce a přítele Jana R. Bečáka. Už diplomová práce „*Ars dulcis*“ et „*Mechania dulcis*“ *Moraviae septentrionalis* (Brno 1974) předznamenala jeho odborné směřování - tradiční řemeslo, lidová umělecká výroba, lidové umění (keramika, výšivka, krajka). Četné jsou také jeho práce věnované historiografii oboru (Olomoucká národopisná družina ad.). Publikuje v muzejním periodiku, ale i v Umění a řemeslech, Vlastivědném věstníku moravském, příležitostných sbornících (*Počátky vědeckého národopisu a studium českého a slovenského lidového umění*, Olomouc 1984). Jako muzejní etnograf byl autorem řady výstav, z nichž hodnotný katalog doprovází výstavu *Modrotisk na Moravě* (Olomouc 1977, Roztoky u Prahy 1978). Formu katalogu má i publikace

o ucelené sbírce výšivek z jižního Kyjovska, kterou pro olomoucké vlastence shromáždil P. Václav Oharka (Olomouc 1980).

Z této badatelské orientace se poněkud vymyká výzkum bývalého německého jazykového ostrova na Drahanské vrchovině nedaleko Konice. Téma zpracoval ve své kandidátské práci, obhájené v pražském Ústavu pro etnografii a folkloristiku v roce 1988, částečně také publikoval v odborném tisku.

Další osud jubilanta zavál do slezské metropole, do Opavy. Slezské muzeum (dnes opět Slezské zemské muzeum) mu vytvořilo solidní pracovní podmínky, mělo zpracovaný etnografický fond, který bylo možno prezentovat na výstavách, vedle toho se dařila spolupráce s kolegy z polské strany hranice (*Hornoslezské neprofesionální umění* 1989). Badatelsky se opět věnoval výzkumu novoosídleneckému území.

Do severomoravského Šumperka se M. Melzer vrátil po té, co byl jmenován ředitelem Okresního vlastivědného muzea. I když mu administrativní a organizační práce zabírá hodně času (šumperské muzeum spravuje navíc zámek ve Velkých Losinách a má pobočky v Mohelnici a Zábřehu), nachází si prostor k odborné práci. Publikuje v muzejním časopise Severní Morava, je spoluautorem rozsáhlé regionální monografie *Vlastivěda šumperského okresu* (Šumperk 1993, spolu s Jindřichem Schulzem), celou vahou své osobnosti se zasadil o zdar výstavy o hanušovickém pivovaru. Zapojil se do oslav 100. výročí Národopisné výstavy československé a pro Národopisnou revue 1995 zpracoval průběh výstavních akcí na Moravě. Do připravené Národopisné encyklopedie Čech, Moravy a Slezska (v tisku v nakladatelství Mladá fronta) napsal řadu hesel z oblasti lidové výroby a řemesel. Nezanedbatelnou aktivitou jsou také přednášky v Ústavu evropské etnologie Masarykovy univerzity v Brně (Etnografické muzejnictví, NVČ a počátky vědeckého ná-

rodopisu, Zlidovělá řemesla jako média interetnických vlivů), kde je také externím členem oborové rady pro doktorské studium.

Jeho humor a smysl pro recesi, stejně jako zodpovědný přístup při budování a bránění tábora, mnozí poznali na různých zahraničních cestách, které pořádá Ústav evropské etnologie a jichž se pravidelně už dlouhá léta účastní. Na jednu z prvních ekip do Bulharska a Rumunska (1973) zavzpomínal ve sborníku *V šest ráno od fakulty* (Brno 2001).

Co dodat na závěr? Nejen autor pozdravu, ale všichni přátelé vinšují hodně zdraví (toho je třeba vždy), přeji, aby studnice jubilantova humoru byla nevyčerpáná a aby jeho vědecká akribie byla ještě hodně dlouhou ku prospěchu moravské národopisné (etnologické) vědě. Proti tvrzení o velkém Hanákově se M. Melzer možná ostře ohradí, snad je to stereotyp, ale my na jihu Moravy mu věříme.

Miroslav Válka

IVA HERALDOVÁ, 75 LET

Dne 31. 12. 2001 oslaví životní jubileum PhDr. Iva Heroldová, CSc., která dlouhá léta pracovala v Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV a vedla zde oddělení etnických procesů. Její odborná činnost je spojena zejména s rozsáhlými výzkumy Čechů v zahraničí a s výzkumy tzv. novoosídlenecského pohraničí, na kterých pod jejím vedením získali odbornou přípravu mnozí studenti a začínající vědeckí pracovníci v oboru etnologie. Výsledky svých výzkumů I. Heroldová publikovala v celé řadě článků a studií v odborných časopisech a sbornících, z nichž mnohé sama redigovala. Její dílo reprezentuje také několik samostatných pečlivých a materiálově bohatých monografií. Témata českých enkláv v zahraničí a výzkumy novoosídlenecského pohraničí v jejím pojetí tvořila jeden celek, neboť studovala ty skupiny zahraničních Čechů, jejichž příslušníci se po roce 1945 navracely do pohraničních oblastí tehdejšího Československa. Pozornost proto věnovala, mimo jiné, volyňským Čechům, největší skupině imigrantů ze zahraničí po roce 1945 (např. *Ethnografické zvláštnosti ve způsobu života a kultuře volyňských Čechů*. Český lid 44, 1957, s. 47-51, 107-112, 145-149, 193-198, 241-247).

Další skupinou, kterou podrobně mapovala, byli Češi na území bývalé Jugoslávie, zejména v Chorvatsku, ale též v Bosně, v tzv. Republice srbské, a ve Vojvodině a v jižním Banátu, (např. *Akulturační proces české menšiny v Chorvatsku*. Národopisné aktuality 5, 1968, s. 8-13; *Výzkum české menšiny v Jugoslavii 1965-1967*. ČL 56, 1969, s. 79-86; *Česká svatba roku 1969 v Ivanově Sele*. NA 6, 1969, s. 172-186; *Petrifikované zvyky a obřady bosenskýh Čechů*. Z výzkumu v Mačíně Brdě a Nové Vsi. NA 11, 1974, s. 99-114; *Současný stav české etnické skupiny v Jugoslavii*. Jednota 19.12.1981, s. 202-204 a 6.1.1982, s. 204-206; *Vystěhovalectví z českých zemí. Balkán I. - Jugoslávie*. ČL 72, 1985, s. 96-99; *Etnicita českých vystěhovalou 19. století na příkladě Čechů v Chorvatsku*. Zpravodaj KSVI, 1989, s. 55-61; *Vystěhovalectví do jihovýchodní Evropy*. Češi v cizině 9. Praha 1996, s. 67-95).

Téma volyňských a jugoslávských Čechů několikrát zajímavě propojila a vznikla tak práce *Boj volyňských a jugoslávských Čechů za 2. světové války* (in: Češi v cizině 1, Praha, ÚEF 1986, s. 111-120) nebo samostatná knižní publikace *Válka v lidovém podání* (Praha, ÚEF ČSAV 1971).

Další zájmovou oblastí I. Heroldové byl rumunský Banát a jeho české vesnice, které dodnes české etnografy přitahují, včetně způsobu života imigrantů z těchto vesnic do České republiky (*Čeští reemigranti z rumunského Banátu*. ČL 70, 1983, s. 240-244; *Vystěhovalectví z českých zemí. Balkán II. - Rumunsko, Bulharsko*. ČL 73, 1986, s. 45-50). Stranou nezůstali ani zahraniční Slováci a jejich usazování v poválečném českém pohraničí (*Slovenští reemigranti z rumunského Rudohoří*. ČL 70, 1983, s. 55-57; *Příchod slovenských reemigrantů do českých zemí*. ČL 73, 1986, s. 220-234; *Příchod slovenských reemigrantů do českých zemí*. Zpravodaj KSVI, 1988, 3, s. 1-36). Na konci osmdesátých let také psala o Česích z Rakouska (*Reemigrace Čechů z Rakouska po 2. světové válce*. Češi v cizině 4. Praha, ÚEF ČSAV 1989, s. 222-315).

Z hlediska problematiky etnických procesů pro ni byly snad nejinspirativnější enklávy na území dnešního Polska, které byly navzájem izolované a vyvíjely se v odlišných konfesních a jazykových prostředích. Vedle článků a studií (*Z českých vesnic v Polsku*. ČL 45, 1958, s. 170-173; *K akulturačnímu procesu nejstarší české menšiny*. ČL 53, 1966, s. 146-159; *K otázce přesídlení kladských Čechů a problému jejich etnicity, etnického vědomí a etnické příslušnosti*. ČL 75, 1988, s. 214-224; *Vystěhovalectví do Polska*. Češi v cizině 9. Praha, ÚEF AV ČR 1996; 11-25) vytvořila k tomuto tématu zdařilou monografii *Život a kultura českých exulantů z 18. století* (Praha ÚEF ČSAV 1971), kterou já osobně považuji za její nejuspěšnější dílo.

Několikrát se také dotkla problematiky zahraničních pracujících v českých zemích, etnografie české vesnice i dělnických populací. Je rovněž autorkou kapitoly o stravě v Československé vlastivědě (díl III, Lidová kultura. Praha 1968, s. 185-192).

Iva Heroldová zasáhla i do formulování etnické teorie. V teoretických textech se věnovala zejména změnám v kulturních specifikách a v etnicitě, v důsledku migrací a následné adaptace na nové prostředí (např. *Etnografická problematika českých národnostních menšin*. ČL 51, 1964, s. 366-378; *Předávání etnokulturních informací v etnicky homogenních a etnicky heterogenních rodinách*. Slovesný národopis 31, 1983, s. 494-499; *Novoosídlenecská vesnice*. ČL 71, 1984, s. 130-141; *Etnografický výzkum novoosídlenecského pohraničí - k otázkám metodologie a metodiky*. Národopisný věstník Československý 2 (44), 1985, s. 7-18; *Etnická specifika v terminologii etnických procesů*. Zpravodaj KSVI, 1987, 9, s. 51-57; *Etnicita českých menšin*. Zpravodaj KSVI, 1989, 3, s. 80-91).

I ve svých teoretických statích však vycházela především z empirických faktů, ke kterým se budou další generace nepochybně vracet.

Přejeme jí hodně zdraví a těšíme se, jakými texty nás v příštích letech překvapí.

Zdeněk Uherek

ODEŠEL VÁCLAV KUPILÍK, MUZIKANT A ORGANIZÁTOR ZE SPÁŇOVA

Na sklonku měsíce srpna se objevila smutná zpráva - 24. 8. 2001 po těžké nemoci náhle navždy odešel muzikant, zpěvák, lidový skladatel a organizátor Václav Kupilík ze Spáňova na Chodsku.

Jako klarinetista a vedoucí dudácké muziky Chodského souboru Mrákov byl známý na mnoha místech, kde lze slyšet lidovou hudbu, a to i daleko za hranicemi naší vlasti. Jeho jméno je navíc nerozlučně spjato s organizací pravidelných setkání heligonkářů v rodném Spáňově. Pro všechny jeho blízké a známé však zůstává především synonymem upřímného, veselého, nápadatého a energického člověka a kamaráda, který jakoby neznal nic jiného, než dobrou náladu...

Václav Kupilík se narodil 28. června 1946 v malé chodské vesnici Spáňov. Do Chodského souboru Mrákov přišel v roce 1969, nejprve jako tanečník (se svojí tanečnicí se protančil až do stavu manželského), později jako sólový zpěvák. Soubor tehdy doprovázela dechová hudba a teprve až v roce 1971 vznikla tzv. malá selská muzika, ve které se V. Kupilík uplatnil coby hráč na B-klarinet. Když se dudácká muzika v roce 1978 rozrostla na složení tzv. velké selské muziky, přešel V. Kupilík na Es-klarinet a této muzice zůstal věrný až do konce svého života. Postupem času se věnoval též úpravám chodských lidových písní, a později i vlastní tvorbě inspirované chodskou lidovou hudbou (z jeho skladeb je nejznámější polka *Svolávačka* pro dudáckou muziku.)

Jako vedoucí Mrákovské dudácké muziky byl zároveň zdatným organizátorem - kromě každoročních vánočních koncertů (pro které rovněž vybíral a upravoval chodské koledy) se podílel na organizaci folklorních slavností Mrákovská hýjta a především stál u zrodu Setkání heligonkářů v rodném Spáňově. Aktivně spolupracoval i s muzikanty

z druhé strany hranice Bavorska a slávu chodské dudácké muziky šířil také daleko z zahraničí, mimo jiné i v Japonsku. Při výčtu jeho aktivit nelze opomenout ani „Mladou“ dudáckou muziku, která vznikala a vyrůstala pod jeho patronací. V současné době se jeho zásluhou Chodský soubor Mrákov může chlubit hned dvěma vyspělými dudáckými muzikami, ve kterých part klarinetu převzal jeho syn Václav.

Poslední rozloučení s Václavem Kupilíkem se uskutečnilo 29. 8. 2001 na domažlickém hřbitově a bylo jednoznačně důkazem toho, že muzikantský svět ztrácí výjimečnou osobu. Rozloučit se přijelo na několik stovek přátel, a to nejen z rodného Spáňova, ale z celého Chodska i ze širokého okolí. Důstojnost celého obřadu umocňovala přítomnost nejbližších přátel z Národopisného souboru Mrákov, kteří Václava Kupilíka přišli vyprovodit v obřadních chodských krojích. V krojích se přišli rozloučit i někteří obyvatelé Spáňova, muzikanti z různých koutů Chodska a zastupci bavorských hudebníků.

Michaela Benešová

V. Kupilík (uprostřed) a členové jeho dudácké muziky. Foto M. Benešová 2000.

PÁTÝ SEMETHNOS V SZEGEDU

Ústav etnologie szegedské univerzity uspořádal letos již 5. ročník mezinárodního letního semináře pro studenty etnologie SemEthnoS. V době od 17. do 25. července 2001 se sjeli do vesnice Pusztamérgeš mladí etnologové ze sedmi evropských zemí (Maďarsko, ČR, SR, Polsko, Slovinsko, Chorvatsko a Finsko). Hlavním tématem letošního semináře byly otázky lokální identity, turismu a nově vynalezených (invented) tradic.

Úvod semináře patřil teoretickým přednáškám. H. Savolainen (Turku, Finsko) hovořila nejdříve obecně o tradici a kulturním dědictví a posléze o jejich využití v turismu, o procesech, které toto dědictví proměňují v produkty určené ke koupi, kdy jednotlivé části dědictví získávají cenu vyjadřovanou penězi. (Prakticky ukázala tyto procesy na vývoji severských muzeí a ekomuzeí v sedmdesátých, osmdesátých a devadesátých letech 20. století.) T. Pletenac (Záhřeb, Chorvatsko) se věnoval též pojímům tradice a dědictví, ale ve spojení s politickým využitím či zneužitím. Na příkladu dění v Chorvatsku ve 20. století doložil proměnu tradice z garanta národní identity na tradici jako zdroj peněz, a to i pro etnology, kteří se dnes zapojují do hledání a znovuobjevování „starých“ tradic, které jsou posléze využívány ke komerčním účelům. Část příspěvku věnoval obecným otázkám zodpovědnosti vědců a moci akademického diskurzu implantujícího nejružnější ideologie do sféry veřejnosti. B. Pusztai (hlavní organizátor celého semináře, Szeged) představil základní etnologické teorie zabývající se turismem a jeho historií. Etnologové se začali zajímat o turismus po 2. světové válce v souvislosti s jeho masovým rozšířením a jeho vlivem na změny lidské kultury a společnosti. B. Pusztai poukázal též na „polyfonii“ typů turismu na konci 20. století a větší pozornost

KONFERENCE

věnoval tzv. village (nebo též rural, eco, soft, alternativě, non-industrial) turismu. S problematikou výzkumu turismu ve svých zemích pak seznámili účastníky i studenti z jednotlivých zemí.

Vesnice Pusztamérgeš nebyla vybrána pro provádění terénního výzkumu náhodně. Leží v oblasti jihovýchodního Maďarska, kterou postihla na počátku devadesátých let velká nezaměstnanost, ekonomická a zemědělská krize. Pusztamérgeš se snažil vypořádat s nastalou situací právě rozvojem vesnického turismu.

Maďarští studenti se připravovali na terénní výzkum celý semestr - sbírali informace o geografickém prostředí regionu a jeho historii, analyzovali sociální mobilitu, mapovali historii zdejšího festivalu a prováděli rešerše zpráv v tisku a textovou analýzu článků věnovaných „ekonomickému zázraku“ v Pusztamérgeši. Se získanými informacemi seznámili zahraniční účastníky, kteří tak mohli získat alespoň částečný vhled do situace terénního výzkumu.

Pusztamérgeš je vesnice s velmi krátkou historií, vznikla teprve v roce 1908, většina obyvatel pracovala vždy v zemědělství. Po roce 1990 a změně systému v Maďarsku ji postihla čtyřicetiprocentní nezaměstnanost. Situace se změnila po roce 1995, kdy se obyvatelé začali věnovat vesnickému turismu. Byly vytvořeny podmínky pro ubytování turistů v rodinách obyvatel, staří i mladí zájemci z řad místních občanů se mohli přihlásit do kurzu, kde získali základní jazykové znalosti a teoretické znalosti v oboru turistického ruchu. Obyvatelé a představenstvo obce vsadili na příjenné prostředí, byla vytvořena komise, která pravidelně kontroluje predzahrádky před domy a jejich upravenost (pořádá se každoroční květinová soutěž, Pusztamérgeš obsadil v roce 1997 v soutěži o „nejkvětinovější vesnici“ v Evropě třetí místo). Vesnice podpořila rozvoj infrastruktury, zavedla plyn a nové osvětlení, postavila novou moderní školu. Od roku 1995 pořádá také

vlastní festival (v létě se střídá soutěž ve vaření plněných zelených listů s huššími závody, na podzim je to každoroční soutěž ve vaření kohoutího perkeltu).

Mezinárodní studentský seminář byl úmyslně připraven na období konání letního festivalu. Po úvodních referátech a diskuzi nad tématy se všichni účastníci rozdělili do 6 skupin, které tvořily vždy 2 maďarští a 2 zahraniční studenti. Problém komunikace ve skupinách byl vyřešen tím, že vždy jeden z maďarských studentů působil jako „překladatel“, druhý jako „vedoucí“ skupiny. Každá ze skupin zkoumala jeden okruh problémů - hostitele (lidé poskytující ubytování), vztah hostitelů a hostů, místní obyvatelé (ti, kteří se nezapoujijí do turismu jako hostitelé), návštěvníky festivalu a hosty, festivalové dění.

Úkolem terénního výzkumu bylo pokusit se nalézt odpovědi na otázky, zda turismus je dobrým řešením pro transformaci společnosti a krizi zemědělství, kdo jsou hosté a kdo hostitelé, jak se vidí navzájem, jaká je role kulturního dědictví v životě místních obyvatel a turistů, jaká je funkce nově vynalezených tradic (festival) v současné době, zda pomáhají tyto zesílené lokální vazby jednotlivcům v hledání místa ve společnosti.

Na provádění terénního výzkumu a jeho částečné zpracování měla každá skupina 5 dní. Seminář končil prezentací jednotlivých skupin. Ty pracovaly pomocí interview, zúčastněného pozorování, ale i pomocí metody oral history, tedy vesměs pomocí kvalitativních metod. Prezentace výsledků ukázala, že obraz „zázračné“ vesnice Pusztamérgeš, který je obsažen v PR (public relation) materiálech, a její obraz ve výpovědích lidí se značně liší. V posledních dvou letech počet turistů klesá, nelze tedy spoléhat na turismus jako hlavní zdroj příjmů, jeho budoucnost viděla většina obyvatel pesimisticky. Výzkum významu kulturního dědictví je v Pusztamérgeši složitý, protože vesnice má

velmi krátkou historii. Mladí etnologové se tedy soustředili na vytváření mentálních map a na výzkum chápání prostoru (jako nejprestižnější a nejdůležitější viděli obyvatelé okolí kostela a nové školy). Ve výzkumu hostů a hostitelů, který měl postihnout i „taxonomii“ hostů z cizích zemí a stereotypní představy o nich, se ukázalo, že velkým problémem zůstává jazyková bariéra, která nedovoluje účinnou komunikaci. Rozpor existoval také v hodnocení dalšího vývoje turismu. I když se někteří hosté do Pusztamérgeše vraceli, hostitelé hodnotili jejich zájem o Pusztamérgeš jako věc ekonomickou, ubytování je mnohem levnější než v hotelu. Sami vidí přednost vlastní vesnice pouze v klidném prostředí, které poskytuje, ale paradoxně by chtěli přílákat do vesnice více turistů, tedy tuto jedinou devizu zničit. Zajímavé bylo pozorovat zařízení domů určených k pronajímání, snahu zachovat co nejvíce z místního řádu a zároveň přizpůsobit se „hotelovým“ standardům. V závěrečné diskusi mezi skupinami se též hodně mluvilo o zodpovědnosti v provádění výzkumu, jeho nezávislosti a vztahu k mocenským strukturám obce (starosta). Výsledky výzkumu všech skupin budou dále zpracovávány a uveřejněny ve sborníku.

I když nebyly všechny otázky zodpovězeny, byl naplněn jeden z hlavních cílů semináře - pracovat společně v multinárodním týmu, učit se navzájem (nejen při terénním výzkumu, ale i při analýze dat, jejich interpretaci), diskutovat společně o výsledcích. Nezbyvá než dodat, že seminář proběhl ve velmi přátelské atmosféře a byl dokonale připraven po stránce organizační.

Jana Nosková

ETHNOLOGICAL APPROACHES IN THE NEW MILLENNIUM

V poradí už siedma Konferencia SIEF (Société Internationale d'Ethno-

KONFERENCE

logie et de Folklore) sa uskutočnila v dňoch 23. - 28. apríla 2001 v Budapešti s honosným a všeobjímajúcim podtitulom „Times - Places - Passages“ (Časy - miesta - prechody). Išlo už tradične o veľkoryso poňaté podujatie, na ktoré sa prihlásilo - aspoň podľa programu - viac ako tristo účastníkov, predovšetkým členov SIEF, zo všetkých kontinentov. Vzhľadom k širokej orientácii tejto medzinárodnej spoločnosti, zastrešujúcej prakticky celú oblasť tak etnológie, ako aj folkloristiky a antropológie, program podujatia bol mimoriadne bohatý a viacvrstvový. Konferencie SIEF sa uskutočňujú s trojročnou periodicitou, pričom posledné takéto stretnutie bolo tiež v Európe (Amsterdam 1998), a predtým v neďalekej Viedni. Vzhľadom k tomu sa viacerí účastníci mali možnosť opäť stretnúť a keďže členstvo v SIEF nepredstavuje uzavretú komunitu, zároveň sa tu, samozrejme, objavili i niektoré nové, alebo predtým nepoznané tváre.

Z hľadiska vedeckej orientácie súčasnej etnológie, antropológie a folkloristiky program kongresu všeobecne potvrdil na jednej strane tendenciu interdisciplinárnych presahov etnológie rôznymi smermi: či už ku politológii alebo politickej antropológii, k historickej demografii, historiografii, ekonómii apod. Zároveň však napriek nesmiernej šírke záberu bolo tu možné identifikovať isté problémové okruhy, ktoré vystúpili ako dominantné. K takýmto prínáležal v prvom rade problém pamäti, a to v najrôznejších súvislostiach: dominoval tu vzťah pamäti k minulosti, k spomínaniu a histórii, k narácii a autobiografii. K frekventovaným patrili aj aktuálne otázky zjednocujúcej sa Európy a procesov prebiehajúcich v transformujúcich sa krajinách. S tým súviseli i politologické témy ako etnografia štátov, nacionalizmu, transnacionalizmu a globalizácie. Početné príspevky i diskusie sa dotýkali tiež kultúrnej a etnickej identity, etnických skupín a komunit, ale objavili sa i otázky náboženstva a ri-

tuállov, vzťahu folklóru a etnológie, konštrukcie etnologického vlastenectva, etnológie budúcnosti: praxe a predstáv, „malých etnológií“ v koncepte Novej Európy, príspevky k metodológii etnológie v súčasnosti a budúcnosti ad. Spomeniem ešte aspoň v súčasnej svetovej etnológii a antropológii neprehliadnuteľnú orientáciu na rodové štúdiá, ktorým bola venovaná jedna menšia sekcia, podobne ako „svetom v pohybe“ a migráciám, a napokon - v súčasnosti takisto nezanedbateľný problém urbánnej etnológie, a najmä urbánnych transformácií. Takto zhruba vyzeral program (presnejšie jeho druhá, podľa revidovaného počtu účastníkov upresnená verzia), to znamená teoretická viziá kongresu. Skutočnosť však bola trochu iná. Napriek publikovaným abstraktom a v programe uvedeným referujúcim veľká časť z nich, najmä z bývalej stredovýchodnej Európy (Ukrajina, Balkán, Rusko), ale i z Izraelu apod., sa kongresu osobne nezúčastnila, a tak som si viaceré ohlásené príspevky nemala možnosť vypočúť. Zároveň aj z časových a programových dôvodov je už zrejme údelom účastníkov takýchto veľkolepých podujatí všeobecne, že nie je v silách jednotlivca ani fyzicky možné absolvovať všetky paralelne prebiehajúce diskusie, bloky príspevkov, panely či sekcie. Preto aj moje informácie o podujatí majú len útržkovitý a subjektívny charakter a nemôžu poskytnúť vyčerpávajúcu informáciu o kongrese ako celku.

Popri výpočte základných tematických okruhov teda aspoň stručne ešte niekoľko informácií k organizácii podujatia. Oproti iným kongresom rozšírili usporiadatelia už zaužívanú schému (60-minútové plenárne referáty versus práca a diskusie v paralelných sekciách) o ďalšiu formu prezentácie. Boli ňou vopred pripravené, tematicky i časovo presne vymedzené tzv. panely. Tieto boli zásadne medzinárodne obsadzované oslovenými organizátormi panelov a prebiehali paralelne s rokova-

ním v sekciách. Trochu nedomyšlené sa mi videlo však práve prelínanie (ba až akési „prelievanie“) tém a problémov v rámci panelov a sekcií, ktoré sa v konečnom dôsledku od seba často navzájom priliš nelíšili. Najmä problematiku pamäti či etnických otázok riešili rovnako panely, ako aj sekcie. Často aj dobre premyslené a komplementárne obsadenie panelových sedení a diskusií zároveň do istej miery narušila neúčast niektorých významných aktérov, ktorá vznikla v dôsledku oneskoreného zaslania programu konferencie zo strany centrálnych organizátorov.

Konferenciu slávnostne otvoril Minister kultúry Maďarskej republiky Zoltán Rockenbauer. Sympaticky pôsobil i vystúpenie predsedu SIEF, viedenského profesora z Institutu für Volkskunde Konrada Köstlina, ktorý predniesol svoj príspevok v duchu originálnej „demokracie jazykov“: polovicu po anglicky a polovicu v nemčine. Za hostiteľov privítal účastníkov i riaditeľ Ústavu etnológie Maďarskej akadémie vied v Budapešti, prezident kongresu Atilla Paládi-Kovács. Autorom otváracieho príspevku bol švédsky bádateľ Orvar Löfgren z Lundu, ktorý hovoril na aktuálnu tému: „European Ethnology and Life in the Experience Economy“.

Denne dva až tri plenárne referáty, kde mali účastníci v prestávkach najviac príležitostí pre osobné stretnutia, výmenu informácií či literatúry, prebiehali počas troch raňajších stretnutí, panely a sekcie mali vyhradený čas pred obedom, popoludní a večer. V tomto čase spravidla paralelne prebiehalo osem až deväť sekcií či panelov. Vo štvrtý deň sa v čase plenárnych referátov uskutočnilo valné zhromaždenie SIEF-u, spojené s voľbou nového predsedníctva a s diskusiou o perspektívach a ďalších podujatiach spoločnosti, ako aj o najbližšom kongrese. Na záver kongresu si mohli účastníci vybrať z viacerých alternatívnych exkurzií, predovšetkým v rámci Budapešti ponúkajúcich rôzne atrakcie tohto turisticky

FESTIVALY

atraktivního evropského velkomesta, které také poskytl účastným příležitost a čas pro vzájemnou komunikaci a nadvazování nových kontaktů.

Eva Krekovičová

ROŽNOVSKÉ SLAVNOSTI V ROCE „JEDNA“

Počátkem července 2001 se poprvé v tomto tisíciletí uskutečnil mezinárodní festival folklorních souborů Rožnovské slavnosti. Co přinesl návštěvníkům v novém tisíciletí? Přihlásil se k tradici, která festival formovala posledních 75 let. Samozřejmě nejen v jeho obsahu, jenž sám o sobě z interpretace tradice vychází, ale také v programové skladbě. Návštěvníci mohli shlédnout programy věnované prezentaci našich krajanů z Balkánu, východní a západní Evropy a také ze zámoří. Nechyběla soutěž odzemkářů - Memoriál Dušana Růžičky. Na Pustevnách pak souborová vystoupení naladila notu slovenské vzájemnosti.

Novinkou letošního ročníku byla vystoupení vysokoškolských souborů zemi Visegrádské čtyřky. Pořadatelskou zemi - Českou republiku - zastupoval soubor studentů pražských vysokých škol Gaudeamus. Z Polska přijel Jawor z Lublinu, jeden z nejstarších svého druhu v zemi. Soubor Mladost působí při univerzitě Mateja Bela v Banské Bystrici a zastupoval Slovensko. Čtveřici uzavíral soubor Kőzgáz z Vysoké školy ekonomické v Budapešti.

Vysokoškolské soubory představují mezi ostatními interprety lidových písní a tanců specifický fenomén. Repertoár, který předvádějí, patří k tomu efektnějšímu z folkloru jejich zemí. Vybírají si nej působivější tance, obfady a krojové typy, aby „mohla být představena šíře a barvitost lidové kultury“. To je sice vlastní i jiným souborům lidových tan-

ců, u vysokoškolských však vystupují do popředí další momenty. Jedním z nich je nsvázanost s tradicí regionů, jejichž folklór je představen. Většina členů totiž pochází z nejrůznějších částí země a v průběhu svého „života“ v souboru si musí vztah k repertoáru vybudovat, naučit se ho. Vědomá volba a jisté vlohly nutné k působení v souboru vedou k tomu, že zvládnutá látka je předváděna skutečně na špičkové technické úrovni. Úroveň, která je však často nesouměřitelná s vlastní tradicí regionu, a proto postrádá onu samostatnost a domáckost projevu.

Všechny tyto momenty - efektní výběr repertoáru, volba výrazných krojových typů, technická dokonalost provedení, ale také snaha o změnu výrazu směrem k autochtonnímu projevu - bylo při vystoupeních možné shlédnout. Vzájemnou konfrontaci pak sami návštěvníci mohli posoudit, na jaké momenty kladou soubory důraz a jaké pomíjejí.

Svoji ideu prezentace jak stylově historického, společenského, tak lidového tance v největší šíři a objemu naplnil soubor Jawor z Lublinu. Ukázka desítky

převleků do zcela odlišných krojů (i několikrát během scény), předvedení nejznámějších polských tanců, krakoviákem počínaje a mazurkou v uniformách hulánů z napoleonských válek konče, to vše v rychlém sledu za sebou pouze podtrhlo ideu práce souboru. Ta, špičkově provedená, má mnohem blíže k divácky ceněné barvitě estrádě než k prezentaci tradice určitého regionu. Šíře prezentovaných tanců posunula vystoupení souboru do roviny, na niž nejsme u našich folklorních skupin zvyklí. V některých momentech (hulánská mazurka) nabývalo vystoupení charakteru čistě společenského tance. O podobném stylu interpretace můžeme hovořit u souboru Mladost z Banské Bystrice. Výraz scény a volba námětů z etnograficky výrazných regionů - Zemplín, Terchová, Myjava, Horehroní, Podpoľanie atd. podtrhuje ideovou spřízněnost obou těles.

Zcela jiný obraz se naskytl při shlédnutí vystoupení souboru Kőzgáz z Budapešti. Stylizovaný a přitom výrazný kroj, použití scénické zkratky (svlečení vest, výměna bot) při odlišení tanců z různých regionů, jejich omezený po-

Vysokoškolský folklorní soubor Gaudeamus z Prahy. Rožnovské slavnosti. Foto K. Matocha 2001.

čet. Přitom však vysoká technická úroveň tance a snaha o jeho reálné ztvárnění v určitém prostředí, doprovázená i změnami v složení hudebního doprovodu. Počet muzikantů kopíruje historickou skutečnost. Nesetkáváme se tedy s „obřimi cimbálovkami“, ale počet hráčů se průběžně mění podle předváděných tanců. S podobným záměrem je také volen výběr prezentovaných regionů; tedy nikoli „čardášový folklor“, ale vzdálená Transylvánie a její tance.

Snad nejdále od vyšlapaných cestiček souborové činnosti zamířil pod choreografickým vedením Aleny Skálové soubor Gaudeamus z Prahy. Programy, které v posledních letech nastudoval (Čerti se radujou, Pocta Erbenovi atd.), dokazují, že se kolektiv rozhodl pro zcela jinou prezentaci kultury venkovského obyvatelstva, než je zvykem. Při vystoupení si vystačí s jedním stylizovaným krojem, také taneční variabilita je potlačena. Lidové tance slouží pouze jako volná inspirace pro choreografii, která má mnohem blíže

FS Jawor z Lublinu. Foto K. Matocha 2001.

ke scénickému tanci s prvky pantomimy. Na scéně se pak odvíjí konkrétní děj zpívané písně a celkový výraz má mnohem blíže k dnešní představě o commedii dell' arte.

Závěrem zbývá pouze dodat, že návštěvník letošního festivalu se měl na co dívat a o čem přemýšlet. Škoda jen, že vystoupení nebyla doprovázena odborným komentářem, jenž by prezentované regiony z hlediska etnochoreografického lépe přiblížil. Snad se tedy v příštích letech můžeme těšit na ročníky, jež svou programovou vyvážeností přilákají opět návštěvníky i odbornou veřejnost.

Martin Šimša

ORAVSKÁ „GAJDOVAČKA 2001“

Ve dnech 21. - 23. září 2001 proběhlo v obci Oravská Polhora (Orava, Slovensko) II. *Mezinárodní stretnutie gajdošov a folkloristov „GAJDOVAČKA 2001“*. Hlavní pořadatelé - Oravské osvetové stredisko v Dolnom Kubíne a Obecný Úrad v Oravskej Polhore společně s Cechem slovenských gajdošov a Regionálním střediskem kultury v Bielsko-Biale uspořádaly druhý ročník mezinárodního setkání zaměřeného na lidový nástroj dudy, dudáckou hru a především na její současné nositele - interprety i výrobce. Do letošního ročníku bylo vybráno celkem 16 slovenských gajdošů z Turiček, Podkonic, Banské Bystrice, Lehoty, Mojmírovců, Velké Lehoty, Nítry, Martina, Sihelného, Námesťova, Rabčíc a Oravské Polhory a pět gajdošů polských z obcí Pewel Wielka, Jeleśna, Ciśc a Istebna; národopisné regiony České republiky pyšníci se silnou dudáckou tradicí měly na setkání své zastoupení v Gajdošské muzice z Rožnova (gajdoš Pavel Číp), Gajdošské muzice V. Zogaty z Trínce (gajdoš Vladimír Zogata), Gajdošské muzice Valašského vojvody z Kozlovic (gajdoš Vlastimil Bjaček) a Dudácké muzice

Jiskry z Plzně (dudáci Jaromír Konrady, Petr Kukla a Vladimír Chaloupek).

Program třídenního setkání probíhal na několika úrovních - od volných programů pro širokou veřejnost (*Škola ľudového spevu, Malá škola hry na gajdách, Súťaž o najchutnejší oravský chlieb...*) a pro děti (*Muzikanti deťom, mezinárodní výtvarná soutěž Namaľuj ľudového muzikanta...*) až po program určený pro odborníky a samotné interprety či výrobce dud (*O gajdách a gajdovaní - tvorivá rozprava gajdošov, Zasadnutie Cechu slovenských gajdošov, ...*). Během setkání bylo též nejednou vzpomenu na v březnu zesnulého cechmajstra Cechu slovenských gajdošov - Jozefa Zboroně z Oravské Polhory. U příležitosti jeho nedožitých 80. narozenin byla mimo jiné uspořádána i výstava dokumentů a fotografií mapujících „majstrův“ život.

Celé setkání vyvrcholilo nedělním galaprogramem nazvaným *Dudeckí by grali...*, který proběhl v kulturním domě Oravské Polhory. V pořadu se postupně představili všichni zúčastnění gajdoši i se svými muzikami a nutno říci, že do posledního místa zaplněný a nadšeně aplaudující sál ostře kontrastoval s pesimistickými výroky, které před tím několikrát zazněly během rozpravy - a sice, že gajdošská muzika dnes již přestává nacházet své posluchače.

Michaela Benešová

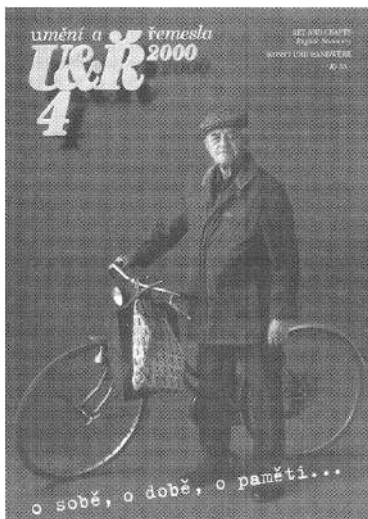
ÚVAHA HROBNÍKA UMĚNÍ A ŘEMESEL

Loňský rok jsem trávil podivnou činností: pohřbívali jsme dílo, na kterém jsembral účast přes třicet let, pohřbívali jsme časopis Umění a řemesla, který už nebylo možné udržet při životě. Pro poslední číslo jsem sepisoval jeho historii, probíral jsem se časopisem ročník po ročníku, číslo po čísle, a z paměti mi vystupovaly figury i události. Snažil jsem se poctivě zhodnotit, kde jsme učinili pro své čtenáře něco dobrého, i kde jsme se-

lhali. Přitom jsem si uvědomoval, kolik zajímavých tváří by neměla pohlit mlha zapomnění.

Po celou dobu mého působení v redakci -a byl jsem tam od roku 1967 - bylo nejcharakterističtější obtížné hledání autorů. Etnografii zpočátku ovládali poetičtí psavci, domýšlející se nad „prameny vody čisté“ a „teplem lidských rukou“ nebo autoři popisných a nudných výzkumných zpráv, užitému umění se kunsthistorici dbající na své dobré jméno vyhýbali jak čert kříží. S potěšením musím konstatovat, že k povýšení etnografických materiálů vedle pražského Vladimíra Scheuflera přispělo především Brno: přítel Oldřich Sirovátka, který mne nasměroval na prof. Richarda Jeřábka a jeho žáky. V oblasti užitého umění jsme našli nejdůležitější oporu v uměleckoprůmyslových muzeích - v pražském a v tom, které se skrývalo pod střechou Moravské galerie.

Naše spolupráce s těmito institucemi byla, odvážím se říci, oboustranně užitečná. Chodili jsme do nich pro informace o tom, co se kde děje, na druhou stranu my jsme si zde vychovávali autory - převážně autorky - vládnoucí obecně srozumitelným jazykem a ochotné zamýšlet se víc nad souvislostmi

užitého umění s uměním vůbec. Posléze se nám to dařilo tak, že se náš „zásobník“ autorů stále rozrůstal, a posléze časopis začal lákat i „čisté“ kunsthistoriky.

Při tak častém a pravidelném styku s odborníky z muzeí jsme mohli velmi dobře sledovat, jak dlouho dozrávají ve skutečné experty, jak dlouho se musejí sžívat se sbírkami, než jim nashromážděné předměty začnou svěfovat svá tajemství. A umění tu nepřicházelo zkrátka. Zejména v dobách normalizace, díky idiotskému škatulkování, se v prostoru užitého umění odehrávaly často ty nejdůležitější události udržující naše spojení s uměním světovým. A pečovatelé o sbírky z 20. století obou muzeí ve své většině zvládali tuto situaci na víc než důstojné úrovni.

Byli jsme ovšem také svědky škod, které napachaly odchody těch nejerudovanějších. Někteří byli odvoláni vyšší, lidmi neovlivnitelnou autoritou, ale vypadli i ti, kteří se znelibili politické vrchnosti. I když nepřestali být odborníky na slovo vzatými, jejich oddělení od materiálu uškodilo jim i sbírkám. A mladí nástupci měli před sebou zas roky a roky dozrávání bez pomoci zkušeného.

Tohle mi tedy napadlo, když jsem se probíral dějinami našeho nebožtíka - časopisu Umění a řemesla. Řekl jsem si, že by to mohlo zajímat i někoho jiného. Snad.

(Příspěvek byl napsán pro Bulletin Moravské galerie v Brně, kde však nebyl uveřejněn.)

Ondřej Sekora

ETNOGRAFICKÝ ATLAS ČECH, MORAVY A SLEZSKA III. ŘEMESLNÁ, DOMÁCKÁ A MANUFAKTURNÍ VÝROBA A OBCHOD V ČECHÁCH V LETECH 1752 - 1756. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky 2000, 241 s. + mapová příloha.

Jako třetí díl Etnografického atlasu Čech, Moravy a Slezska vydal Etnologický ústav AV v roce 2000 práci Zdeňka Martínka, věnovanou výrobním odvětvím a obchodu v Čechách počátkem druhé poloviny 18. století. Volně nava-

zuje na dříve vydané svazky: první z roku 1978 pod redakcí J. Vařeky etnograficky zpracovává vývoj oradel v českých zemích (F. Šach), druhý z roku 1991 zachycuje stav domácí výroby koncem 19. století (V. Scheufler).

Práce je rozdělena do tří částí. V úvodu se autor věnuje charakterizování pramenů fiskálních (Tereziánský katastr) a komerčních (produkční tabele, zprávy manufakturních komisařů, relace komerčních komisí a komisařů, manufakturní tabele). Na základě získaných poznatků hodnotí pracovní poměry výrobců (organizační formy výroby, postavení jednotlivých profesních skupin a necechovních řemeslníků), rozsah a strukturu výroby, suroviny, materiál a možnosti prodeje výrobků. O vybavení dílen a výrobních technologiích poskytují prameny poměrně málo informací. Zpracování údajů s sebou přineslo řadu problémů (neúplnost některých pramenů, rozdílná klasifikace řemesel, nutnost redukce a výběru nejdůležitějších informací), s nimiž se Z. Martínek úspěšně vypořádá.

Textová část přináší komentáře ke jednotlivým mapám. Prvních pět kapitol je věnováno zpracování kovů (železo, barevné kovy, drahé kovy), další pojednávají o výrobě a zpracování chemických látek, skla, hrnčířských hlin, loje a vosku, papíru a o řemeslech zaměřených na výrobu stavebních hmot, stavbu, výzdobu a vybavení budov. Dvě kapitoly jsou věnovány výrobě dřevěných předmětů, následující dvě zpracování kůží a výrobě koženého zboží. Nejvíce prostoru, jedenáct kapitol, zaujímají výroby textilní, od pěstování a zpracování lnu přes výrobu a barvení tkanin až po výrobu oděvů (k níž je přiřazena i výroba obuvi), klobouků, punčoch a oděvních a módních doplňků. Následují čtyři kapitoly jsou zaměřeny na výrobní odvětví potravinářského charakteru, konkrétně mlynářství, výrobu moučných výrobků, zpracování masa a mléka a výrobu nápojů. Výčet řemesel uzavírá kapitola nazvaná Hygienické, zdravot-

nické a ostatní služby, kam jsou zahrnuti např. lazebníci, lékaři, kominíci, kočí, zahradníci a jiní. Samostatná kapitola je věnována také obchodníkům. V posledních oddílech se Z. Martínek pokusil shrnout poznatky o územním rozšíření řemeslné výroby v Čechách, o struktuře oborů a o produkci řemesel pro oblastní, zemský a mezinárodní trh. Autor postupuje tak, že svá zobecňující tvrzení dokládá konkrétními zjištěnými údaji z různých lokalit. Práce je doplněna německým resumé a přehledem užívaných zkratek, měr a vah. Chybí místní rejstřík, který by byl u díla, mapujícího poměrně velké území, jistě užitečný.

Mapová příloha zpracovaná kartografem Karlem Zpěvákem obsahuje 37 map námětově odpovídajících příslušným kapitolám. Na formátu A3 jsou zde vždy zobrazeny celé Čechy s hranicemi krajů. K podrobnějšímu studiu se využívá průsvítky, v níž jsou vyznačeny i hranice panství a jednotlivá panství jsou očíslována. Název konkrétního panství lze zjistit v příloženém seznamu. Pro jejich značný počet (1275) je však průsvítka poněkud nepřehledná a práce s ní po přiložení na mapu není snadná. Pro lepší orientaci by zřejmě bylo vhodné uvádět přímo na každé mapě alespoň větší města. Vlastní informace o jednotlivých řemeslech jsou podány prostřednictvím barevných grafických značek. Je výhodné, že se rozlišují údaje získané z Tereziánského katastru a z Produkčních tabel. Účtyhodné kartografické dílo toho typu však přímo volá po počítačovém zpracování map s možností podrobného náhledu na jednotlivé menší regiony, případně konkrétní lokality. Jen tak může být podle mého názoru obrovské množství shromážděného materiálu opravdu efektivně využito. I v dostupné podobě se ovšem jedná o cenný pramen k dalšímu zkoumání historie řemesel a výrob, který badatelům ušetří spoustu práce a archivního bádání.

Jarmila Pechová

LADISLAV HOLÝ: MALÝ ČESKÝ ČLOVĚK A SKVĚLÝ ČESKÝ NÁROD. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) 2001, 209 stran.

Význam a objevnost edičních aktivit Sociologického nakladatelství potvrzuje i právě vydaná kniha Ladislava Holého (1933-1997), českého antropologa, který od roku 1968 žil v emigraci. V knize *Malý český člověk a skvělý český národ* (vydané v Anglii v roce 1996 a přeložené etnologem Zdeňkem Uherkem v roce 2001) autor na základě vlastního výzkumu v Československu v letech 1991-1992 sleduje hodnotové orientace a etické konstanty české společnosti na počátku posledního desetiletí 20. století. V úvodu konstatuje, že cílem jeho knihy je „sledovat specifické způsoby, jakými české kulturní významy, zvláště koncept české identity a související národní citění ovlivňovaly život za komunistického režimu a politickou i ekonomickou transformaci postkomunistické společnosti.

Metodologicky vychází z Geertzovy *Interpretace kultur* (viz NR 3-4/2000, s. 130) a kulturu chápe jako „systém kolektivně sdílených názorů, představ, předpokladů, idejí, sklonů a významů“, jejichž součástí je i politika. Při rozboru politických událostí nové české historie a jejich ohlasu v životě české společnosti se zaměřuje především na mýty, symboly a tradice, které umožňují identifikaci lidí jako příslušníků národa a vytvářejí české národní vědomí. Významným přínosem je to, že usiluje postihnout současné aspekty tohoto vývoje etnologickou metodou zúčastněného pozorování a doplňuje tak jiným úhlem pohledu práce historiků a politologů.

V kapitolách jako Svoboda, národ a jednotlivec, Národní tradice a představa národa nebo Národ a stát v kontextu české kultury neanalyzuje politický systém socialistického státu a jeho „samo-
tového“ rozpadu, nýbrž se soustřeďuje na popis životních zkušeností lidí a způ-

sobů, jimiž se přizpůsobovali realitě socialistického systému, na postupném růstu odporu vůči komunistickému režimu (jako státu, který nespĺňuje požadavky národního programu) a na podstatu vztahů mezi Čechy a Slováky. Pohled etnologa, zaznamenávajícího, co kdo dělá, a interpretujícího ohromné množství etnografických popisů, umožňuje lépe postihnout přirozené a umělé části kulturních konstrukcí pojmů národa, státu a vlasti.

Cenná je autorova úvaha o rozdílné konstrukci vztahu národa a jednotlivce v českém kulturním kontextu a v kontextu univerzalistického západního individualismu a osobní autonomie jednotlivce. Svě názory a zjištění v knize dokládá také statistickými údaji. K metodě zúčastněného pozorování patří nepochybně i rozbor tisku, ale časté citace tištěných článků známých osobností mají v tomto ohledu z mnoha důvodů menší vypovídací hodnotu než rozhovory s účastníky popisovaných dějů.

Autorovy závěry a metoda interpretativní antropologie nebudou v české etnologii akceptovány jednoznačně, neboť dlouhodobá cenzura v diskusi mezi antropologickým bádáním ve svobodném světě a etnografickým bádáním u nás způsobila, že české etnologii jakoby scházela odvaha k výzkumu současné společnosti a k hlubší, teoreticky podložené interpretaci získaných poznatků. V tomto ohledu je kniha L. Holého nepochybně inspirativní.

Josef Jančář

MIROSLAV LAPKA - MIROSLAV GOTTLIEB: ROLNÍK A KRAJINA. KAPITOLY ZE ŽIVOTA SOUKROMÝCH ROLNÍKŮ. Praha: Sociologické nakladatelství 2000, 166 stran, fotografie.

Venkov a rolnická kultura byly badatelskou doménou klasického národopisu. Když po kolektivizaci vesnice do-

cházel k zániku mnohých jevů tradiční kultury, měl výzkum často už jen záchranný charakter. Obor začal studovat nová aktuální témata, jako byla kultura dělnictva, montánní a urbánní prostředí, etnické procesy, interetnické vztahy ad. Etnografický výzkum tzv. družstevní vesnice se stával interdisciplinární záležitostí, pokud nesledoval jen přetrvávající jevy tradiční kultury, ale chtěl postihnout změny, k nimž došlo v důsledku socializace venkova a obecných modernizačních trendů.

Po změně politických poměrů v roce 1989 se znovu otevřela možnost soukromého hospodaření v zemědělství. Úzká sociální skupina soukromě hospodařících rolníků, kteří vzdorovali kolektivizaci, byla rozšířena o nové adepty individuálního zemědělského hospodaření. Nicméně, masový návrat k soukromému zemědělskému hospodaření, provázený vznikem farem západoevropského typu, se nekonal. Soukromě hospodařící rolníci zůstali marginální sociální skupinou současné vesnice.

Právě tato sociální skupina stála v centru pozornosti autorů publikace, krajinných ekologů. Na počátku devadesátých let provedl jejich interdisciplinární tým (sociolog, ekonom, zemědělský inženýr, botanik, biolog) empirický výzkum mezi soukromými rolníky s cílem zjistit jejich hodnotové postoje, především v oblasti ekologického vědomí a posoudit význam soukromého rolníka pro ekologii krajiny. Z příložené mapky je patrné, že výzkum byl proveden v jihozápadních Čechách a v jižním cípu Moravy na Břeclavsku.

Svůj zájem o tuto sociální skupinu autoři vysvětlují důvody etickými: jak je možné, že přežila, i když zdecimovaná a rozbitá. Kladou si otázku, zda ještě existuje tzv. rurální tradice, když poslední sociologické práce, o které by bylo možné se opírat, pocházejí ze třicátých let od brněnského sociologa I. A. Bláhy. Autoři publikace výsledky obou výzkumů srovnávají a s Bláhovými závěry více méně polemizují.

Základní výzkumná hypotéza, kterou chtěli částečně kvantitativně, ale zejména kvalitativně ověřit, byla zformována takto: Soukromí rolníci mají velmi dobré předpoklady k šetrnému (ekologickému) hospodaření v krajině. Je to dáno jejich ekologickým vědomím.

Výzkumný tým sestavil pilotní soubor 35 rodin a na základě interview vytvořil tzv. velký dotazník, který byl korespondenční formou rozeslán 550 rolníkům. Obsahoval otázky sociálního a ekonomického charakteru, zjišťoval ekologické vědomosti a názory, hodnotové postoje apod. Návratnost činila 220 dotazníků. Jednotlivé odpovědi autoři vyhodnotili a výsledky předkládají čtenáři.

Publikace přináší pohled na rurální kulturu z jiného pohledu, než ji sleduje etnologie. Rozsáhlý empirický materiál umožnil vytvořit konstrukci ekologického vědomí soukromého rolníka s následující strukturou: I. vědomí rodové minulosti a budoucnosti, II. vědomí závislosti na půdě - krajině - přírodě, na lokálním a širším společenství a III. transcendentální vědomí. Prokázal, že

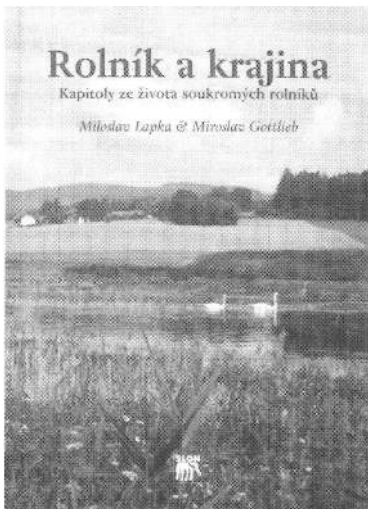
soukromě hospodařící rolník vidí své poslání také v přirozené péči o krajinu a je spjatý s vytvářením a udržováním dnes tolik ceněné harmonické rurální krajiny.

Cenný je v publikaci Slovníček pojmů, kde najdeme vysvětlení obsahu termínů užívaných v oblasti rurální sociologie a krajinné ekologie, např. biosféra, ekologie, krajinná ekologie, rolník, rurální kultura, rurální sociologie, venkov, vesnice, zemědělství aj. V příloze autoři uveřejnili ukázkou zápisu ze svého výzkumu, tabulky se statistickým vyhodnocením některých dat, vyplněný dotazník.

Publikace je v mnohém inspirativní i pro současnou etnologii.

Miroslav Válka

NILS GEORG BREKKE (ED.): FROM ACADEMIC ART TO POPULAR PICTURES. PRINCIPLES OF REPRESENTATION, REPRODUCTION AND TRANSFORMATION. Bergen Museum, University of Bergen 2000, 262 stran, 210 barev. a čb reprodukcí.

Dlouhých pět let museli čekat účastníci konference nazvané *Od akademického umění k populárním obrazům* na vydání sborníku příspěvků přednesených na podzim 1995 v norském Vossu. Výsledek však předčil očekávání - muzeum a univerzita v Bergenu vydaly společně anglicko-německou reprezentativní publikaci s velkoryse řešeným a početně bohatým obrazovým doprovodem, který se jeví v tomto případě jako nezbytnost pro zachování vypovídací hodnoty článků, neboť ilustrace jsou jejich nedílnou součástí. Páté zasedání Kommission für Bildforschung, která působí již několik let jako jeden z orgánů Mezinárodní společnosti pro etnologii a folkloristiku (SIEF, viz Umění a řemesla 1996, č. 1, s. 73-74, a NR 2001, s. 59) připravil výbor ve složení Nils-Arvid Bringéus a Christa Pieske v čele s editorem sborníku Nilssem Georgern Brekke.

RECENZE

Předmětem zájmu této mezinárodní interdisciplinární komise je „Bildforschung“ neboli „Bildlore“, pro které nemáme v našem jazyce jednoslovný ekvivalent a můžeme je zahrnout do obsahově široké a zatím ne zcela ohraničeného pojmu vizuální antropologie. Jak vyplývá z názvu, nejde o bádání v oblasti výtvarné kultury lidu, ale o doklady tzv. populárního umění, kdy venkovský nebo městský člověk nemusí být výrobcem, ale stává se konzumentem většinou profesionálně zhotovených produktů, tentokrát především maleb nebo grafik. Na konferenci byl položen důraz především na objasnění procesu zlidovování, jejichž prostřednictvím docházelo k proměně konkrétních ikonografických schémat z individuálního akademického umění do trivializovaných podob v často masově šířených formách. I když slovo „populární“ má oficiální výklad jako „přístupné podaný, srozumitelně vyložený, lidový“ nebo „známý a oblíbený“, získalo v češtině - na rozdíl od němčiny a angličtiny - pejorativní nádech a významový posun a setkáváme se s ním spíše v jiných souvislostech. Přesto je přívlastek „populární“ - miněno jako výraz masové kultury - výstižný. Zastupuje širokou oblast kulturních jevů a potřeb, kterou nelze opomíjet, neboť v životě nejširších vrstev obyvательства jak na venkově, tak zvláště ve městě hrála naprosto zásadní roli v utvá-

ření hodnotového měřítka a vkusu. Dosud stála tato část kultury mimo zájem etnografů i historiků umění, vnímaná z našeho estetického hlediska pouze jako doklad opovrhovaného pokleslého projevu. Teprve v současném pojetí vizuální antropologie, která překračuje hranice stanovené etnologií, a vizuální kultury nebo vizuálního umění, které zahrnuje mezi klasické disciplíny akademického umění také film, reklamu, grafitti apod., dochází ke sblížení obou disciplín na společné bázi.

Témata příspěvků zmíněné konference naznačují jedno z možných pojetí šíře problematiky vizuální antropologie. Po úvodním článku N.-A. Bringéuse (Lund) o zvidovnění vizuální antropologie se převážná část příspěvků soustředila na proměny ikonografických výjevů převzatých z profesionálního umění do zlidovělé podoby, např. na severoitalských dřevorytech z 15.-18. století (M. Goldoni, Modena), v obrazech Moudrých a Pošetilých pannen (H. B. Jonsson, Uppsala), v alegoriích umění a věd (Christa Pieske, Lübeck). R. Jeřábek (Brno) sledoval obsahově i formální metamorfózy obrazů Leonarda, Cranacha st., Rubense a dalších v pojetí Sv. Trojice, P. Marie Pomocné, Pražského Jezulátka, Prokopa Holého a ve volném přenesení výjevů ze známých obrazů Delacroixe a Piccassa na zdi kamenných staveb na Sardinii. N. G. Brekke (Bergen) podobně jako K. A. Foster (Bloomington) poukázali na rozměňování oblíbených výjevů, např. z krajinářství, v insitních obrazech a v knižních ilustracích. M. Golonka-Czajkowska (Krakov) shromáždila soubor příkladů vyobrazení Jánošíka v profesionálním i zlidovělém umění až po současný projev folklorismu. Akademickou a populární úroveň protinapoleonské karikatury v Rusku se zabývala M. Peltzer (Brusel), vývojem tradičního ruského lubku od populárního tisku k politickému porevolučnímu plakátu byl věnován článek T. Voroniny (Moskva). Využití proporční figury Leonarda da Vinci v současném reklamě připomněl B. F. Scholz (Groningen) v referátu Od akademického umění ke kulturním stereotypům. G. Tuskés a É. Knapp (Budapešť) se zaměřili na emblematické paradigma a J. E. Ayres (Bath) na zlidov-

velou anglickou a severoamerickou malbu v 18. a 19. století. Z euroamerického kulturního prostředí se vymyká jedině příspěvek H. Glassieho (Bloomington) o současné malbě na keramiku v Turecku a plastikách božstev v Bangladéši.

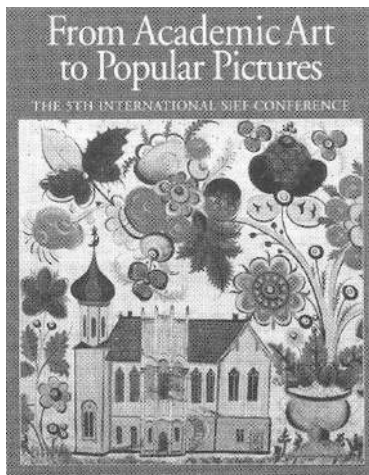
Výčet studií - a především jejich obsah - potvrzuje, že v případě publikace *From Academic Art to Popular Pictures* nejde jen o souhrn nahodilých příspěvků z jedné konference, ale o neobvykle homogenní soubor aktuálních témat rozvíjející se vizuální antropologie.

Alena Křížová

OD FOLKLORU K FOLKLORISMU. SLOVNÍK FOLKLORNÍHO HNUTÍ V ČECHÁCH. Odborná redakce a vedoucí projektu Alena Vondrušková. Strážnice: Ústav lidové kultury 2000, 171 stran, tabulky.

Po recenzování rovnomennej publikácie z oblasti Moravy a Sliezska, redakčne spracovanej mladými, ale skúsenými folkloristkami Martinou Pavlicovou a Luciou Uhlíkovou, som si s očakávaním a rada sadla k recenzovaniu knihy, ktorá nielen vydavateľom, titulom, ale i grafickou úpravou sľubovala rovnaký alebo aspoň podobný zážitok z listovania (lebo slovníky sa celé, od začiatku do konca vlastne ani čítať nedajú) v knižke, z ktorej sa dozviem základné a systematicky usporiadané informácie, sľubované v názve práce. Tešila som sa na porovnanie situácie vo folklórnom hnutí v Čechách a na Morave, ktoré „v kocke“ slovník sprostredkuje a aké (v kútku duše) viacerí folkloristi zo Slovenska kolegom z Českej republiky po vydaní moravskej časti slovníka skutočne závideli. A to som ešte mala vo svojej recenzii moravského slovníka výhrady k niektorým drobným „lapsusom“ v podľa mňa nedôslednom výbere prezentovaných osobností...

Hneď pri prvom nahliadnutí na rozdiel od moravského „modrého“ do čes-

RECENZIE

kého „zeleného“ slovníka som však zostala v rozpakoch. No ale, keď už som slúbený záväzok napísať recenziu do Národopisnej revue prijala, musím slub splniť. Priznávam však, že mi to nepadlo ľahko. Nerada totiž píšem negatívne recenzie (o knihách, ktoré nemôžem aspoň trochu „pochváliť“, radšej nepíšem vôbec). Nemám totiž dobré skúsenosti s reakciami urazených autorov na kritické príspevky, ktoré som v prvej reakcii na článok či knihu napísala. Ale kritika aj vo vede musí byť, takže asi zostavovateľov ani autorov nepoteším. Nieže by kniha nepriniesla zaujímavé informácie. Nieže by bola úplne zlá. To nie. Nie je však tým, čím vo svojom titule sľubuje a nie je tým, čo od nej po vydaní jej už spomínanej predchodkyne očakávame. Nie je slovníkom folklórneho hnutia v Čechách. I keď sa od počiatku snaží držať istej, v „prvom“ dieli slovníku určenej šablóny, z celej 171-stranovej publikácie (vrátane résumé) je len menej ako jedna tretina venovaná osobnostiam českého folklórneho hnutia (s. 8-51) a celá kniha pôsobí veľmi nevyvážene. Keďže kvantitatívne ešte menšiu časť tvorí slovník súborov (s. 53-89) a festivalov (s. 91-96), tu vlastne celá podobnosť s „kvázi prvým dielom“ slovníka z Moravy končí. Pre zaplnenie (bohužiaľ len z hľadiska kvantity) podobného priestoru sa dostávame ku pre slovník mimoriadne neprehľadnej a podľa mňa úplne zmätenej, a najmä takmer tridsať strán knihy zaplňajúcej časti, nazvanej veľmi nepresne a alibisticky „Aktivity“ (s. 101-129). Čo všetko sem podľa zostavovateľov a autorov patrí? Vraj Agrárne politické hnutie a v podstate „všehochuť“ od televízie, filmu, Sokola, Orla, Moravskej a Moravskoslezskej besedy, Pražskej jari 1997, rímskej hudby, kroja, Spartakiády, no - veď stačí prezrieť si úvodný zoznam (s. 100). A aby bol „guláš“ dokonalejší, obsahuje kniha ešte „Prílohu“, pozostávajúcu zo síce pre čitateľa a záujemcu o český folklorizmus interesantných, ale v žiadnom prípade nie do

slovníka „od folklóru k folklorizmu“ patriacich informácií o obyčajoch a slávnostiach a pre mňa osobne prínosné, avšak opäť „z iného súdku“ vybrané „Statistiky“ (s. I. - XIX.). Prezentujú výsledky číselne spracovanej dotazníkovej akcie z územia celej Českej republiky(!) z roku 1999. Pripomínam, že napriek zamýšľanej koncepcii a už existujúcemu slovníku z oblasti Moravy, materiály nepochádzajú len z územia Čiech, ale aj z Moravy, ktoré sú tu vyčlenené osobitne. Zdržiavam sa komentára k metodike a konceptu práce a pokračujem v listovaní. V texte nasleduje zoznam používaných skratiek, register súborov podľa miesta, register festivalov podľa miesta konania, súpis hlavných regionálnych vlastivedných a národopisných periódik v Čechách (s podnadpisom „Príloha hesla Časopisy“- s. 168-169) a na záver résumé v anglickom jazyku.

Nie som skutočným znalcom českej ani moravskej oblasti folklórneho hnutia. Som len folkloristka s istou relatívne dlhodobou praxou vo vede a základnom výskume, ale nevyhýbam sa ani popularizácii vedy v rámci kultúrnych periódik, rozhlasu, televízie, či festivalov. Myslím si teda, že viem, čo môže folklorista a aktivista v oblasti folklorizmu od slovníka očakávať. Moje očakávania recenzovaná práca nespĺnila. Je iste záslužné realizovať anketový výskum a spracovať ho do číselných štatistik. Myslím si, že by sa na základe takéhoto materiálu dala napísať po jeho vyhodnotení a interpretovaní iste zaujímavá štúdia. Neviem však, čo robí táto „Príloha“ v recenzovanej publikácii. Rada by som zdôraznila, že menej je niekedy viac a zároveň som toho názoru, že vydávať knihy, ktoré ešte nedozreli, alebo ktoré ešte nie sú tým, čím by v skutočnosti mali alebo mohli byť len preto, aby vyšli, je troška mrhaním energie, času a možno aj peňazí. Obávam sa, že som opäť napísala negatívnu recenziu, hoci som sa už zapovedala, že to viac neurobím. Ale pri listovaní recenzovaným slovníkom som inak nemohla.

Nech už sú fakty v slovníku akékoľvek, slovník predpokladá systém, ktorému sa celý obsah podriaďuje, a ak je súčasťou väčšej edície, tiež istú kompatibilitu. Ani jedno, ani druhé som v recenzovanom slovníku nenašla. Aj keď nie som, alebo práve preto, že nie som špecialistkou práve na českú či moravskú oblasť od folklóru k folklorizmu.

Eva Krekovičová

VĚRA ŠPIRKOVÁ: ŽIDOVSKÁ KOMUNITA V PLZNI. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa 2000, 120 stran.

Jako pátý svazek edice Průvodce historií Západních Čech vydalo Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích za finanční podpory Západočeského muzea v Plzni, Magistrátu města Plzně a Židovské náboženské obce v Plzni publikaci Věry Špírkové „Židovská komunita v Plzni“. Z názvu, pregnantně vyjadřujícího autorčin tematický záběr,

e patrně, že posláním studie by mělo být vyplnění bílých míst regionální historiografie.

Jako v podobně koncipovaných pracích ani zde nechybějí v úvodu obecné informace, pojednávající o historii Židů v českých zemích. Připomínány jsou zejména panovnické výnosy, určující právní postavení Židů Statuta Judaearum Přemysla Otakara II. (1254), vypořádání Židů z českých zemí (1541), uvolnění v době panování Rudolfa II. (1576-1611), Translokační reskript (1726) a Familiantský zákon za vlády císaře Karla VI., Toleranční daň Marie Terezie, právní reformy Josefa II., Systemální židovský patent vydaný císařem Františkem I. (1797) a posléze Prosinčová ústava (1867), příznávající Židům státní občanství, politickou a náboženskou rovnost před zákonem, možnost volně se stěhovat, nabývat nemoovitosti a provozovat jakoukoli živnost. Do tohoto obecného historického rámce jsou vkládána data o životě Židů v Plzni, jejichž hlavními prameny jsou podle autorky zejména soudní knihy. Jako prameny z druhé ruky zde autorce posloužily studie Tomáše Pěkného *Historie Židů v Čechách a na Moravě* (Praha 1993), Josefa Strnada *Listnář královského města Plzně a druhy poddáných osad* (Plzeň 1891), publikace Bohumila Bondyho a Františka Dvorského *K historii Židů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (Praha 1906), dále práce Ladislava Lábkva *Z historie plzeňského obchodu* (Plzeň 1920-22) a studie Jaroslava Schiebla *Židé v Plzni*, vycházející v časopise *Plzeňsko* (1930). Nepostradatelnou byla i *Žáčkova Studie k vývoji židovských jmen osobních v nové době* (Praha 1932).

Následující kapitola nazvaná 75 let rozmachu židovské komunity v Plzni přináší zajímavé a podrobné zprávy o aktivitách židovských podnikatelů a obchodníků: o koželužnách Davida Leopolda Levita, Solomona Kohna (později Brummel, Bloch & Waldstein) a Jakuba Krause, o sirkárně Neuburg

& Eckstein (později Eckstein & Hirsch), o papírně Fürth & Gellert, o továrnách na výrobu likéru a rafinériích lihu Adolfa Poppera a Morice Auera, továrnách na výrobu hřebíků firmy Schwarz & Beck a Richarda Hirsche o továrně na výrobu dětských postýlek a vozíků Jakuba Hoffeho, továrně na výrobu prádla J. & H. Stein, pracovních oděvů Rosenfeld & spol. a konfence Josef Adler & synové, Fischer & Bondy a Bondy & Ehrlich.

Poněkud skromným dojmem působí jedině dva odstavce věnované židovské inteligenci, ač se ve stručném seznamu osobností plzeňské židovské komunity můžeme dočíst, že se v Plzni roku 1883 narodil nevidomý básník Oskar Baum, Kafkův přítel a hudební kritik deníku *Prager Tagblatt*, o němž se ve svém Pražském kruhu podrobně zmiňuje jeho redakční kolega Max Brod.

Skromné informace pak přináší rovněž oddíl o židovském školství. Více se čtenář naopak dozví o stavebních památkách, podle autorky dělených na zaniklé a stávající, o spolkovém životě židovského obyvatelstva a správě náboženské obce.

Před kapitolu, pojednávající o nejtragičtějším úseku novodobých dějin židovské obce, je poněkud neorganicky vložen již zmíněný seznam plzeňských rodáků. Jen málo z nich přežilo nejkruťší podmínky nacistických vyhlazovacích táborů, několika jedincům se zdařila emigrace do USA. Zde autorka čerpala ze známé, statistikami dobře vybavené práce německy píšícího autora Rudolfa Wlascheka *Biographia Judaica Bohemiae*, vydané v Dortmundu.

V kapitole Druhá světová válka jsou chronologicky sledovány fáze likvidačního procesu tak, jak je uvádí historik genocidy Židů Raul Hilberg: norimberské zákony, vyvlastnění majetku a zbavení práv, koncentrace a konečná likvidace Židů. Nechybí pasáž o odboji, a to jak domácím, tak i zahraničním. Na jedné z fotografií vidíme Rudolfa Löwyho, příslušníka Československé armády ve

Velké Británii, jenž se ve druhé vlně invaze spojeneckých vojsk vylodil v Normandii a následující měsíce bojoval v první linii. Jak v době okupace, tak po jejím skončení obdržel vyznamenání za bojové zásluhy.

Graficky zajímavě vybavenou publikaci, opatřenou německým resumé a bohatě doplněnou obrazovým materiálem, jež autorce poskytly Archiv města Plzně, Národopisné muzeum Plzeňska a rodinné archivy členů židovské komunity, uzavírá pasáž o životě židovské obce po 2. světové válce a informace o činnosti Nadace Rudolfa Löwyho a plzeňských Židů za záchranu a využití plzeňských synagog.

Marta Ulrychová

NEW ROUTES. A WORLD OF MUSIC FROM BRITAIN. Ed. Jo Ross.

London: The British Council 2000.

Termín *world music* se užívá od roku 1987. Zavedli jej britští publicisté, kteří hledali srozumitelnou nálepku pro hudbu zemí tzv. třetího světa. Termín se ujal, a tak dnes vznikají definice, které by zpětně vymezily jeho obsah. Pro své semináře o lidové hudbě Britských ostrovů na katedře anglistiky FF MU a pro pořady Letem akustickým světem v Českém rozhlase Brno jsem rozšířila definici Jiřího Plocka a nabízím ji pro základní pochopení problematiky. Pro *world music* je určující hudební etnicita (nejčastěji s ohledem na konkrétní lidové kořeny v repertoáru, výběr nástrojů, způsob hry či zpěvu), dále orientace na hudební výraz (vyjádřený rytmicky, melodicky nebo barvou zvuku; zaměřením na tyto prvky se *world music* liší od folku), a nakonec současný hudební obsah, který lze dokumentovat cílevědomým využitím moderních hudebních nástrojů vedle tradičních, spoluúčastí muzikantů z různých částí světa na témže projektu a využitím nej-

RECENZE

novější techniky pro dotvoření celkového zvuku. Právě tímto se world music liší od pouhé prezentace folkloru. Žánr dnes už zdaleka nezahrnuje jen hudbu třetího světa (jedna z lakonických verzí - logo britského časopisu Folk Roots - uvádí, že je to „místní hudba odjinud“), a s tím, jak jsou hotové definice, začíná se od nich ve svém nejnovějším vývoji lišit.

Zajímavý příspěvek k současné podobě hudby, která má v sobě lidové kořeny, vydalo v minulém roce londýnské ústředí Britské rady. V názvu New Routes (Nové cesty) slyšíme i zvuk New Roots (Nové kořeny). Knižička je brožovaná a formát má totožný s Národopisnou revuí. Je tištěná barevně na křídovém papíře, má čtyřicet stran a je neprodejná. V úvodní stati editor připomíná, že když se mluví o kořenech, mluví se o tom, kde a jak vyrůstáme. (Sociolog Antonín Rašek ve svém článku v MF Dnes ze 30. 4. 2001 dává kořeny do souvislosti se zemí, jazykem a vztahy s těmi nejbližšími a mluví o identitě, která nás chrání před civilizizačními deviacemi. *Ti, kdo se uchylují ke drogám, trestně činnosti nebo sebevraždě, těm chybí zakořeněnost vztahů právě k těm nejbližším a k jasnému místu na zemi.*) Můžeme snad potvrdit, že i kořeny se v čase mění. Brožurka New Routes odpovídá na to, jaké kořeny má současná britská mladá generace a z jakých kořenů vyrůstá jejich hudba. Problematice se věnuje v šesti hlavních stích.

Rajan Datar píše o současné britsko-asijské hudbě, její návaznosti na pop a o její podzemní podobě. Je nespokojen s tím, že umělci britsko-asijského původu neovlivňují hlavní proud britské hudební scény a zároveň se mu nelíbí nálepka „britsko-asijská hudba“. Nabízí dvě možnosti: buď zapomenout na hlavní proud a věnovat se jen své vlastní cestě, nebo přijmout výběrovou politiku, dostat se na nadžánrovou špičku jako jakýkoli jiný vynikající muzikant, a potom se z této pozice snažit ovlivnit

význam britsko-asijské hudby. Datar upozorňuje, že precedentem pro druhý způsob jsou v americké hudbě černí umělci spojení s hudbou hip-hop nebo značkou Motown.

Julian May se věnuje soudobé renesanci velšské lidové hudby. Upozorňuje, že je keltská, podobně jako irská a skotská, ale nedotčená a nevyčerpaná. *Mezi roky 1980 a 1990 se u nás vědělo o hudbě Walesu totéž, co o hudbě Albánie*, cituje May jednoho domácího muzikanta.

O tom, zda i na přelomu staletí existuje typický anglický folk s lidovými kořeny, píše Colin Irwin. Veřejnost vidí lidové kořeny ve vystoupeních kostymovaných tanečnicků morris, existuje však i možnost, jak kořeny rozvíjet, dát jim nový slovník a najít pro ně nové publikum. Irwin upozorňuje na mladé hráče: houslistku Elizu Carthy, zpěvačku Kate Rusby, kytaristu Iana Stephensona, hráčku na dudy Kathryn Tickell, akordeonistu Tima van Eykena či skupinu Tarras.

John Kieffer se v rozhovoru s Normanem a Joeym Jayovými snaží postihnout jejich každoroční působení na známém karnevalu v londýnské čtvrti Notting Hill. Bratři karibského původu si píší za svá jména zkratku DJ [dý-džej] a na ulicích se zabývají mixováním soulu, funku a reggae; svou aparaturu převážejí ve staré dodávce a neoficiálně. Přestože se vyhýbají zásahům policie, mají stovky fanoušků a napodobovatelů. Kieffer ukazuje, co je na této hudbě a jejím provozování tradičního a proč zájem o ni narůstá.

Na dvě stě tisíc lidí se v Británii hlásí k Romům. Britové často používají jejich místní název, traveling people, kočovníci. Ten ostatně odpovídá jejich převládajícímu způsobu života. Romský novinář Jake Bowers představuje tři naprosto rozdílné romské muzikanty a ukazuje, jakou důležitou úlohu má pro ně a jejich blízké hudba. Zpěvák Chrissy Smith z Kentu je zván na společenské události v romských komunitách

po celé Británii a skládá v angličtině - současné písničky. K tradičním kočovníkům, kteří vystupují na poutích, patří Mic Darling, zpívá romsky. Dostalo se mu ctí zahajovat oslavu tisícileté tradice romské písně na ohromném koncertě v londýnském Barbicanu. Dvacetiletá Rose Cunninghamová pracuje v Cambridgi na školském servisu pro kočovníky; kromě toho je známá zpěvačka a tanečnice.

Max Reinhardt se zabývá africkou hudbou, která patří k londýnským klubům i k reprezentaci Británie v zahraničí už víc než čtyřicet let. Její problémy prý nelze nespojitvat s problémy Afriky jako takové. Ohromný ohlas mají vystoupení hostujících afrických Afričanů: bez ohledu na to, zda hrají pro svou londýnskou komunitu, nebo pro širší veřejnost. Reinhardt upozorňuje na to, že černí cizinci (muzikanti) tak vlastně černými Angličany (muzikanty) budou práci.

Autoři stati v New Routes nejsou folkloristé, ani akademici. Většinou jde o novináře, kteří pracují pro BBC či spolupracují s vedoucím britským časopisem Folk Roots. Svou hudbu a muzikanty znají z denního kontaktu, píší a mluví o nich, organizují koncerty, sledují globální napojenost, vidí změny a trendy dlouho před tím, než jsou kodifikované. Spolu s editory v závěru brožurky nabízejí data nejdůležitějších hudebních událostí v roce, tipy na časopisy, ročenky, rozhlasová vysílání, webové stránky, organizace, instituce, spolky a umělecké svazy.

New Routes je vynikající materiál. Ukazuje na podstatné trendy britské hudby a účelně tak doplňuje jak nedávnou reedici encyklopedie World Music (*World Music. Volume 1: Africa, Europe and the Middle East*. Ed. Simon Broughton London: The Rough Guide, 1999), tak měsíčník Folk Roots. Lze jen doufat, že podobný, skromnější materiál v příhodné době zmapuje i kořeny naší současné hudby.

Irena Přibylková

JOSEF HOLCMAN: TÝDEN CO TÝDEN. Velehrad: Tomáš Ježek - Ottobre 12 2001, 190 stran.

VITAJTE DOMA. HISTORIE SJEZDU RODÁKŮ A PŘÁTEL SKORONIC. K vydání připravila Marie Holcmanová. Skoronice: Obecní úřad a Přípravný výbor V. sjezdu rodáků a přátel 2001, 125 stran.

Holcmanova knížka *Týden co týden* je už šestá knížka tohoto autora, který mistrně vládne vypravěčským uměním a oplývá velikánskou láskou ke svým rodným Skoronícím, kam se týden co týden vrací, aby pracoval ve vinohradě, koštoval s kamarády víno a byl platným hybatelem současného společenského dění v obci. Jeho hybatelství se projevuje zejména v usilovné podpoře udržování tradic a zvyků. Z těch pak jízda králů vévodí na trůnu nejvyšším. Tak vysokém, že úvahy o tajemství jejího původu se zčásti jasně objeví i v jeho uvažování o věcech, které na první pohled s ní ani v nejmenším nesouvisejí. Kdo zná Holcmanovy předchozí knížky a Josefa Holcmana osobně, toho nepřekvapí, když řeknu, že je jízda králů přímo posedlý. A ta posedlost, to je dar. Dar, který umožňuje Holcmanovi popsat všechny tradiční jevy života na dědině tak, jak je vnímá a jak je už svým zmíněným vypravěčským uměním čtenáři přibližuje. Jeho přibližování navíc oslovuje čtenáře poutavě a poskytuje mu krásný zážitek. Stejně jako Holcmanovy knížky předchozí je i tato inspirována společenským životem na současné slovácké vesnici a stejně jako ony je i tato zdrojem zajímavých podnětů k nekonvenčním přístupům v řešení problémů studia starších i soudobých forem některých jevů lidové kultury. Například zvykoslovné aktivity, které jsou v centru Holcmanova zájmu, nejsou pro něj nikdy příležitostí jen k barvitému líčení jejich vnější podoby. Holcman citlivě objevuje duchovní i společenské zdroje jejich existence. Vnímá například velmi výrazně význam role jednotlivců

i rozdílnost povahy a míry jejich podílu na přípravách a realizaci příslušného zvyku, obřadu či slavnosti. Rozpoznává řadu podob motivace jejich úsilí, s nímž dokáží zdolávat překážky, bránící jejich touze pokračovat v naplňování odkazu předků a léta v tomto úsilí s obdivuhodnou trpělivostí vytrvávat. Nechybí ani zasvěcené postřehy umožňující poznat širokou škálu forem vztahu obecní pospolitosti ke snahám o udržování místních tradic včetně způsobů její reakce při konkrétních akcích. Cenné informace pro poznání individuální motivace obsahují také pasáže, v nichž Holcman emotivně vyjadřuje vnitřní stav svůj i těch, kdo jsou nebo byli bezprostředními aktéry toho kterého zvyku či obřadu. I v tomto případě odkrývá důležitý fenomén, bez jehož důkladného poznání se neobejdeme při studiu soudobé podoby procesu tradování.

Sličné grafické podobě knihy dominují fotografie Jiřího X. Doležala, které jsou vynikajícím výtvarným vyjádřením jeho úsilí i schopnosti rozpoznat duchovní rozměr toho, co zobrazuje.

Josef Holcman rozvrhl svůj „rok na vsi“ do dvanácti poeticky nazvaných kapitol. Mám však důvodné „podezření“, že ani v nich ještě nevyprávěl všechno, co o svých Skoronících ví a ve své mysli i v srdci skrývá. V každém případě však přivedl na svět knížku, kterou stojí za to číst i studovat.

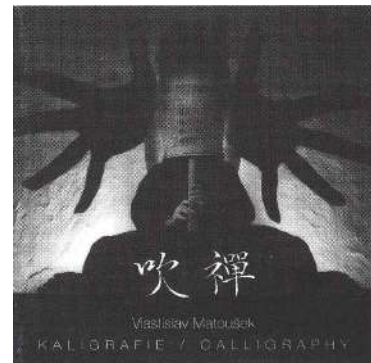
Publikace *Vitajte doma* se rovněž vztahuje ke Skoronícím. Útlou, leč na informace bohatou a rovněž sličnou knížku především pro účastníky pátého sjezdu rodáků k vydání připravila starostka Skoroníc Marie Holcmanová. Josef Holcman - její bratr - napsal krásný úvod, v němž vzdává hold obětavosti všech, kdo v nejnovější historii přispěli ke zvelebení Skoroníc a tím i k trvání v současné době velmi vzácné hodnoty duchovní - k trvání ducha pospolitosti obce. Další kapitoly publikace jsou věnovány dokumentaci příprav a průběhu rodáckých sjezdů v letech 1958, 1966, 1977 a 1991. Jsou tu však již i první in-

formace o přípravách sjezdu letošního. Respekt a obdiv zaslouží rozsah tematicky rozmanité obrazové dokumentace. Na své si při jejím studiu přijde nejen historik, ale i etnograf a folklorista. Dokumentaci zvyků dominuje - jak jinak - jízda králů. Nechybí však ani seznamy rodáků a jejich vyznání. Publikaci uzavírá věta, s níž se rádi ztotožňujeme: „Budiž proto pochválen sjezd rodáků - slavnost paměti generací, a s ní budiž pochválena i moudrost těch, kdo se obětavě starají, aby ke ztrátě této paměti nikdy nedošlo.“

Karel Pavlišík

VLASTISLAV MATOUŠEK - KALIGRAFIE. CD. Kulturní agentura Angel, Čaj (Čechy a Japonsko) 1999.

Multiinstrumentalistu, hudebního skladatele, pedagoga pražské HAMU a účastníka mnoha etnomuzikologických seminářů znají především zájemci o etnickou a alternativní rockovou hudbu. Inspirován svým dlouhodobým pobytem v Japonsku (1996), kde studoval hru na flétnu šakuhači u Kifu Mucuhashiho a japonskou tradiční hudbu u prof. Osamu Jamagučiho, připravil ve spolu-

RECENZE

práci s kulturní agenturou Angel, sponzorskými firmami, kulturními a občanskými sdruženími i celou řadou soukromých osob z Čech a Japonska CD s názvem Kaligrafie.

V širším spektru tradičních postupů je zde českému posluchači představena bambusová flétna šakuhači, dnes pojímaná jako jeden ze symbolů japonské hudební tradice. Jak se však dozvídáme z autorova doprovodného textu, původně byl tento nástroj religiózní pomůckou, používanou příslušníky zen buddhistického řádu Fuke. Při přijímacím rituálu museli příslušníci této sekty komusó („mnichové nicoty“) prokázat svůj samurajský původ. (I nezasvěcenému pozorovateli neujde, že flétny mohlo být v případě potřeby použito též jako pádné zbraně). Mnichy charakterizoval zvláštní klobouk tengai, upletený z trávy igusa, jenž jim zakrýval celou tvář, a tím jim dodával i požadovanou anonymitu.

Skladatel a interpret v jedné osobě zde využívá možností různých přístupů. Z kompozic inspirovaných melodiemi honkoku (doslova „základních kusů“) je zde úvodní „Čoši“, u šakuhačistů vyplňující funkci jakéhosi preludia, uvozujícího technicky náročnější a závažnější skladby. Tento charakter mají následující *Tři klasické kusy* (1. Prázdný zvon, 2. Flétna nad zamlženým mořem, 3. Prázdná obloha). Dále se autor začíná způsoby pokouší o zhudebnění textů japonské poezie, pocházející z různých období v časovém rozpětí 9. až 12. století. V této rozsáhlejší kompozici o sedmi částech nazvané „Kaligrafie pro hlas a bambus“ se hlasového partu ujala mladá zpěvačka a instrumentalistka Kateřina Horáková, která se kromě své pedagogické činnosti interpretačně zabývá hudbou renesance a baroka. Všechny nahrávky byly pořízeny v prostorách františkánského kláštera s kostelem Panny Marie Nanebevzaté v Bechyni v prosinci 1998.

Graficky nadmíru vkusně vybavený buklet přináší v dvojjazyčné verzi (čes-

ké a anglické) kromě autorova odborného výkladu o hře na šakuhači, poučné stati o japonské poezii, komentáře ke zhudebněným básním i stručné informace o interpretech (zde i včetně japonštiny) a ukázky kaligrafií Matouškova dlouholetého přítele a učitele kaligrafického umění Masaharu „Izan“ Ogawy (nar. 1946), zakladatele a vedoucího školy Šošinka.

Projekt nelze chápat jen jako pouhou esoterickou pomůckou. Naopak je zdařilou ukázkou jak zpřístupnění principů japonské tradiční hudby, tak i prolínání a vzájemných inspirací dvou odlišných hudebních kultur.

Marta Ulrychová

VÝBĚROVÝ SOUPIS ČESKÝCH PUBLIKACÍ SOUVISEJÍCÍCH S NÁRODOPISNOU TEMATIKOU

Za rok 1999

Bibliografie, muzejnictví

Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Red. L. Dokoupil. Ostrava, Ostravská univerzita. Seš. 11.1998,165 s. Seš. 12. 1999, 188 s.

Černá, Jana: *Tvorba jihomoravských spisovatelů v roce 1998*. Brno, Knihovna J. Mahena 1999,120 s.

Filip, Zdeněk: *Bibliografie vlastivědného sborníku Severní Morava 51-75*. Šumperk, Okresní vlastivědné muzeum 1999, 64 s.

Indková, Jana: *Bibliografie historicko-vlastivědné literatury Moravy a Slezska za léta 1991-1995*. Opava, Zemský archiv 1998, 240 s.

Jihomoravské státní okresní archivy 1998. Znojmo, Z. Bina 1999, 59 s.

Kovářová, Alena: *Severní Morava. Regionální přírůstky knih a periodik za rok 1998*. Olomouc, SVK 1999, 233 s.

Muzea a galerie v České republice. Kapesní encyklopedie. Praha, Titanic 1999, 222 s.

Ostravské muzeum. Red. Věra Vahalíková. Ostrava, Repronis 1999, 56 s.

Pavlicová, Libuše: *Kalendářium regionálních osobností 1999*. Uherské Hradiště, Knihovna BBB 1999, 70 s.

Peška, Lukáš: *Rejstřík bibliografický k Časopisu Matic moravské (roč. 101-117)*. Brno, Matic moravská 1999, 115 s.

Planá, Ivana: *Morava v literatuře 1998*. Olomouc, SVK a MZK v Brně 1999, 97 s.

Planá, Ivana - Kovářová, Alena: *Soupis publikací a článků v roce 1998*. Olomouc, SVK 1999. Okres Bruntál, 44 s. Okres Frýdek-Místek, 45 s. Okres Karviná, 48 s. Okres Nový Jičín, 37 s. Okres Olomouc, 127 s. Okres Opava, 61 s. Město Ostrava, 59 s.

Průvodce po rukopisných fondech v České republice. Díl 2. Rukopisné fondy archivů v České republice. Praha, Archiv AV ČR 1998, 340 s.

Purketová, Jana - Siegllová, Naděžda: *Literatura pro mládež na Moravě. Část 2. 1918 - 1938*. Brno, Moravská zemská knihovna 1999, 85 s.

Směkalová, Nada: *Literární bibliografie severní Moravy (1997)*. Olomouc, SVK 1999, 67 s.

Trojanová, Jaromíra: *Hudební život na Moravě. Publikace a články z let 1994 - 1998*. Brno, Moravská zemská knihovna 1999, 229 s.

Vlastivědné muzeum v Kyjově. Kyjov, Vlastivědné muzeum 1999, nestr.

Znojemsko v tisku. Výběrová regionální časopisecká bibliografie. Zprac. Z. Falcová. Znojmo, Městská knihovna 1998-2000. Za rok 1996, 152 s. Za rok 1997, 132 s. Za rok 1998, 125 s. Za rok 1999, 123 s.

Národopis

Blažková, Věra - Kobzík, Jožka - Kašník, František: *Podlužácká svatba se sulicí a stromem. Rekonstrukce inscenovaná dne 15.6.1997 v Hlohovci u Břeclavi*. Strážnice, Ústav lidové kultury 1998, 64 s.

Fišer, B.: *Lidová píseň na Polensku*. Polná, Linda 1998, 46 s.

Hanák, Miroslav - Hanzlík, Richard: *Povídky a pověsti z Olomoucka*. Olomouc, Votobia 1999, 157 s.

RECENZE

- Hulpach, Vladimír: *Pohádkové vandrování Moravou*. Praha, Albatros 1998, 145 s.
- Kolařík, Josef: *Současná běžná mluva obyvatel v Napajedlích*. Olomouc, Univerzita Palackého 1998, 143 s.
- Kraus, Vilém a kol.: *Réva a víno v Čechách a na Moravě. Tradice a současnost*. Praha, RADIX 1999, 280 s.
- Langer, Jiří - Bočková, Helena: *Dům v Karpatech a přilehlých oblastech balkánských*. Rožnov pod Radhoštěm, Valašské muzeum v přírodě 1999, 141 s.
- Lidová kultura na Hlučínsku. Sborník příspěvků z mezinárodní konference pořádané v květnu 1998 v Bolaticích*. Bolatice-Kravaře, Kulturní středisko zámek Kravaře 1999, 188 s.
- Lidové písně z Nivnice. Zpěvník*. Podle rukopisné sbírky Josefa Bartka a vlastního bádání sest. J. Konečná. Nivnice, Nadače Dr. Kachníka 1998, nestr.
- Lidový oděv a tanec na Hané. Sborník z 5. konference o lidové kultuře na Hané*. Přerov, Muzeum Komenského 1998, 290 s.
- Matouš, Rudolf: *Lukovské pověsti*. Lukov, Obecní úřad 1998, 143 s.
- Mičkalová, Helena: *Co sa Karlovjanom stalo aj nestalo. Pověsti, legendy a vyprávění z Velkých Karlovic a okolí*. Velké Karlovice, vl. n. 1998, 95 s.
- Pěničik, Stanislav: *Když zpívají křídlovky*. [Slovácké dechovky]. Břeclav, Moravia-press 1998, 357 s.
- Poláček, Jan: *Bochte v kléně. Dva tučty lidových písní z Hané*. Prostějov, DUHA 1998, 53 s.
- Saffellner, Harald: *Deutsche Erzählungen aus Mähren*. Prag, Vítalis 1999, 176 s., 14 s. obr. příl.
- Sedlařík, Karel: *Pověsti cimburského podhradí*. Koryčany, Město 1999, 100 s.
- Sobotka, B.: *Památky odeznelého času. Drobná lidová architektura*. Rožnov pod Radhoštěm, Městská knihovna 1999, 75 s.
- Spáčil, Vladimír: *Olomoucká domovní znamení*. Olomouc, Danal 1999, 135 s.
- Starý hanácký právo z Mysločovic. V programu Mezinárodního folklorního festivalu Strážnice 1999*. K tisku přípr. M. Doležalová, K. Pavlišťák, I. Plánka. Zlín, Muzeum jihovýchodní Moravy 1999, 20 s.
- Stolařík, Ivo: *Leoš Janáček mezi svými*. Šenov u Ostravy, Tilia 1999, 31 s.
- Šindlářová, Irena: *Soví král. Tajemné příběhy a pověsti z podhůří Jeseníků*. Olomouc, Danal 1998, 113s.
- Štětínová, Dagmar: *Z rytiřských dob Čech a Moravy. Zkazky, pověsti a legendy*. Olomouc, Nakladatelství Olomouc 1998, 307 s.
- Šulová, Anežka: *Obr na Šošole. Pověsti ze severní Moravy*. Z autorčiných rukopisů vybrala, uspoř. ... E. Kilianová. Štíty, Veduta 1999, 159 s.
- Toncrová, Marta: *Lidové písně z moravského Horácka*. Brno, Etnologický ústav AV ČR 1999, 316 s.
- Trkanová, Marie: *U Janáčků. Podle vyprávění Marie Stejskalové*. Brno, Š. Ryšavý 1998, 205 s., obr. příl.
- Vašek, Leoš: *Prokletý rytíř. Pověsti hradu Blansko*. Blansko, Muzeum 1999, 24 s.
- Záhorský zpěvník. 273 lidové písně regionu*. Usp. P. Kvapil. Přerov, Muzeum Komenského 1999, 159 s.

Místopis, vlastivěda, historie a kultura

- Adler, Bruno: *Boj o Polnou*. Polná, Linda 1999, 170 s.
- Baletka, Ladislav: *Karolínka*. Karolínka, Obec 1999.
- Baletka, Ladislav: *Růždka. Pohled do minulosti obce na Valašsku*. Vsetín, Státní okresní archiv 1998, 37 s., 27 s. obr. příl.
- Barteček, Ivo - Tejkal, Jan: *Ostrava v dobových pohledech*. 2. upr. vyd. Ostrava, Repronis 1998, 56 s.
- Bartoš, Josef - Kovářová, Stanislava: *Dějiny obce Jívová*. Jívová, Obecní úřad 1999, 120 s.
- Baruch, František: *Staré pohledy na Valašské Meziříčí a okolí*. Valašské Meziříčí, Kulturní zařízení města 1999, 71 s.
- Blansko na starých pohlednicích*. Úvod E. Nečasová. Blansko, Muzeum 1999, (20) s. Blansko v historii, sv. 1.
- Borák, Mečislav: *Svědectví ze Životic. Těšínsko za druhé světové války a okolnosti*

životické tragédie. Český Těšín, Muzeum Těšínska 1999, 175 s.

Bořecký, Jiří - Policar, Pavel: *Dějiny Batelova. Díl 1*. Batelov, Obecní úřad 1998, 216 s., 24 s. obr. příl.

Bránský, Jaroslav: *Židé v Boskovicích*. Boskovice, Klub přátel Boskovic 1999, 347 s., 20 s. obr. příl.

Brno. Staré pohlednice. Vyd. V. Filip. Brno, nakl. „JOSEF FILIP, zal. 1938“. Sv. 1. (Náměstí Svobody, Masarykova třída, Hlavní nádraží), 98 s. Sv. 2. (Střed města, Jižní předměstí, Zajímavosti), 110 s. Sv. 3. (Střed města, Veverí a okolí, Politické náměty), 103 s.

Burešová, Jitka: *Paměti obcí Bohuňovice, Moravské Loděnice a Trusovice*. Bohuňovice, Obecní úřad 1998, 82 s.

Čapka, František - Santlerová, Danuše: *Procházka Brnem*. 2. vyd. Brno, Peleous v Akademickém nakl. CERM 1999, 74 s.

Černý, Bohumil a kol.: *Hilsneriáda. K 100. výročí 1899-1999*. Polná, Linda 1999, 188 s.

Černý-Křetínský, Ervín: *Kronika Podomí. 650 let historie obce*. Podomí, Obecní úřad 1999, 238 s.

Černý-Křetínský, Ervín - Zouharová, Dáša: *Drahanskou vrchovinou. Příroda, historie, současnost*. Podomí, Občanské sdružení Barvinek 1998, 128 s.

Červinka, František: *Hilsnerova aféra a její dozvuk*. Polná, Linda 1999, 24 s.

Čtení o Hodslavicích. Sborník k 200. výročí narození Františka Palackého. Brno, Agentura ARPA pro Obecní úřad v Hodslavicích, 1998, 441 s., 8 s. obr. příl.

Čtení o Štramberku. Vychází u příležitosti 640. výročí povýšení Štramberka na město. Sv. 2. *Byli Tataři ve Štramberku?* Vybral a uspoř. J. Adamec. 2. vyd. Štramberk, b. n., 1999, 31 s.

Dubovský, Aleš - Pališek, Josef - Vrana, František: *Dřínov. Kapitoly z historie obce*. Dřínov, Obecní úřad 1998, 253 s.

Dubovský, Aleš: *Historie Rataje a okolí*. Rataje, Obec 1998, 205 s.

Dubovský, Aleš: *Kostelany a okolí*. Kostelany, Obec 1998, 189 s.

RECENZE

- Dubovský, Aleš: *Z historie Kroměříže*. Kroměříž, S. A. Michajlovič 1999, 167 s.
- Dubovský, Aleš: *Z historie Kroměříže*. Kroměříž, S. A. Michajlovič 1998. Místní část Šešesovice, Drahlav, 66 s. Místní část Těšnovice, Trávník, 85 s. Místní část Vážany, Kotojedy, 65 s.
- Dvořák, Antonín: *Velké Meziříčí na dobových pohlednicích. I. 1897 - 1922*. Velké Meziříčí, Městský úřad 1999, 137 s.
- Engliš, Karel: *Hrabyně mého mládí*. Opava, Matice slezská 1999, 108 s.
- Fic, Karel - Zacpal, Josef: *Tišnovsko. Vlastivěda kraje od Pernštejna k Veveří*. Tišnov, Bethania 1999, 255 s.
- Gawrecki, Dan: *Politické a národnostní poměry v Těšínském Slezsku 1918-1938*. Český Těšín, Muzeum Těšínska 1999, 404 s. Studie o Těšínsku, č. 15.
- Hanák, Josef: *Paměti města Bzence*. 2. vyd. Adamov, Grafex 1999, 163 s., 23 s. obr. příl.
- Harabiš, Tomáš - Gábová, Dagmar: *Průvodce valašským královstvím*. 2. vyd. Frenštát pod Radhoštěm, Namaste 1999, 269 s.
- Havlíček, Zdeněk: *Domašov 1048-1998*. Domašov, Obecní úřad 1998, 34 s., obr. příl.
- Hejhalová, I.: *Paměti obce Grygova*. Grygov, Obecní úřad 1998, 76 s.
- Historie obce Střené*. Zprac. Božetěch Vaca aj. Střeň, Obecní úřad 1999, 122 s., obr. příl.
- Hnízdil, Oldřich: *Měřín 1298-1998. 700 let*. Měřín, Obecní úřad 1998, 292 s.
- Hofmann, František: *Listy a obrazy z minulosti Jihlavy. Od počátků do roku 1848*. Jihlava, Ekon 1999, 496 s.
- Holík, Jiří - Pagáč, Miroslav: *Lukov*. Lukov, Obecní úřad 1999, 15 s.
- Hrbáček, Pavel - Ščuglík, Josef: *Nevšová. Historie a současnost*. Slavičín, Klub přátel historie Slavičína 1999, 77 s., 12 s. obr. příl.
- Hrušky, občané své obci*. Podivín, Galerie H. Vojtková 1998, 303 s.
- Hudeček, Alois - Nikodém, Josef - Divílek, Rudolf: *600 let obce Kostelce u Zlína. 1399-1999*. Zlín, Obec 1999, 29 s.
- Chmel, Zdeněk: *Galerie brněnských osobností. 2. K-P*. Brno, Ante 1999, 155 s.
- Chocholáč, Bronislav: *Selské peníze. Sonda do finančního hospodaření poddaných na západní Moravě koncem 16. a v 17. století*. Brno, Matice moravská 1999, 186 s., 5 s. obr. příl.
- Chovanec, Jan: *Od Luhačovic po Myjavu. Toulky po rodném kraji*. Uherský Brod, Jaspis 1999, 98 s., 48 s. obr. příl.
- Illa, Milan: *Obrázky z Letovic*. Letovice, vl. n. 1998. Seš. 1. 79 s. Seš. 2. s. 85-146. Seš. 3. s. 159-204. Seš. 4. s. 207-273.
- Jabůrková, Hana: *Pozdrav ze Vsetína - Vsetín na starých pohlednicích*. Vsetín, Okresní vlastivědné muzeum 1999.
- Janák, Jan: *Dějiny Moravy. Díl 3/1. Hospodářský rozmach Moravy 1740-1918*. Brno, Muzejní a vlastivědná společnost 1999, 321 s., 16 s. obr. příl. Vlastivěda moravská, nová řada, sv. 7.
- Janeček, Jiří: *Minulost Drnholce v datech a faktech. Stručný přehled historie jiho-moravského městečka*. Drnholec, Obecní úřad 1999, 55 s., 20 s. obr. příl.
- Janiček, Přemysl: *Brno známé i neznámé*. Úvod naps. Z. Rotrekl. Brno, Littera-Kovařík 1999, 220 s.
- Jaroš, Zdeněk: *Jihlava v datech*. Jihlava, Astera G 1999, 111 s.
- Jašek, L.: *Dějiny Kralic*. Kralice nad Oslavou, [Obecní úřad] 1998, 80 s.
- Jurman, Hynek: *Žďársko. Turisticko-vlastivědný průvodce obcemi a jejich okolím*. 2. rozš. vyd. Tišnov, Sursum 1999, 250 s.
- Kárný, Léon: *Drobné poznámky k dějinám Prostějova*. Prostějov, Státní okresní archiv 1999, 63 s.
- Kauerová, Vlasta: *Paměti obce Hněvotína*. Hněvotín, Obecní úřad 1998, 47 s.
- Kněžek, Libor: *Shledání s krajem. Čtení o životě a díle Josefa Strnadla*. Frenštát pod Radhoštěm, Muzejní a vlastivědná společnost 1999, 62 s.
- Korbelářová, Jiřina - Žáček, Rudolf: *Velká Ostrava. 75. výročí sloučení ostravských obcí*. Šenov u Ostravy, Filia 1999, 60 s.
- Kordiovský, Emil - Danihelka, Jiří: *Brána do ráje. Průvodce obcemi okresu Břeclav*. Mikulov, Regionální muzeum 1999, 255 s.
- Koudela, Miroslav: *Paměti obcí Moravská Huzová, Benátky a Stádló*. Olomouc, Danal 1999, 114 s.
- Koudela, Miroslav - Navrátil, Pavel: *Paměti obce Kníničky a Lhota pod Kosířem*. Olomouc, Danal 1999, 58 s.
- Koudela, Miroslav - Navrátil, Pavel: *Paměti obce Luděřova*. Olomouc, Danal 1999, 108 s.
- Kouřil, Jan - Bartoš, Josef - Čajová, Jaroslava: *Zapomenuté pohraničí. Šumvald u Uničova 1938-1945. Svědectví. Vzpomínky. Dokumenty*. Praha, JANUA 1999, 135 s.
- Kovářová, Stanislava: *Paměti obce Blatec*. Olomouc, Danal 1999, 58 s.
- Kronika Českých zemí*. Zprac. Karel Bělina aj. Praha, Fortuna Print 1999, 904 s.
- Kronika obce Světlá Hora a okolí. Stručná historie v podhůří Jeseníků a místních částí*. Zprac. Josef Cepek a kol. [1998], nestr. Bez nakl. údajů.
- Křížem krázem Hájem ve Slezsku. Turistický průvodce minulostí i dneškem slezské obce*. Háj ve Slezsku, Obecní úřad 1998, 48 s.
- Kučerová, Marie: *Dačice v dobové fotografii a pohlednici*. Dačice, Městské muzeum a galerie 1999, 84 s. obr. příl.
- Lauermannová, Marie: *720 let Štítů 1278 - 1998*. Město Štítý, Obecní úřad 1998, 56 s.
- Lelekovice 98. 710 let od první písemné zmínky o obci*. Lelekovice, Obecní úřad 1998, 56 s.
- Lidé Hlučínska devadesátých let 20. století ve fotografiích*. Opava, Slezská univerzita 1999, 139 s.
- Lolek, Ctibor: *Obrázky z minulosti obce*. Rájec (o. Šumperk), Obecní úřad 1997, 16 s.
- Loštice, město a jeho obyvatelé*. Zprac. Z. Gába aj. Loštice, Městský úřad 1998, 87 s.
- Lysice a okolí. Příroda, lidé, hospodářství, historie*. Zprac. A. Bretšnajdr a kol. Lysice, Základní škola 1999, 73 s.

RECENZE

- Makovský, Vladimír - Pokorný, František: *Blížkov-Dědkov v proměnách času. 700 let. 1298-1998.* Blížkov, Obecní úřad 1998, 181 s.
- Martinek, Branislav: *Ůtice. Z historie obce. Ůtice (o Opava),* Obecní úřad 1998, 59 s.
- Melmuková - Šašecí, Eva: *Putování staletím v Telči.* Telč, Muzejní spolek 1999, 31 s.
- Město Šumperk a okolí. Úvodní historie* D. Poldeho. Šumperk, Městský úřad 1998, 88 s.
- Miček, Ladislav: *Voděradý v proměnách času. Voděradý,* Obecní úřad 1999, 44 s., 16 s. obr. příl.
- Mikulov. *Město, ve kterém zpívají domy.* Zprac. D. Brichtová aj. Mikulov, Arc 1998, 125 s. Vyšlo též angl., něm.
- Morava a Slezsko 1.* Red. M. Baňinka a I. Voštová. Zlín, Atelier IM 1999, 168 s., obr. příl. Vyšlo též něm.
- Müller, Dora: *Drehscheibe Brünn - Přestupní stanice Brno. Němečtí a rakouští emigranti 1933 - 1939.* Brno, Deutscher Kulturverband 1997, 119 s.
- Nebojša, Bořivoj: *Jak to bylo s partyzány.* Tišnov, Sursum 1998, 108 s., 9 s. obr. příl.
- Nečas, Ctibor: *Holocaust českých Romů.* Praha, Prostor 1999, 173 s., obr. příl.
- Nevrkla, L.: *Jiřice u Moravských Budějovic - 650 let obce.* Jiřice u Mor. Budějovic, Obecní úřad 1998, 56 s.
- Nový Bohumín 1847-1997. 150 let historie.* Bohumín, Městský úřad 1997, 120 s.
- Obec Rožná. 650 let 1349-1999.* Zpracováno podle obecní kroniky a hasičské kroniky. Rožná, Obecní úřad 1999, 57 s.
- Paměti obce Dlouhá Loučka.* Zprac. P. Richter aj. Dlouhá Loučka, Obecní úřad 1998, 106 s., 38 obr. na příl.
- Papajík, David: *Stará Náměšť na fotografii.* K vyd. přípr., úvodem a komentářem opatřil ... ve spolupráci s B. Majtlovou. Náměšť na Hané, Obecní úřad 1998, 117 s.
- Pavelčíková, Nina: *Romské obyvatelstvo na Ostravsku. 1945-1975.* Ostrava, Ostravská univerzita 1999, 152 s., 19 s. obr. příl.
- Pavlovice u Přerova. Historie a přítomnost obce.* Pavlovice u Přerova, Obecní úřad 1999, 206 s.
- Pinkava, Jaroslav: *Dějiny Jaroměřic na Malé Hané. Díl 2. 1848 - 1945.* Jaroměřice u Jevíčka, Obecní úřad 1999, 252 s.
- Plíšek, Břetislav: *Úvalno. Úvalno,* Obecní úřad 1998, 44 s., obr. příl.
- Poláková, M. - Vystrčil, J.: *Plavec očima kronikářů.* Znojmo, Z. Bina pro Obecní úřad 1998, 123 s.
- Pospěch, Pavel: *Paměti obce Nákla. Náklo,* Obecní úřad 1998, 53 s.
- Postřelmov. Sborník k 650. výročí obce 1349 - 1999.* Zprac. Z. Doubravský aj. Postřelmov, Obecní úřad 1999, 115 s.
- Průvodce krajem a jeho kulturou. Waldviertel, Weinviertel - jižní Morava.* Sest. A. Bartoněk aj. Břeclav, Moraviapress 1999, 384 s.
- Region Věrovany.* Zprac. G. Vožda. Věrovany, Obecní zastupitelství 1999. Sv. 50. Obelisk, 6 s., 2 příl. - 51. Vladykové, 4 s., příl. - 52. Herec, 8 s. - 53. Bitva, 4 s., příl. - 54. Plistka, 6 s. - 55. Triumf, 6 s. - 56. Půda, 6 s., příl.
- Rýmařov. Rýmařov, Město 1999, 90 s.*
- Sborník vzpomínek, historických postřehů a výhledů do budoucnosti k připomenutí a uctění 350. výročí založení obce Nový Hrozenkov. 1649-1999.* Red. M. Stibor a M. Trávníček. Nový Hrozenkov, Obecní úřad 1999, 80 s.
- Slezsko na staré mapě. Kartografický obraz Slezska ze sbírek Historického oddělení muzea v Ratiboři.* Red. E. Šefčík. Kravaře, Zámecké muzeum 1998, 21, 22 s.
- 100 let Vlastivědy moravské a vlastivědné práce na Moravě.* Mikulov, Státní okresní archiv 1999, 194 s. Mikulovská symposia, 25.
- Střípky z historie Holešovska.* Zprac. L. Bartošek a kol. Holešov, Městský úřad 1999, 52 s.
- Sulkovec Polom. Z minulosti horáckých vesnic na moravsko-českém pomezí.* Vydal Obecní úřad Sulkovec Polom a Etnologický ústav Akademie věd České republiky. Brno 1999, 127 s., fotografie a kresby v textu.
- 650 let Kozmice na Hlučínsku. Příroda, dějiny, památky.* Zprac. aut. kol. pod ved. Ericha Šefčíka. Kozmice, Obecní úřad 1999, 121 s.
- Šesták, Václav: *Jankovice, obec v Chříbech.* Jankovice, Obecní úřad 1998, 76 s.
- Šidlo, Josef *Z historie Ostrova aneb Co v kronice nenajdete.* Ostrov nad Oslavou, Obecní úřad 1998, 40 s.
- Šindlářová, Irena: *Kronika obce Dětřichov nad Bystřicí.* Dětřichov nad Bystřicí, Obecní úřad 1995, 55 s.
- Šindlářová, Irena: *Kronika obce Huzové.* Huzová, Obecní úřad 1998, 59 s.
- Šindlářová, Irena: *Paměti obce Domašova u Šternberka.* Domašov, Obecní úřad 1998, 55 s.
- Švéda, František: *666 let Kullífova. 1333 - 1999.* Rozstání, Obec 1999, 85 s., obr. příl.
- Telč - 900 let. 1099-1999.* Sest. J. Hrdlička aj. Telč, Muzejní spolek 1999, 94 s., obr. příl.
- Tichák, Milan: *Paměti obce Velkého Týnce.* Olomouc, Danal 1998, 88 s.
- Traplice. 20. století slovácké obce. 1900 - 1999.* Sest. J. Vinkler a kol. Traplice, Obecní úřad 1999, 286 s.
- Troubky. Minulost a přítomnost obce. 1348 - 1998.* Troubky nad Bečvou, Obecní úřad 1998, 292 s.
- Veselsko.* Red. V. Nekuda. Brno, Muzejní a vlastivědná společnost 1999, 590 s. Vlastivěda moravská, řada topografická, sv. 66.
- Vlachovský, Hynek: *Svatobořice 650 let. 1349-1999.* Svatobořice - Místřín, Obecní úřad 1999, 96 s.
- Vozar, Vincenc: *Sobůlky. Vlastivědná a národopisná studie slovácké dědiny na Kyjovsku.* 2. vyd. Zlín 1999, 363 s.
- Vrba, Pavel: *Viničky z historie obce a domů. Viničné Šumice,* Obecní úřad [1999], 109 s., obr. příl.
- Vrba, Jakub: *Pohledy do minulosti Klobouk.* Zprac. H. Dvořáková a E. Kordiovský. Mikulov, Státní okresní archiv 1999, 374 s.

RECENZE

- Wawreczka, Henryk: *Těšín - Český Těšín na starých pohlednicích a fotografiích*. Třinec, Wart 1999, 178 s.
- Židé a Morava. Sborník příspěvků přednesených na konferenci konané 11. listopadu 1998 v Kroměříži*. Kroměříž, Muzeum Kroměřížska 1999, 127 s.
- Periodika**
- Jižní Morava*. Vlastivědný sborník, vyd. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně pro Státní okresní archiv Břeclav aj. 35, 1999, sv. 38, 315 s. - Z obsahu: Jiří Pajer: Sídla novokřtěnců na jižní Moravě, s. 53-70. Eva Večerková: Kraslice na jižní Moravě (Kyjovsko), s. 139-156.
- Ostrava*. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska, vyd. Tilia pro Archiv města Ostravy 19, 1999, 476 s. - Z obsahu: Nina Pavelčíková: Příprava a provádění zákona o násilném usazování Romů na Ostravsku, s. 34-48. Antonín Barcuch - Eva Rohlová: Místopis staré Slezské Ostravy, s. 240-297.
- Polensko*. Kulturně-historický a vlastivědný sborník, vyd. Klub za historickou Polnou 8, 1999, 4 č. po 24 s. - Z obsahu: Jan Krátky: Pohled kluka na život tenkrát v Polně, č. 1, s. 6-12, č. 3, s. 3-16, č. 4, s. 3-10.
- Regiom*. Kulturně-vlastivědná revue okresu Břeclav, vyd. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně 1999, 143 s. - Z obsahu: Jitka Matuszková: Doprovodná hudba k tanci (příspěvek k jejímu vývoji na Podluží), s. 68-73.
- Sborník bruntálského muzea* 1999, 101 s. - Z obsahu: J. Spyra: Židé v Bruntále v dobách minulých (do roku 1918), s. 32-48.
- Sborník Muzea Blansko* 1999, 100 s. - Z obsahu: Dagmar Baumannová: Dějiny blanského muzejnictví od roku 1854 do současnosti, s. 70-73.
- Sborník Státního okresního archivu Přerov* 6, 1998, 205 s., 1999, 134 s. - Z obsahu: Jiří Lapáček: Henčlov v pracích a vzpomínkách Františka Obrtela (1873 - 1962), 1998, s. 9-29. Bohumír Indra: Biografický slovník k dějinám města Hranic, 1998, s. 31-78. Václav Krejčí: Přerovské hřbitovy, 1998, s. 95-205.
- Slezský sborník*. Čtvrtletník pro vědy o společnosti, vyd. Slezský ústav SZM v Opavě 97, 1999, 4 čísla, 320 s. - Z obsahu: Gabriela Sokolová: O vztahu k místnímu nářečí u obyvatel Českého Těšina, s. 211-226.
- Tišnovsko*. Vlastivědný časopis, vyd. Městský úřad v Tišnově 29, 1998, 3 čísla po 28 s., 30, 1999, 1 číslo, 16 s. - Z obsahu: Karel Altman: O vaření piva v Tišnově, 1998, č. 3, s. 25-27. Karel Fic: Lidové říkačky z Tišnovska, 1999, č. 1, s. 10-13.
- Valašsko*. Vlastivědná revue, vyd. Okresní vlastivědné muzeum Vsetín 1998, č. 1, 48 s., 1999, č. 1-2, po 52 s. - Z obsahu: Olga Mehešová: Plastika 17. století a 1. polovina 18. století na Meziříčsku, Rožnovsku a Vsetínsku, 1999, č. 1, s. 4-5, č. 2, s. 4-6.
- Věstník Historicko-vlastivědného kroužku v Žarošicích* 8, 1999, 125 s. - Z obsahu: Eliška Vachová: Žarošické hody, s. 20-22.
- Vlastivědné listy. Dějiny - umění - příroda - dnešek*, vyd. Matice slezská v Opavě 25, 1999, 2 čísla, 72 s. - Z obsahu: Miloš Melzer: Nové muzeum v Zábřehu, s. 37-38. Jiří Karel: Městské muzeum v Rýmařově, s. 38-40
- Vlastivědný sborník Vysočiny* oddíl věd společenských, vyd. Muzeum Vysočiny v Jihlavě 11, 1998, 501 s. - Z obsahu: Z. Jaroš: Jihlavští místní pěvci, s. 77-121. M. Stehlik: Židovská komunita v Dačicích. Zapomenutých sto let (1848-1942), s. 235-245. A. Palánová: Vznik Československé republiky a události na národnostně smíšeném území Jihlavska, s. 211-233. H. Bočková: Tradiční zemědělské nářadí, práce a technické inovace při sklizni a zpracování plodin v oblasti Jihlavských vrchů, s. 247-266. P. Koukal: Korespondence nakladatele Emila Šolce s Leošem Janáčkem, s. 363-375. J. Rambousek: Jihlava v díle moravského „kukátkáře“. Sto let od smrti Václava Kosmáka, s. 377-392.
- Západní Morava*. Vlastivědný sborník, vyd. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně pro Státní okresní archivy Třebíč a Žďár nad Sázavou 3, 1999, 320 s., příl. - Z obsahu: Stanislava Štěpánková: Příspěvek k místopisu českého amatérského divadla v okrese Třebíč, s. 212-225.
- Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci* 1997, č. 274-275, 64 s., 1998, č. 276, 71 s., 1999, č. 278, 83 s. - Z obsahu: Pavel Marek: Příspěvek k osudům divadelní rodiny Štanderů, 274, s. 18-34. Miloslava Hošková: Tradiční způsoby zemědělského hospodaření na Hané, 278, s. 25-36. Jiří V. Musil: Sociálně psychologické souvislosti tradic Vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci, 278, s. 55-62.
- Z jiných knih a časopisů**
- Bartoš, Josef: *Organizační zajištění a realizace tzv. posilování německví v říšskoněmecké župě Sudety 1938-1945*. In: Historie okupovaného pohraničí 1938-1945. Sv. 4. Ústí nad Labem 1999, s. 7-30.
- Doupalová, Eva: *Moravská lidová pověst v osudovém desetiletí 1938-1948*. In: Dvojí pohled do světa literatury. Brno, Masarykova univerzita 1999, s. 96-104.
- Nesládková, Ludmila - Dokoupil, Lumír: *Židovská minorita na Moravě v době utváření moderní společnosti (1869-1938)*. Historická demografie 21, 1997, s. 149-174.
- Procházková, Jarmila: *Janáčkovy záznamy lidových písní a tanců z Horácka*. Opus musicum 31, 1999, č. 3, s. 31-38.
- Procházková, Jarmila: *Janáčkovy záznamy folklórních jevů z Brněnska*. Opus musicum 31, 1999, č. 5, s. 36-44.
- Štěpánek, Zdeněk - Vašek, František: *Morava v nacistické politice a sudetoněmecký podíl na ní*. In: Historie okupovaného pohraničí 1938-1945. Sv. 3. Ústí nad Labem 1999, s. 77-92.
- Urbanová, Svatava: *Chápání regionu a regionální tematiky. Průzkumná sonda do recepce literatury Slezska a severní Moravy*. Česká literatura 1999, č. 6, s. 608-627.
- Václavek, Ludvík E.: *Německy psaná literatura na Moravě 1860-1945*. Duha 13, 1999, č. 4, s. 1-7.

Podle Vlastivědného věstníku moravského 2000 zpracovala Andrea Zobačová

OBSAH XI. ROČNÍKU

Studie a články

Lidový oděv a historický kostým. (Poznámky k terminologii, formě a funkci oděvu)(<i>Alena Křížová</i>)	5
Láb. Kroj v škále estetických vztahov. (Na základe etnografického záznamu jednej lokality slovenského Záhoria) (<i>Olga Danglová</i>)	10
Šat vespod ukrytý (<i>Lenka Nováková</i>)	17
K typologickému zařazení horňáckých <i>kabátků</i> (<i>Alena Jeřábková</i>)	24
Novodobá výroba lidových krojů (<i>Josef Jančář</i>)	29
Lidový tanec - jev společenský, kulturní či historický? (<i>Daniela Stavělová</i>)	81
Folkloristika a etnologie: dvojí obraz lidového tance? (<i>Martina Pavličková</i>)	85
Etnochoreologické bádanie na Slovensku a jeho aktuálne problémy (<i>Stanislav Důžek</i>)	87
Několik námětů pro současný výzkum tance a jeho prostředí ve folkorně živých oblastech (<i>Jitka Matuszková</i>)	90
Tanec a český národní program (<i>Dorota Gremlicová</i>)	93
Odras lidové taneční kultury v dílech literátů 19. století (<i>Kateřina Rěblová</i>)	97
Píseň a tanec do kolečka v Čechách (<i>Zdeněk Vejvoda</i>)	102
Několik podnětů ze studia nejstarších zápisů lidové instrumentální hudby Chebska (<i>Tomáš Spurný</i>)	106
Sociálne skupiny v mestskom prostredí (na príklade výskumov mládeže v Barskej Bystrici) (<i>Jolana Darulová</i>)	137
Žebráci jako objekt národopisného bádání (<i>Karel Altman</i>)	142
Autostereotypy a politické elity (na príklade Slovenska) (<i>Eva Krekovičová</i>)	146
Squat - fungující alternativa? (<i>Jana Pešicová</i>)	149
Víte, kdo je šalinář? (<i>Jana Poláková</i>)	157
Venkovská turistika, agroturistika, agrofolklorismus a lidová tradice. Úvahy o tom, co bylo a co bude. (<i>Bohuslav Beneš</i>)	185
Lokálne kultúry v globálnej dedine (<i>Alexandra Bitušiková</i>)	189
Současný venkov a jeho cesta ke kulturní identitě (<i>Miroslav Válka</i>)	192
Úvahy nad agroturistikou. Šance pro české vesnice v rumunském Banátu? (<i>Gero Fischer</i>)	199

Fotopřiloha

Jaký kroj, tak se stroj! Oděvní tradice našeho rodu (<i>Richard Jeřábek</i>)	33
--	----

Proměny tradice

Několik poznámek k někdejšímu způsobu hraní lidových muzikantů na Domažlicku (<i>Vladimír Baier</i>)	49
Verbuňk (<i>Josef Holcman</i>)	110
Lidoví femeslníci jako profesní skupina nositelů tradic (<i>Josef Jančář</i>)	161
Úloha hospodářských spolků při vzniku novodobé tradice pálení domácí slivovice v politickém okrese Valašské Meziříčí (<i>Martin Šimša</i>)	162
Zpívání - kosecké písně (<i>Miloslav Hrdý</i>)	206
Lahodná senoseč v Bílých Karpatech. (Agroturistika v praxi) (<i>Jan Blahůšek</i>)	209
Rozšíření pálení v politickém okrese Valašské Meziříčí (<i>Martin Šimša</i>)	210

Ohlédnutí

Nad deseti lety Ústavu lidové kultury ve Strážnici (<i>Josef Jančář</i>)	51
Lidový písmák Václav Jan Mašek z Vodokrt na Plzeňsku (<i>Michaela Benešová</i>)	111
Sto let od narození posledního valašského zbojníka. (Jan Kobzán 9.7.1901 - 10.10.1959) (<i>Richard Jeřábek</i>)	167

Společenská kronika

Vladimír Pokora (21.2.1928 - 1.12.1999) (<i>Alena Schauerová</i>)	35
Antonín Satke jubilující (<i>Jana Pospíšilová</i>)	52
K životnímu jubileu Hannah Laudové (<i>Barbora Čumpeliková</i>)	52
Karel Pavlíšek sedmdesátníkem, (prý) (<i>Alena Schauerová</i>)	53
Václav Stuchlý (1914-2000) (<i>Marta Toncrová</i>)	55
Poslední „pěsnička“ Václavu Stuchlému (<i>Dušan Holý</i>)	56
Jaroslav Jakubiček (1929-2000) (<i>Jaromír Nečas, Dušan Holý</i>)	57
Bohdan Warchal (1930-2000) (<i>Jaromír Nečas</i>)	57
Jaroslavu Štikovi k sedmdesátinám (<i>Jiří Langer</i>)	112
Jubilant František Okénka (<i>Antonín Mička</i>)	113
Blahopřání Richardu Jeřábkovi (14.5.1931) (<i>Josef Jančář</i>)	114
„A na Barrandově ste už byli?“ (Zdravice Rudolfu Adlerovi) (<i>Dušan Holý</i>)	114
Sedmdesáté narozeniny Josefa Jančáře (<i>Vlasta Ondrušová</i>)	168
Památce Miroslava Malury (<i>Jan Mazurek</i>)	169
Jubilant Oskár Elschek (<i>Lydia Mikušová</i>)	214
Trojí zastavení Miloše Melzera (<i>Miroslav Válka</i>)	216
Iva Heroldová, 75 let (<i>Zdeněk Uherek</i>)	216
Odešel Václav Kuplík, muzikant a organizátor ze Spáňova (<i>Michaela Benešová</i>)	217

Diskuse

ETNO 2001. Lidové zvyky na přelomu století (<i>Miroslav Válka, Helena Mevaldová, Jana Vojtková</i>)	170
---	-----

Konference

Etnomuzikologický seminář 1999 (<i>Jan Blahůšek</i>)	44
16. strážnické sympozium (<i>Lucie Uhlíková</i>)	58
„Kistenbrief“ - téma neznámé? (<i>Alena Křížová</i>)	59
Studentská konference v Cieszyně (<i>Jana Nosková</i>)	59
K perspektívám české etnochoreologie (<i>Anna Ramíková</i>)	60
Konference o etnických stereotypch (<i>Dana Toncrová</i>)	116
Zvuková dokumentace a digitalizace zvukových záznamů (<i>Michal Škopík</i>)	116
Kulturní dědictví a region v systému výuky (<i>Judita Kučerová</i>)	119
Pátý SemEthnos v Szegedu (<i>Jana Nosková</i>)	218
Ethnological Approaches in the New Millenium (<i>Eva Krekovičová</i>)	219

Výstavy

Oravské pastorále Jiřího Horáka (<i>Andrea Zobačová</i>)	61
Roubený dům na Valašsku podle encyklopedie Lidové architektura (<i>Martin Šimša</i>)	62
Za památkami odeznělého času (<i>Daniel Drápala</i>)	120

Zprávy

Obnova vily Jestřabí v Luhačovicích (<i>Věra Kovářů</i>)	63
U muziky s Plzeňáky - nová tvář pořadu Českého rozhlasu Plzeň (<i>Michaela Benešová</i>)	121
Úvaha hrobníka Umění a řemesel (<i>Ondřej Sekora</i>)	222

Festivaly, přehlídky, koncerty

Dělské hry v Moskvě (<i>Jan Krist</i>)	64
Bienále dětských folklorních souborů (<i>Alena Schauerová</i>)	172
Myjava 2001 (<i>Lucie Uhlíková</i>)	172
MFF Strážnice a Jarmark múz (<i>Jana Polášková</i>)	173
MFF Lužice 2001 (<i>Jan Krist</i>)	174
Rožnovské slavnosti v roce „jedna“ (<i>Martin Šimša</i>)	221
Oravská gajdovačka 2001 (<i>Michaela Benešová</i>)	222

Recenze

Těšínsko 1 a 2 (<i>Richard Jeřábek</i>)	65	J. Uhlíř: Thonet. Porýní - Videň - Morava (<i>Alena Křížová</i>)	178
Vlastivěda moravská. Hospodářský rozmach Moravy 1740-1918 (<i>Andrea Zobačová</i>)	66	K. Fic - J. Zacpal: Tišnovsko. Vlastivěda kraje od Pernštejna k Veveří (<i>Miroslav Válka</i>)	179
Drobná ikonografická poznámka na okraj knihy P. Klučiny Tricetiletá válka. Obraz doby 1618-1648 (<i>Daniel Drápala</i>)	67	The Bili Monroe Reader (<i>Irena Příbylová</i>)	180
Tradicie stavitelstva a bývání na Slovensku s osobitým akcentem na kulturní prejavy v prostredí etnických minorít (<i>Miroslav Válka</i>)	68	Lidové tance a dětské hry ve filmotéce EÚ AV ČR v Brně. Filmografie (<i>Andrea Zobačová</i>)	181
M. Ludvíková: Moravské a slezské kroje.	70	Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska III (<i>Jarmila Pechová</i>)	223
Kvaše z roku 1814 (<i>Miroslav Válka</i>)	71	L. Holý: Malý český člověk a skvělý český národ (<i>Josef Jančář</i>)	224
Kroje hornácké obce Velká nad Veličkou (<i>Alena Kalinová</i>)	72	M. Lapka - M. Gottlieb: Rolník a krajina. Kapitoly ze života soukromých rolníků (<i>Miroslav Válka</i>)	224
P. C. Cerrillo: Adivinanzas populares españolas (<i>Luděk Janda</i>)	73	N. G. Brekke (ed.): From Academie Art to Popular Pictures (<i>Alena Křížová</i>)	225
Příkazy. Čtení o hanácké vesnici (<i>Miroslav Válka</i>)	74	Od folkloru k folklorismu. Slovník folklorního hnutí v Čechách (<i>Eva Krekovičová</i>)	226
Musica viva in schola XV (<i>Dana Toncrová</i>)	74	V. Špirková: Židovská komunita v Plzni (<i>Marta Ulrychová</i>)	227
Koledy z Brněnska nejen vánoční (<i>Marta Toncrová</i>)	74	New Routes. A World of Music from Britain (<i>Irena Příbylová</i>)	228
Olomoucká brána. Metropole střední Moravy v lidových písních (<i>Marta Toncrová</i>)	74	J. Holcman: Týden co týden. M. Holcmanová: Víťajte doma (<i>Karel Pavlíščík</i>)	230
I. Lovrenović: Bosna a Hercegovina. Krátký přehled kulturní historie (<i>Miroslav Válka</i>)	122	Vlastislav Matoušek - Kaligrafie. CD (<i>Marta Ulrychová</i>)	230
Śląsk - Schlesien - Slezsko. Przenikanie kultur (<i>Rastislava Stoličná</i>)	123		
V. Štajnochr: Panna Maria Divotvůrkyně (<i>Josef Jančář</i>)	124	Errata 14	
V. Marek: Tajné dějiny hudby (<i>Dušan Holý</i>)	125	Romisté by neměli cigánit (<i>Richard Jeřábek</i>)	75
Na prahu milénia. Folklor a folkloristika na Slovensku (<i>Andrea Zobačová</i>)	127		
Historical Studies on Folk and Traditional Music (<i>Irena Příbylová</i>)	128	Soupis literatury	
H. Staden: Dvě cesty do Brazílie; A. V. Frič: Čerwuiš aneb z Pacheka do Pacheka oklikou přes střední Evropu (<i>Jana Nosková</i>)	129	Seznam knih a časopisů z mezinárodní výměny publikací	
Acta Musealia (<i>Josef Jančář</i>)	130	ÚLK ve Strážnici za rok 2000 (<i>Věra Zezulová</i>)	78
Lidová kultura na Moravě (<i>Mojmír Benža</i>)	175	Výběrový soupis českých publikací souvisejících s národopisnou tematikou (<i>Andrea Zobačová</i>)	131
Life in Black and White (<i>Richard Jeřábek</i>)	176	Výběrový soupis českých publikací souvisejících s národopisnou tematikou (<i>Andrea Zobačová</i>)	231
Lifejnoty i sekrety Krakowa - texty z antropologii miasta (<i>Alena Křížová</i>)	177		
V. Frolcová: Velikonce v české lidové kultuře (<i>Andrea Zobačová</i>)	177		

RESUMÉ

NÁRODOPISNÁ REVUE 4/2001

(Volkskundliche Revue 4/2001)

Herausgegeben vom Institut für Volkskultur

696 62 Strážnice, Tschechische Republik

tel. 00420-631-332090, 332092, fax 00420-631-332101

E-mail: ulk@brn.pvtnet.cz, info@ulk-straznice.cz

NÁRODOPISNÁ REVUE 4/2001

(Journal of Ethnography 4/2001)

Published by the Institute of Folk Culture

696 62 Strážnice, Czech Republic

tel. 00420-631-332090, 332092, fax 00420-631-332101

E-mail: ulk@brn.pvtnet.cz, info@ulk-straznice.cz

Die „Národopisná revue 4/2001“ ist thematisch auf ausgesuchte Problematik der Ethnologie im Verhältnis zu der Environmentalistik ausgerichtet. Bohuslav Beneš versucht in seiner Studie, die Grundzüge der Landtouristik anzudeuten (Landtouristik, Agrotouristik, Agrofolklorismus und Volkstradition. Überlegungen darüber, was gewesen ist und was kommt). Alexandra Bitušíková befaßt sich mit dem Tourismus im Verhältnis zu den Lokalkulturen und deren wechselseitiger Verbindung mit den Globalisierungstendenzen (Lokalkulturen in einem Globaldorf). Konkrete Beispiele der Veränderungen des Landlebens in den böhmischen Ländern, die einen Bestandteil der Bemühungen um die Erhaltung der Lokalkultur darstellen, bringt Miroslav Válka (Gegenwärtiges Land und sein Weg zur Kulturidentität). Gero Fischer denkt über die Möglichkeiten der Agrotouristik in böhmischen Lokaltäten in Rumänien nach (Überlegungen über die Agrotouristik. Eine Chance für böhmische Dörfer im rumänischen Banat?)

Die Rubrik „Tradition im Wandel“ bringt Beiträge über den neu entstandenen gesellschaftlich-kulturellen Anlaß des Wiesenmähens in Buchlovice/Südmähren, über die Heuernte in den Weißen Karpaten (Agrotouristik in der Praxis) sowie den Abschluß des Artikels von der letzten Nummer über die neuzeitliche Tradition des Sliwowitz-Brennens. Die „Gesellschaftschronik“ widmet sich den Jubiläen - dem slowakischen Musikologen und Ethnomusikologen Oskár Elschek (geb. 1931), den Volkskundler Miloš Melzer (geb. 1941) und Iva Heroldová (geb. 1926) - sowie dem Hinscheiden des Musikers Václav Kupilík (1946-2001) aus der Folklorebewegung im böhmischerwälder Chodenland. Hinzugefügt sind ebenfalls die Berichterstattungen von Konferenzen, die Buchbesprechungen sowie eine ausgewählte Zusammenstellung der tschechischen Publikationen mit volkskundlicher Thematik für das Jahr 1999.

Schlüsselworte:

Agrotouristik, Agrofolklorismus, Environmentalistik, Lokalkultur, Globalisierung, Kulturidentität, Tradition.

The Journal of Ethnography 4/2001 focuses on one theme, the selected issues of ethnology as related toward environmentalism. In his article, Bohuslav Beneš tries to outline basic features of rural tourism (Rural tourism, agro-tourism, agro-folklorism, and folk tradition; Some thoughts on what used to be and what is going to be.). Alexandra Bitušíková deals with tourism in relation toward local cultures and mutual links with global trends. (On local cultures in a global village). Miroslav Válka brings specific examples of the changes in rural life in the Czech lands, which are part of the effort to preserve local culture (Contemporary countryside and its way toward cultural identity). Gero Fischer thinks about possibilities of agro-tourism in the Czech locations in Romania (Some thoughts on agro-tourism. Is there a chance for the Czech villages in the Romanian Banat?).

The Transformation Tradition column brings materials concerning a newly born social-cultural opportunity to mow meadows in Buchlovice, south Moravia, and focuses on haymaking in the White Carpathian Mountains (an actual agro-tourism) as well. There is also the final part of the article on a new tradition of making moonshine in the column. The Social Chronicle column is devoted to several anniversaries: of the Slovak musicologist and ethnomusicologist Oskár Elschek (born 1931), ethnologist Miloš Melzer (born 1941), and ethnologist Iva Heroldová (born 1926). It also brings the obituary of the musician Václav Kupilík (1946-2001) from the folklore movement region of Chodsko. The newsletter offers conference and festival news, book reviews, and a selected bibliography of the Czech books with ethnography topics published in 1999 as well.

Key words:

agro-tourism, agro-folklorism, environmentalism, local culture, globalization, cultural identity, and tradition.

